

63120

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE – FİNANSMAN ANABİLİM DALI

SİGORTACILIĞIN ÖZEL BİR DALI HAYAT SİGORTACILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

63120

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Tahir DARDENİZ

Hazırlayan
H. Alper YETKİN

Ankara – 1997

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

H. Alper YETKİN'e ait Sigortacılığın Özel Bir Dalı Hayat Sigortacılığı adlı çalışma, jürimiz tarafından Muhasebe-Finansman Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Orhan SEVİLENGÜL

Üye

Doç. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Üye

Yrd. Doç. Dr. Tahir DARDENİZ (Danışman)

ÖZET

Sigorta, aynı veya benzer nitelikteki riskle karşı karşıya bulunan çok sayıda insanın tek başlarına karşılayamayacakları riskleri birlikte karşılamak amacıyla oluşturdıkları bir kurumdur.

Hayat sigortası ise hem bir tasarruf aracı olması, hem de geleceğin güvence altına alınmasını sağlayan sigortacılığın özel bir dalıdır. Hayat sigortasının amacı rizikonun gerçekleşmesi karşısında potansiyel kazancın kaybolmasını önlemektir.

Bu açıklamalardan sonra hayat sigortacılığının insanlar için ne kadar önemli bir faaliyet olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Türkiyede ki sosyal güvenlik kurumlarının Türk halkına verdikleri sosyal güvenlik hizmetlerinin çok yetersiz ve sınırlı kaldığı da bir gerçektir. İşte bu noktada Türkiyede ki özel hayat sigortacılığının gelişmiş ve ekonomileri istikrar gösteren ülkelerdeki hayat sigortacılığı faaliyetlerini örnek alıp, Türk insanının bu konudaki taleplerini gerçek anlamda karşılayacak seviyeye gelmesi gerekmektedir.

Bu tezde sigortacılık, özellikle de hayat sigortacılığı ile ilgili temel teorik bilgiler verildikten sonra, ayrıca bu konuda Türkiyede ki uygulamaları, gelişmiş ve ekonomileri istikrar gösteren ülkelerdeki uygulamalarla karşılaştırmak suretiyle, hayat sigortacılığının Türkiyede ne aşamada olduğu, bunun nedenleri ve neler yapılması gerektiği incelenmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

Insurance is an establishment of people that are face to face the risks of identical and similar qualities in order to meet the risks together. These risks cannot be met alone.

However, life assurance is a special branch of insurance providing to assure the future and being a saving instrument. The aim of life assurance is to prevent the loss of potential profit in front of happening of the risk.

After these explanations, it is apparent that life assurance is an important activity for people. Moreover, it is true that the social security services given to the Turkish people by social security establishments in Turkey, are insufficient and limited. At this point, life assurance activities of the countries, that have economic stability, must be taken as example. And in Turkey, special life assurance must develop and come to the level to meet the requirements of Turkish people truly in this matter.

This thesis, after giving basic theoretical information about insurance and especially life assurance, and also, by means of comparing the applications in this matter in Turkey with the applications in the developed countries that have economic stability, I tried to examine the position of life assurance in Turkey, why it is so and what must be done.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. SİGORTACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ VE SİGORTA İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER	3
1.1. Sigortanın Tanımı	3
1.2. Dünya'da Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi	4
1.3. Türkiye'de Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi	8
1.4. Sigorta Sözleşmesinin Unsurları	11
1.4.1. Taraflar	12
1.4.2. Konu	13
1.5. Sigortada Değerleme	14
1.5.1. Sigorta Bedeli	14
1.5.2. Sigorta Değeri	14
1.5.3. Sigorta Tazminatı	15
1.5.3.1. Eksik Sigorta	15
1.5.3.2. Aşkın Sigorta	16
1.6. Sigorta Primi ve Tarife	16
1.6.1. Tanzim Edilmiş Tarife Rejimi	17
1.6.2. Tasdik Edilmiş Tarife Rejimi	17
1.6.3. Serbest Tarife Rejimi	17
1.7. Sigorta Aracıları	18
1.7.1. Acente	18
1.7.2. Prodüktör ve Broker	20
1.8. Sigortanın Temel Prensipleri	21
1.8.1. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi	22
1.8.2. Mutlak İyi Niyet Prensibi	22
1.8.3. Uygun Sebep Prensibi	23

1.8.4. Tazminat Prensibi	24
1.8.5. Hakların Devri Prensibi	24
1.8.6. Çifte Sigorta veya Hasara İştirak Prensibi	25
1.9. Sigortanın İşleyişi	26
1.10. Sigortacının Mali Yükümlülüğünü Azaltan Tedbirler	28
1.10.1. Reasürans	28
1.10.1.1. Reasüransın Tanımı ve Faydaları	28
1.10.1.2. Reasürans Çeşitleri	30
1.10.1.2.1. İhtiyari (Fakültatif) Reasürans Anlaşmaları.....	30
1.10.1.2.2. Otomatik Reasürans Anlaşmaları (Trete).....	30
1.10.1.2.3. Pool Anlaşmaları	32
1.10.2. Koasürans	32
1.11. Sigorta Çeşitleri.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

2. HAYAT SİGORTALARI İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER	36
2.1. Hayat Sigortalarına Genel Bir Bakış	36
2.2. Hayat Sigortaları Genel Şartları	39
2.3. Hayat Sigortası Çeşitleri.....	40
2.3.1. Grup Hayat Sigortaları.....	40
2.3.2. Ferdi Hayat Sigortaları.....	40
2.3.3. Ölüme Bağlı Sigortalar	41
2.3.4. Yaşamaya Bağlı Sigortalar	41
2.3.5. Karma Sigortalar	41
2.4. Hayat Sigortaları Şirket Türleri.....	42
2.4.1. Anonim Şirketler	42
2.4.2. Karşılıklı (Mutual) Sigorta Şirketleri	43
2.4.3. Kardeşlik Şirketleri.....	44

2.5.	Hayat Sigortası İşletmelerinin Organizasyon Yapısı.....	44
2.6.	Hayat Sigortacılığının Dış Denetimi	45
2.7.	Hayat Sigortası Sözleşmesinin Kuruluşu	46
2.8.	Net Bugünkü Değer Hesaplamaları ve Hayat Sigortacılığının Buna Göre Değerlendirilmesi	47
2.9.	Enflasyon ve Enflasyon'un Hayat Sigortacılığına Etkileri	61
2.10.	Hayat Sigortacılığının Teknik Temeline Genel Bir Bakış	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIĞI.....	72
3.1.	Dünya'da ve Türkiye'de Hayat Sigortacılığı İle İlgili Göstergeler	72
3.2.	Dünya'da ve Türkiye'de Uygulanan Hayat Sigortası Çeşitleri.....	78
3.3.	Türkiyede Sigorta Mesleğinde Çalışanların Eğitim Düzeyleri ve Sigorta Şirketlerinin Sigorta Konusunda Halkı Sağlıklı ve Yeterli Bilgilendirmeleri Konusu ile İlgili Anket Sonuçları.....	87
SONUÇ		96
KAYNAKÇA		101
EKLER		107

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e : Adı Geçen Eser

A.Ş. : Anonim Şirketi

Bkz. : Bakınız

Haz. : Hazırlayan

P. : Page

s. : Sayfa

SSK : Sosyal Sigortalar Kurumu

T.A.Ş. : Türk Anonim Şirketi

TC : Türkiye Cumhuriyeti

vb. : Ve Bunun Gibi

TABLO ve ŞEKİLLER CETVELİ

	Sayfa No
Tablo 1. Hayat Tablosu	70
Tablo 2. Ülkeler İtibariyle Prim Üretimi	75
Tablo 3. Prim Üretiminin Milli Gelire Oranı	76
Tablo 4. Kişi Başına Prim Üretimi	77
Şekil 1. Anketi Cevaplandıranların Çalıştıkları Yerlere Göre Yüzde Dağılımı	88
Şekil 2. Anketi Cevaplandıran Sigorta Şirketi Çalışanlarının Görevleri Açısından Yüzde Dağılımı	89
Şekil 3. Anketi Cevaplandıran Sigorta Acentesi Çalışanlarının Görevleri Açısından Yüzde Dağılımı	89
Şekil 4. Sigorta Şirketlerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı	90
Şekil 5. Sigorta Şirketlerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı	90
Şekil 6. Sigorta Acentelerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı	91
Şekil 7. Sigorta Acentelerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı	91

Şekil 8. Sigorta Şirketlerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı	93
Şekil 9. Sigorta Şirketlerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı	93
Şekil 10. Sigorta Acentelerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Sigortacılık İle İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı	94
Şekil 11. Sigorta Acentelerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Sigortacılık İle İlgili Almış oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı	94

ÖNSÖZ

Gelişmiş ve ekonomik açıdan güçlü ülkelerin, ekonomik hayatlarında, sigortacılığın önemli bir yeri vardır. Özellikle de hayat sigortası sektörü sermaye piyasasına uzun vadeli ve büyük miktarda fonlar sağlamaktadır. Halbuki Türkiye'de hayat sigortası sektörü bu fonksiyonunu yerine getirememektedir. Bunun nedeni ise Türk halkının sigortacılığa, özellikle de hayat sigortacılığına karşı olan inanç ve tutumlarıdır.

Bu çalışmadaki başlıca amaç, sigortacılığı, özellikle de hayat sigortacılığını detaylı bir şekilde ve yalnızca kütüphanelerdeki kaynaklardan değil, aynı zamanda sigorta sektöründe çalışan üst yönetim kadrosundan, satış elemanlarına kadar herkes ile görüşmeler yaparak incelemektir. Bu tarz bir yaklaşım seçilmesinin en önemli nedeni ise konuyu teorisinden, pratiğine kadar her yönü ile incelemek ve bu konudaki gerçekleri tam olarak bulabilmektir.

Çalışmalarım sırasında benden yardım ve desteklerini esirgmeyen aileme, arkadaşlarıma, hocalarıma ve sigorta sektöründeki pek çok çalışana teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsanlar yaşadıkları sürece daima bir takım tehlikelerle karşı karşıyadırlar. Ölüm, hastalık, kaza, yangın, hırsızlık, sel vb. gibi nedenlerden ötürü insanların canını veya malını kaybetme riski her zaman için mevcuttur.

Gelecekle ilgili herşey belirsizdir. Bir insanın ne zaman öleceği, ağır bir şekilde hastalanıp hastalanmayacağı, eğer hastalanır ise ne zaman hastalanacağı, yine bir kaza geçirip, geçirmeyeceği veya ne zaman bir kaza geçireceği ve sakatlanıp sakatlanmayacağı veya ne zaman sakatlanacağı gibi hususlar insanlar için belirsizdir, yani birer risktir. Zira risk belirsizliğin objektif bir ölçüsüdür. İşte insanlar üzerindeki bütün bu riskleri toplumun diğer bireyleri ile paylaşıp, dayanışma yolu ile bu risklerin meydana gelmesi durumunda doğabilecek kötü sonuçları birlikte karşılamak için sigortaya başvurmuşlardır.

Sigortacılıkta herşey karşılıklı iyiniyet ve güvene dayanmaktadır. Yani sigortacılığın en önemli ilkelerinden birisi doğruluk ve dürüstlüktür. Sigorta olmak isteyen bir kişi, riskin değerlendirilmesinde etkili olabilecek bütün bilgileri doğru ve eksiksiz bir biçimde sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Aynı şekilde, sigortacının da sigortalıya azami iyi niyetli yaklaşım göstermesi gerekmektedir.

Bu çalışmada esas olarak incelenen konu hayat sigortacılığıdır.

Bu alışma üç blmnden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde sigortacılığın tarihsel gelişimi ile sigortanın ne olduğu, sigortanın temel prensipleri ve unsurlarının neler olduğu gibi konularda sigorta ile ilgili temel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde hayat sigortasının ne olduğu, hayat sigortası eşitleri ve hayat sigortacılığının teknik temeli gibi hayat sigortası ile ilgili temel bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmanın nc bölümünde ise Türkiyede ve dünyada hayat sigortacılığı ile ilgili göstergelere ve uygulanan hayat sigortası çeşitlerine değinilmiştir.

Bu çalışmanın sonunda ise değerlendirmelerin yer aldığı bir sonuç bölümü mevcuttur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SİGORTACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ VE SİGORTA İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

İnsanlar ve kuruluşlar daima bir takım risklerle karşı karşıya kalmışlardır. İnsanlar ve kuruluşlar üstlerindeki bu riskleri sigorta vasıtasıyla sigorta şirketlerine aktarmışlardır.

Bu bölümde sigortacılıkla ilgili temel bir takım bilgiler verilmiş ve ayrıca sigortacılığın tarihsel gelişimi incelenmiştir.

1.1. Sigortanın Tanımı

Toplum içinde yaşayan insanların malı ve canı sayılamayacak kadar çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. Her türlü önlemi almış olmasına rağmen, bir kişinin veya kuruluşun, meydana gelebilecek maddi kayıpları tek başına göğüslemesi her zaman mümkün olmayabilir. İşte sigorta, insanların zararlarını birlikte karşılamak ihtiyacından doğmuştur.

Sigorta bir kimse veya kuruluşun, belli bir ücret (prim) karşılığında parayla ölçülebilir menfaatini, yasal tanımlar içindeki tehlikelerden oluşacak zarar ve hasarlarını karşılamak üzere yapılan bir anlaşmadır.

Sigortanın temel amacı, insanları ve ekonomik varlıkları tehdit eden, ancak öngörülebilmekle beraber, meydana gelip gelmeyeceği, hangi ölçüde ve ne zaman meydana geleceği bilinmeyen rizikolara karşı sigortalıyı korumaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1263. maddesinde ise sigorta şu şekilde tanımlanmıştır: "Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı, bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir rizikonun meydana gelmesi halinde, tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödeme-yi üzerine alır".

1.2. Dünya'da Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi

Dünya'da ilk sigorta benzeri uygulamalara M.Ö. 2000'li yıllarda Babil ülkesinde rastlanmaktadır. Yapılan araştırmalar Babil'li tüccarların sigortaya benzer anlaşmalar yaptıklarını ortaya koymuştur. Hatta Babil ülkesinde sigorta fikri öyle benimsenmiştir ki, Hamurabi Kanunlarında bu konuya yer verilmiştir.

Babil ülkesinde tüccarlar mallarını satış temsilcileri vasıtasıyla diğer yerleşim birimlerinde satmışlardır. İlk başlarda satış temsilcileri Babil ülkesindeki yakın şehirlere gidip satış işlemini gerçekleştirmişlerdir. Daha sonraları ise satış temsilcileri ülke dışına çıkıp, daha uzak yerleşim birimlerinde satış yapmaya başlamışlardır. Satış temsilcileri yaptıkları satış üzerinden belirli bir kar payı almışlardır.

Ancak mesafelerin uzaması satış temsilcilerinin soyulmaları veya satış bedellerini veya satılacak malları zimmetlerine geçirip kaçmaları gibi bir takım risklerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu da mal sahiplerini bir takım önlemler almaya yöneltmiştir. Zamanla geliştirilen bu tür yöntemlerin başında da, uzak bir bölgeye satış yapmaya giden satıcının kendi mallarını mal sahibine rehin vermesi gelmiştir.

Ancak bu tür bir önlem de asıl mal sahibinin yeteri kadar riskini karşılamadığı gibi, satış temsilcileri için de büyük haksızlıklar doğurmaya başlamıştır. Zira o dönemlerdeki ulaşım ve korunma şartları nedeniyle satıcının kontrolündeki mallar yeterince korunma altında değildir. Satış temsilcisinin satış için götürdüğü mallar veya satış bedelleri bir soygun sonucu çalınırsa, satıcı hem eli boş dönmüş, hem de mal sahibine karşı güvence olarak verdiği herşeyi kaybetmiştir.

Böyle bir durumda da satış temsilcileri uzak bölgelere gitmek istememişlerdir. Satıcıların uzaklara satış için gitmek istememesi, mal sahiplerinin gelirlerini olumsuz yönde etkilediği için satıcı ile mal sahibi arasındaki sorumluluk düzenlemesinde değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Buna göre Babil'li tüccarlar, yabancı bölgelerde satıcının bir kusuru olmadan gerçekleşen hırsızlık veya soygun olaylarında, satıcının rehin verdiği mallara el koymamış ve satıcı belirlenen oranda kârdan payını almıştır. Sonuç olarak soygunun riski satıcıdan, mal sahibine geçmiştir.

Bu sefer de mal sahipleri satış için satıcıların fazla uzaklara gitmelerini uygun görmemeye başlamışlardır. Bu da ülke ticaret hacminin düşmesine neden olmuştur. Babil'li kralar ise hem ülke içindeki ticareti düzenli bir hale getirmek, hem de diğer komşu ülkelerle ticaretin gelişmesini yararlı gördüklerinden, aldıkları kararlarla mal sahiplerinin mallarının bedelini güvence altına alarak, bir nevi mal sahibi için sigorta sistemini geliştirmişlerdir.

Hamurabi Kanunlarında bu konuya yer verilmiş ve ticaret sırasında soyulan satıcının, mal bedelinin ödeneceği belirtilmiştir.

Sonraları sigortaya daha yakın uygulamalar deniz ticaretinin geliştiği yerlerde görülmektedir. İlk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar, Yunanlılar arasında, geminin taşıdığı yük üzerine borç verip geminin limana varamaması riskini taşıyarak, taşıdığı bu risk için dönüşte ana para ile birlikte faiz alanlar olmuştur. Alınan faizlerin yüksekliği kilise tarafından hoş görülmeyip, bir süre sonra yasaklanmıştır. Büyük olasılıkla bu yasak, olabilecek tehlikelere karşı ödenen prim alma biçimine, dolayısıyla da sigorta fikrinin doğmasına yol açmıştır. Prim esaslı sigorta yaklaşık M.S. 1250 yıllarında Venedik, Pisa, Floransa ve Cenova şehirlerinde görülmüştür. Bugünkü anlamında sigortadan söz edilebilmesi için ise 14. yüzyıla uzanmak gerekmektedir.

14. yüzyılda deniz ticaretinin en çok geliştiği İtalya'da sigortaya gereksinim duyulmuş ve deniz sigortası kavramı da ilk defa burada ortaya çıkmıştır. İlk sigorta poliçesi olarak kabul edilen sözleşme 23.10.1347 tarihinde İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya hareket eden Santa Clara adlı geminin yükünü teminat altına almak amacıyla düzenlenmiştir.

Kara sigortalarının doğmasına neden olan olay ise, 1666 yılında Londra'da meydana gelen ve dört gün süreyle devam edip 10.000'den fazla evin kül olmasına yol açan büyük yangındır. Bu olay insanlar üzerinde büyük bir etki yaratmış ve böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlemler alınması fikrini doğurmuştur. Gelişen bu fikirden hareketle ilk yangın sigorta şirketi Fire Office adı ile 1667 yılında kurulmuştur. 1710 tarihinde kurulan The Sun Office ise ticari mal ve eşyayı sigortalamıştır.

Hayat sigortaları ise ilk örneklerini hep yardım sandıklarında ortaya koymuştur.

M.Ö. 4500 yılına ait bir Mısır Papirüsü Mısır'lı taşıyontucularının aralarında, bugünkü hayat sigortalarıyla benzer esaslara dayalı yardımlaşma anlaşmaları yapıldığını belgelemektedir.

Günümüzde geçerli olan hayat ve sağlık sigortalarının ilk uygulamalarını ise Eski Yunan ve Roma'da görmek mümkündür (1). Yunanistan'da dini gruplar üyelerinden cenaze masraflarını karşılamak için para toplamışlar ve bir fon oluşturmuşlardır. Daha sonra da bu fonda toplanan paraları ihtiyaç sahiplerine vermişlerdir. Romalı'lar da benzer bir uygulama yapmışlardır. Ancak onlarda bu sistem herkese açık bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bazı durumlarda ölüm ve işgörmelik durumlarını ve askerler gibi belirli grupların emekliliklerini karşılayacak daha kapsamlı uygulamalar olmuştur (2).

Sigortacılığın gelişmesinde, ortaçağın sosyal kurumlarının başında yer alan loncalarında büyük katkıları olmuştur. Loncalar üyelerinin düzenli ödemeleri ile bir fon oluşturmuşlar ve yangın, gemi kazası, hırsızlık, sel felaketi, mülk ziyarı vb. durumlarda üyelerine bu fondan ödemelerde bulunmuşlardır.

Hatta lonca sisteminde hayat sigortasının ilk biçimlerini de görmek mümkün olmuştur. Lonca üyeleri görme kaybı, ciddi hastalık ve yaşlılıktan ötürü işlerini yapamaz hale gelmeleri durumunda loncadaki fondan yardım almışlardır.

(1) ERDOĞAN, İlhan: İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum, İstanbul, 1993, s. 20

(2) KARACAN, Ali İhsan: Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri, İstanbul, 1994, s. 101

Bilinen ilk hayat sigortası ise 18.06.1583'te Gibbons'ın hayatı üzerine yapılan sigortadır.

Günümüze yakın ilk hayat sigorta şirketi 1699'da Londra'da kurulan Society Of Assurance For Widows And Orphans adlı kuruluştur. Bu kuruluş sağlık ve yaşa göre seçilmiş kişilerden haftalık primler toplamış ve bir üyenin ölümü halinde ödeme yapmıştır.

Ancak 1807 yılından sonra aktüarya hesaplarının gelişmesi ve ölüm-risk hesaplamaları tablolarının hazırlanması sonucunda modern anlamda hayat sigortacılığının başlaması mümkün olmuştur. Yani ölüm halinde veya belirli bir sürenin dolmasıyla bir tazminat ödeyen sigorta uygulamaları ancak geçen yüzyılın ortalarında yaygınlaşmaya başlamıştır. Zamanla da bu branş gelişerek bugünkü hayat sigortacılığı uygulamalarına ulaşmıştır.

Bugün mevcut olan en eski hayat sigortası şirketi 1756'da kurulan ve genellikle Old Equitable olarak isimlendirilen Society For The Equitable Assurance Of Lives And Survivorship isimli kurumdur (3).

1.3. Türkiye'de Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde ilk sigorta anlayışı Selçuklu İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde kervanların gerek konakladıkları kervansaraylardaki, gerekse bir konaklama yerinden, bir diğer konaklama yerine giderken mal ve can güvenlikleri devletin güvencesi altına alınmıştır.

(3) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 102

Osmanlı İmpartorluğu döneminde ise batı ülkelerinde olduğu gibi lonca teşkilatları üyelerinden topladıkları paralarla fonlar oluşturmuşlar ve hastalık, ölüm gibi hallerde üyelerine bu fondan yardımda bulunmuşlardır. Ancak bütün bunlara rağmen ülkemizde modern anlamda sigortacılığa 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlanabilmiştir.

1870 yılında İstanbul'un Beyoğlu semtinde meydana gelen yangın çok sayıda ev, işyeri, cami ve kilisenin yanmasına neden olmuştur. Bu durumda batıda örnekleri görülen örgütlü sigorta çalışmalarının başlamasına yol açmıştır. Bu olaydan sonra ilk olarak Sun ve Northern British adlı sigorta şirketleri Türkiye'de temsilcilik açmıştır. Bank Hanson adlı İngiliz Bankasının teşvikiyle İstanbul'a gelen ve onun istekleri doğrultusunda çalışan bu şirketlerin çalışmaları bu banka ile bir iki İngiliz firmasının mallarını sigortalamaktan öteye gidememiştir. 1878 yılında da La Fonciere Şirketi ilk Fransız şirketi olarak faaliyetlerine başlamıştır. 1889 yılında ise çeşitli Alman, İtalyan, Bulgar, İsviçre ve Rus şirketlerinin yangın dalında, bir Avusturya şirketinin de hayat sigortası dalında çalışmalara başlamasıyla sigortacılık gelişmeye başlamıştır. 1891 yılında da Union de Paris acentelik açmıştır.

Ülkemizdeki bu sigorta şirketleri merkezlerinden aldıkları talimatlara göre çalışmışlar ve poliçeleri İngilizce veya Fransızca olarak düzenlemişlerdir. Osmanlı İmpartorluğu döneminde sigortacılık ile ilgili bir kanunun olmayışı ve sistemin tamamen denetimden yoksun oluşu bu şirketlerin herhangi bir anlaşmazlık halinde merkezlerinin bulunduğu yerdeki mahkemeleri yetkili mahkeme olarak göstermeleri-

ne ve diledikleri zaman poliçeyi fesh edip, mukaveleleri teminattan mahrum bırakmalarını kolaylaştırmıştır.

Başlangıçta müşteri çekebilmek için doğru ve dürüst bir şekilde çalışan bu şirketler, daha sonra yukarıda da belirtildiği gibi herhangi bir denetimin olmayışı nedeniyle durumu suistimal etmeye başlamışlardır. Bu da Türk halkının sigortaya karşı güvenini sarsmıştır.

Bu ortam içinde 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk Türk Sigorta Şirketi olarak çalışmaya başlamıştır.

1908 ve 1914 yıllarında kanunlarda yapılan değişikliklerle yabancı şirketler kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. 1914 yılındaki kanunla yabancı şirketler teminat göstermeye ve vergi vermeye zorunlu tutulmuşlardır. 1916 yılında Türkiye Milli Sigorta Şirketi kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından önce Türk mevzuatına göre kurulan en son şirket 1923 yılında Riunione tarafından kurulan Şark Sigorta olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında Türkçe'yi kullanma zorunluluğu getiren kanunla poliçelerin İngilizce ve Fransızca düzeltilmesine son verilmiştir. 1925 yılında ise İş Bankası, Anadolu Sigorta Şirketini kurmuştur.

Sigorta şirketlerinin denetlenmesi, döviz çıkışının önlenmesi amacıyla 1927 yılında Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanun çıkartılmıştır.

1929 yılında ilk Türk Reasürans Şirketi olan Milli Reasürans T.A.Ş. kurulmuştur.

1939 yılında çıkarılan bir kanunla sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlanmıştır. En sonunda 1959 yılında 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanun yürürlüğe girerek sigorta sektörü ciddi bir biçimde ele alınmıştır. Bu kanundan sonra kurulan ilk şirket aynı yıl faaliyete başlayan Başak Sigorta A.Ş. olmuştur.

Duyulan gereksinim üzerine 11.6.1987 tarihinde çıkan 3379 sayılı yasa ile 7397 sayılı kanunda önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin amaçları, yasal alandaki boşluğu doldurmak, sigorta şirketlerini mali yönden güçlendirmek ve sigorta aracılarının durumunu yeniden düzenlemek şeklindedir.

1990'lı yılların başlarında düzenlenen sigorta kanununa göre 1991 yılından itibaren "hayat sigortaları ayrı bir şirket tarafından yürütülecektir" maddesi ile sigorta şirketleri, hayat sigortacılığı işlemleri ile ilgili olarak ayrı birer şirket kurmuşlardır. 1.1.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 14 Aralık 1994 tarihli "Sigorta Acenteleri Yönetmeliği" ile de, sigorta şirketlerinin büyük güçlük çektikleri prim tahsilatı, buna bağlı olarak sigorta şirketlerinin mali yapılarının güçlendirilmesi ve bunların sonucunda da sigorta şirketlerinin müşterilerine daha iyi hizmet verebilmeleri ile ilgili bir takım düzenlemeler yapılmıştır.

1.4. Sigorta Sözleşmesinin Unsurları

Sigorta sözleşmesinin unsurlarını ikiye ayırmak mümkündür:

1- Taraflar,

2- Konu

1.4.1. Taraflar

Sigorta sözleşmesinde iki taraf vardır. Bunlardan birincisi sigortacı, ikincisi ise, sigorta ettiren ve sigortalıdır.

Taraflardan birincisi olan sigortacı, sigortalanmak isteyen kişi veya kuruluşlara, sigorta sözleşmesi gereğince bir prim (ücret) karşılığında teminat veren ve kuruluş şekli kanunlarla belirlenmiş şirketlerdir. Sigorta şirketleri kurulurken Hazine Müsteşarlığından onay almak zorundadırlar. Sigorta şirketlerinin tüm faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu tarafından, Sigorta Murakabe Kanunu çerçevesinde denetlenmektedir (4).

Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın, Haberleşme ve Halka İlişkiler Müdürlüğünden alınan bilgiye göre, 1994 yılında ülkemizde yerli ve yabancı olmak üzere toplam 51 adet sigorta şirketi faaliyet göstermiştir.

Sigorta sözleşmesinin ikinci tarafı ise yukarıda da belirtildiği gibi sigorta ettiren ve sigortalıdır. Sigortacı ile sigorta sözleşmesini yapan kimseye sigorta ettiren adı verilmektedir. Sigortalı ise malı veya hayatı güvence altına alınan kimse veya kuruluştur (5).

Genellikle sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişidir. Fakat bazen sigortalı ile sigorta ettiren ayrı kişiler olabilmektedir. Bir kişinin başkasının malını veya hayatını sigorta ettirebilmesi için, sigorta ettirenle, hayatı sigorta edilen kişi veya sigortalanan mal arasında bir menfa-

(4) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 278.

(5) KENDER, Rayegân: Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul, 1990, s. 154.

at ilişkisinin bulunması gerekmektedir. Bu konu sigortanın temel prensipleri kısmında detaylı bir şekilde anlatılmıştır (6).

Sigorta sözleşmesinin sonucunda, sigortacı, sigortalıya sigorta sözleşmesini ispat vasıtası olan sigorta poliçesini vermektedir. Sigorta poliçesi sigortacı ile sigortalının hak ve yükümlülüklerini gösteren bir belgedir.

1.4.2. Konu

Sigorta sözleşmesinin unsurları içerisindeki önemli bir konu hasarın sigortalı ve sigortacı tarafından ne zaman meydana geleceğinin bilinmemesidir. Yani hasar olayının tesadüfen meydana gelmiş olması gerekmektedir. Eğer hasarın gerçekleşmesinde kasdi bir olay söz konusu ise, bu sigorta teminatı dışında kalmaktadır.

Sigorta sözleşmesinin unsurları içerisindeki bir diğer konu ise, çok sayıda ve benzer ünitelerin bir araya getirilmesidir. Çünkü bir sigortacı ile tek bir sigortalı arasında yapılan sigorta sözleşmesi gerçek anlamıyla bir sigorta teşkil etmeyip, sadece rizikonun yer değiştirmesini ifade etmektedir. Zira burada, riziko gerçekleşince, sebep olduğu zarar veya sözleşmede kararlaştırılan meblağı sigortacı ödeyecek, böylece riziko tamamen kendisine geçmiş olacaktır. Halbuki sigortanın esası rizikoların sigortalılara dağıtılmasıdır (7).

Çok sayıda benzer ünitelerin bir araya getirilmesi sayesinde rizikonun dağılımı mümkün olabilmekte ve böylece sigortacı çok sayıda rizikoyu üstlenebilmektedir.

(6) Bkz. bölüm 1.8.

(7) KENDER, Rayegân: a.g.e., s. 4

Sigorta sözleşmesinin unsurları içerisindeki bir başka konu ise, hasarın para birimi ile ölçülebilir olmasıdır. Çünkü sigorta sözleşmesi sadece para birimi ile ifade edilebilen zararları ve kayıpları karşılamaktadır. Manevi değerlerin sigortası ise söz konusu olmamaktadır.

Riziko (risk) ise sigorta sözleşmesinin unsurları içerisindeki en önemli konudur. Riziko, gerek Meydan Larousse, gerekse Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde "zarara uğrama tehlikesi" olarak tanımlanmıştır. Sigortanın asıl amacı, fertlerin hayatta karşılaşılabilecekleri risklere karşı teminat verilmesidir. Sigorta ile tesadüfen oluşan zararlar önceden alınan tedbirlerle sigortalı bazında bertaraf edilmiş olmaktadır.

1.5. Sigortada Değerleme

1.5.1. Sigorta Bedeli

Sigortalının beyan ettiği ve poliçede yazılı olan meblağdır (8). Sigorta bedeli herhangi bir hasar halinde sigortacının ödeyebileceği en yüksek tazminat miktarını ifade etmektedir.

1.5.2. Sigorta Değeri

Sigortası yapılan kıymetlerin günün piyasa şartlarına uygun rayiç değeridir.

(8) ARSEVEN, Haydar: Sigorta Hukuku, İstanbul, 1991, s. 101.

1.5.3. Sigorta Tazminatı

Hasarın gerçekleşmesi halinde, sigortacının ödeyeceği meblağdır.

Hasar halinde sigortalının zararının tam olarak karşılanabilmesi için ideal olan, sigorta bedeli ile sigorta değerinin birbirine eşit olması halidir. Buna "Tam Sigorta" denilir. Sigorta bedelinin, sigorta değerinden az ya da çok olması durumlarına göre tazminat ödemelerinde ortaya çıkabilen iki durum vardır. Bunlar "Eksik Sigorta" ve "Aşkın Sigorta" durumlarıdır.

1.5.3.1. Eksik Sigorta

Sigorta bedelinin, sigorta değerinden az olması durumudur.

Eksik sigortada, sigortalı malın hasara uğraması halinde, eğer tam hasar meydana gelmişse, poliçede belirtilen sigorta bedeli kadar tazminat ödenmektedir. Sigorta değeri ile sigorta bedelinin arasındaki farkı ise sigortalı kendisi karşılamaktadır.

Eksik sigorta durumunda iken, eğer kısmi hasar söz konusu olur ise, tazminat aşağıdaki gibi oransal olarak hesaplanmaktadır;

$$\text{Tazminat} = \text{Hasar} \times \frac{\text{Sigorta Bedeli}}{\text{Sigorta Değeri}}$$

1.5.3.2. Aşkın Sigorta

Sigorta bedelinin, sigorta değerinden fazla olması durumudur. Bu durumda sigortalı, ödemesi gerekenden daha fazla prim ödemesinde bulunmuş olmaktadır. Hasar halinde ise tazminat sigorta değeri üzerinden ödenmekte ve fazladan alınan primler sigortalıya iade edilmektedir. Örneğin, sigorta değeri 10.000.000.-TL. olan bir kıymetini, bir sigortalı, 15.000.000.-TL'ye sigorta ettirir ise (sigorta bedeli) ve sigortalanan kıymet tamamen hasara uğrar ise, sigortalı tazminat olarak sadece 10.000.000.- TL. alacaktır.

1.6. Sigorta Primi ve Tarife

Sigorta ettiren sigorta sözleşmesi gereğince, rizikoyu sigortacıya devretme karşılığında bir ücret ödeme borcu altına girmektedir. Bu ücretin adı sigorta primidir (9). Yani prim, sigortacının riziko taşıma ediminin karşılığıdır (10). Sigorta primi peşinen veya taksitle ödenebilmektedir. Sigorta primine, sigorta ücreti de denilmektedir.

Sigorta primi teknik olarak hesaplanan prime, masraflar, komisyon, kâr gibi unsurların eklenmesiyle bulunmaktadır. Teknik primin hesaplanmasında, istatistik metodlarından yararlanarak; toplanan primlerle ödenecek hasar dengesi sağlanmaktadır. Teknik prime, diğer giderlerin ve kârın eklenmesiyle ortaya çıkacak ticari prim sigortalının ödeyeceği prim olmaktadır.

(9) ARSEVEN, Haydar: a.g.e., s. 117.

(10) KENDER, Rayegân: a.g.e., s. 168.

Sigorta primleri bütün dünyada belli esaslara göre tesbit edilmektedir. Fiyatı gösteren çizelgelere tarife adı verilmektedir. Üç türlü tarife rejimi vardır:

1- Tanzim Edilmiş Tarife Rejimi,

2- Tasdik Edilmiş Tarife Rejimi,

3- Serbest Tarife Rejimi.

1.6.1. Tanzim Edilmiş Tarife Rejimi

Tanzim edilmiş tarife rejiminde fiyatlar ilgili otoriteler tarafından düzenlenmektedir. Ülkemizde (zorunlu sigortalar hariç) mühendislik ve zirai sigortalarda 01.05.1990 tarihine kadar, yaygın ve nakliyat sigortalarında ise 01.10.1990 tarihine kadar tanzim edilmiş tarife rejimi uygulanmıştır. Ancak bu tarihlerden sonra serbest tarife rejimine geçilmiştir.

1.6.2. Tasdik Edilmiş Tarife Rejimi

Bu rejimde şirketler, hazırladıkları tarifeyi ilgili otoritelere tasdik ettirdikten sonra uygulamaktadırlar. Yurdumuzda hayat ve sağlık sigortalarında bu tür tarife uygulanmaktadır.

1.6.3. Serbest Tarife Rejimi

Serbest tarifiede devlet müdahalesi yoktur. Burda sigorta şirketleri, kendi tarifelerini, kendi politikaları, kendi olanakları, kendi anlayışları ve istatistik veriler doğrultusunda oluşturmaktadırlar.

1.7. Sigorta Aracıları

Sigorta şirketleri ile anlaşma yaparak, bu şirketlere iş temin eden, sigortacı ile sigorta ettireni bir araya getiren ve bu ikisi arasında sigorta sözleşmesi akdedilmesini sağlayan veya yetkisi dahilinde sigorta sözleşmesi yapan, primini tahsil eden, her iki tarafa karşı da bağımsız ve tarafsız hareket eden gerçek veya tüzel kişilerdir.

Sigorta aracıları, sigorta hizmetlerinin, sigortalıların ayağına götürülmesinde ve onlara tanıtılmasında büyük yararlar sağlamaktadırlar. Bizim ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde, sigorta konusu yeterince bilinmediği için sigorta aracıları büyük önem kazanmakta, sigortacılığın tanıtılması ve ayrıca sigorta faaliyetlerinin müşterilerin ayağına götürülmesi konusunda büyük bir rol oynamaktadırlar. Dolayısıyla sigortacılık faaliyetlerinin faal bir şekilde yürütülebilmesi, ancak bu kuruluşların desteği ile sağlanabilmektedir.

Uygulamada acente, prodüktör ve broker olmak üzere üç çeşit sigorta aracısına rastlanmaktadır.

1.7.1. Acente

7397 sayılı kanunun değişik 9. maddesine istinaden çıkarılmış olan Sigorta ve Reasürans Aracıları Hakkındaki Yönetmeliğin 5. maddesine göre, "Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tabi bir sıfatı olmaksızın, bir mukaveleye dayanarak, muayyen bir yer veya bölge içinde, daimi surette sigorta şirketlerinin ruhsatlı bulunduğu sigorta dallarındaki sözleşmelerde aracılık etmeyi veya şirket adına söz-

leşme yapmayı meslek edinen gerçek veya tüzel kişilere sigorta acentesi denir" (11).

Türk Ticaret Kanunu'nun 116. maddesinde de, acente şöyle tanımlanmaktadır. "Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde devamlı bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir".

Sigorta sözleşmeleri yapmak, poliçe vermek ve prim tahsil etmek yetkileri sadece sigorta şirketlerine aittir. Bu hususlar acentelik sözleşmesinde ayrıca belirtilmek kaydıyla sigorta acentelerine devredilebilmektedir (12).

Hazine Müsteşarlığı tarafından 14 Aralık 1994 tarih ve 22141 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak 1.1.1995 tarihinden başlamak üzere yürürlüğe giren "Sigorta Acenteleri Yönetmeliği", acentelik mesleğini kimlerin, hangi koşullar altında yapabileceğini açıklamıştır. Buna göre acenteler gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir.

Sigorta acenteleri yaptıkları işler karşılığında, yapılan işin türüne göre önceden belirlenmiş oranlarda komisyon almaktadırlar.

Sigorta acenteleri hiçbir şekilde sigorta şirketi adına sigorta tazminatı veya tazminata ilişkin avans ödeyememektedirler.

(11) KENDER, Rayegân: a.g.e., s. 89

(12) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 283

1.7.2. Prodüktör ve Broker

7397 sayılı kanunun 37. maddesinde prodüktör şöyle tanmlanmtır, "Sigorta ettiren ve sigortacıya baēlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karılıēı olarak komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere prodüktör denir".

7397 sayılı kanunun 37. maddesinde broker ise şöyle tanmlanmtır, "Sigortalıyı temsil ederek ve sigortacı seçiminde tamamen taraflsız ve baēımsız davranarak, tehlikelerin sigorta ve reasüre edilmesi için sigorta ve reasürans sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta ve reasürans şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin aktinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiēinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere broker denir".

Yine 7397 sayılı kanunun 37. maddesinde, "Broker ve prodktrler, sigorta irketi adına sözleşme yapamaz, prim tahsil edemez ve sigorta tazminatı deyemezler" diye belirtilmektedir.

Hazine Mstearlıēı tarafından 26 Aralık 1994 tarih ve 22153 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak ynetmeliēin 19'uncu ve 23'nc maddeleri hariç olmak üzere (19'uncu ve 23'nc maddeler 01.01.1996 tarihi itibariyle yrrlēe girecektir) 01.01.1995 tarihinden itibaren yrrlēe giren "Sigorta ve Reasürans Brokerleri Ynetmeliēi" ve yine Hazine Mstearlıēı tarafından 2 Aēustos 1995 tarih ve 22362 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak, yayınlandıēı tarih itibariyle yrrlēe

giren "Sigorta Prodktrleri Yönetmeliği", brokerlik ve prodüktörlük mesleklerini kimselerin, hangi koşullar altında yapabileceğini açıkla-
maktadır.

Yukarıda belirtilen yönetmelikler çerçevesinde, bir kişinin pro-
dktr olabilmesi için en az lise veya dengi okul mezunu olması ve Tür-
kiye Sigorta ve Reasürans şirketleri Birliğinden prodüktörlük belgesi
almış olması gerekmektedir.

Yine bu yönetmelikler çerçevesinde, bir kişinin broker olabil-
mesi için ise, en az dört yıllık yüksek okul mezunu olması ve yurt için-
de ya da yurt dışında faaliyet gösteren bir sigorta veya reasürans şir-
ketinde sigorta branşları ile ilgili servislerde imza yetkisine sahip y-
netici olarak en az  yıl veya sözleşme yapma veya prim tahsiline yet-
kili acente olarak en az beş yıl çalışmış olması ve Hazine Msteşarlı-
ęından ruhsat almış olması lazımdır.

1.8. Sigortanın Temel Prensipleri

Sigortanın temel prensipleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- 1- Sigortalanabilir Menfaat Prensibi,
- 2- Mutlak İyi Niyet Prensibi,
- 3- Uygun Sebep Prensibi,
- 4- Tazminat Prensibi,
- 5- Hakların Devri Prensibi,
- 6- Çifte Sigorta veya Hasara İştirak Prensibi.

1.8.1. Sigortalanabilir Menfaat Prensibi

Sigorta sözleşmesinin önemli prensiplerinden birisi menfaattir. Aslında sigorta güvencesi altına alınan mal veya can değil, bunların üzerindeki menfaatlerdir. Herhangi bir malı o malın sahibi, kiracısı, ipotek ve rehin hakkı sahibi, irtifa hakkı sahibi, emanetçisi gibi o mal ile çeşitli hukuki ilişkisi bulunan kişiler sigorta ettirebilmektedirler.

Hayat sigortasında ise, bir kişinin hayatı üzerinde sınırsız bir mali çıkarı olduğu kabul edilir ve bu sebeple de bir kimse yaşamını, istediği bedelde sigorta ettirebilmektedir. Aynı kural, bu kişinin kaza sonucu ölümü, yaralanması ve maluliyet halleri ile hastalık sigortaları için de geçerli olmaktadır.

Menfaat ilişkisi, para ile ölçülebilir olmalıdır.

Ayrıca menfaatin meşru olması da gerekmektedir. Zira meşru olmayan, yani yasalara, ahlaka, adaba aykırı işlemler sonucu doğacak menfaatler sigortalanamamaktadır. Örneğin, kaçak bir malın nakliye sigortasının yapılması söz konusu olamamaktadır.

1.8.2. Mutlak İyi Niyet Prensibi

Bu prensip sonucu sigorta akdinin bütün safhalarında ve bu akidden doğan bütün ilişkilerde tarafların birbirlerine karşı iyi niyetle hareket etmeleri gerekmektedir. Bütün poliçelerin umumi şartlarında mevcut olan sigortalının beyan yükümlülüğü bu prensipten hareket edilerek konulmuştur. Yanlış beyan müeyyidelere bağlanmıştır. Yanlış beyanın müeyyideleri ise şunlardır:

1- Akit batıl addedilebilmektedir (Akit doğmamış sayılmaktadır),

2- Poliçe feshedilebilmektedir,

3- Eksik sigorta şartları uygulanabilmektedir,

4- Hasar tamamen veya kısmen reddedilebilmektedir.

İyi niyet prensibinden uzaklaşıldığı ölçüde sigorta şirketi bu müeyyidelerden birini uygulamaktadır.

Bu prensibin diğer bir sonucu da sigortalının hasardan sonra sigortasızmış gibi hareket ederek zararın azaltılmasına yardımcı olmak, hasarın tesbitinde sigorta şirketine her türlü kolaylığı göstermektir.

Sigorta şirketi yönünden de hasarın gerçekleşmesi halinde, hasarı en çabuk şekilde tesbit edip, tazminatı ödemek bu prensibin gereğidir.

1.8.3. Uygun Sebep Prensibi

Herhangi bir hasarın meydana gelmesi sonucunda, ortaya çıkan zarardan dolayı sigortalının sigortacıdan hasar bedelini isteyebilmesi için, meydana gelen hasarın, poliçede teminat altına alınan rizikodan ileri geldiğine kanaat getirmek gerekmektedir. Yani uygun sebep prensibi, sigorta hangi rizikoya karşı yapılmış ise tazminatın da o rizikonun gerçekleşmesi halinde ödeneceğini ifade etmektedir. Örneğin, ferdi-kaza sigortası yaptırmış bir kişi, merdivenden inerken ayağı

takılıp düşer ve ölürse, menfaattarları tazminat alabilmektedir. Ama bu kişi kalp krizinden ölürse, o zaman, menfaattarları tazminat alamamaktadır.

1.8.4. Tazminat Prensibi

Tazminat prensibi, hasara uğrayan malın hasar anındaki değerinin ödenmesidir.

Bu prensipte hayat sigortaları istisna teşkil etmektedir.

Sigorta sözleşmesinin konusu, sigortalıyı mümkün olduğu kadar, hasardan önceki mali seviyesine getirmektir. Sigorta sözleşmesi, ancak sigortalının mali seviyesinin korunmasına dönük kaybın garantisini vermektedir. Sigortalıyı hasardan önceki mali seviyesinin üstüne çıkarmayı amaç edinmemektedir. Sözleşmenin, sigortalının gerçek zararının altında bir tazminat sağlayacak şekilde düzenlenmesine, ilke olarak bir engel yoktur. Ancak bunun tersi mümkün değildir. Tazminat prensibi, sigortalının, rizikonun gerçekleşmesiyle kâr elde etmesine engel olmaktadır.

1.8.5. Hakların Devri Prensibi

Bir sigortalı bir rizikonun gerçekleşmesi sonucunda, sigorta şirketinden bir tazminat almış ise ve bu rizikonun meydana gelmesine bir başka şahıs neden olmuş ise, normalde sigortalının o şahsa karşı bir dava hakkı mevcut iken, rizikonun gerçekleşmesi sonucu uğradığı zararı sigorta şirketinden temin ettiği için, sigortalının bu hakkı, aldığı tazminat oranında sigorta şirketine geçmektedir. Burdaki amaç, sigor-

talının hem sigorta şirketinden tazminat alıp, hem de rizikonun meydana gelmesine neden olan şahıstan tekrar uğradığı zararı almasına engel olmaktır. Yani sigortalının haksız kazanç elde etmesine engel olmaktır.

Hakların devri prensibi, tazminat prensibinin bir sonucu olması sebebiyle, hayat sigortalarında uygulanmamaktadır.

1.8.6. Çifte Sigorta veya Hasara İştirak Prensibi

Bir sigortalının aynı riziko ile ilgili olarak ve tabiki aynı menfaat ilişkisiyle ilgili olarak, aynı anda yürürlükte olan birden fazla sigortası varsa, bu durumda çifte sigorta söz konusu demektir.

Bu durumdaki bir sigortalı sigorta poliçelerinde belirtilen menfaati ile ilgili bir hasara uğrar ise ilgili tazminatın sigorta şirketleri tarafından bölüşülerek karşılanması doğaldır. İşte çifte sigorta veya hasara iştirak prensibi, sigortalının uğramış olduğu zararı birden fazla sigortacıdan mükerreren almasını önlemek suretiyle, tazminat kuralının ihlâl edilmesini önlemektedir. Aksi taktirde, sigortalı, haksız bir kazanç elde etmiş olmaktadır.

Sigortalı yukarıda belirttiğimiz koşullarda oluşan hasarını ilgili sigorta şirketlerinin birinden tazmin edebilmektedir. Bu durumda tazminatı ödeyen sigorta şirketinin de, aynı hasardan dolayı herhangi bir şekilde sorumlu bulunan diğer sigorta şirketlerini, hasarı paylaşmaya davet etme hakkı da, hasara iştirak prensibidir.

1.9. Sigortanın İşleyişi

Günlük yaşıntıda insanlar sayılamayacak kadar çok rizikolarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sigorta ile insanlar bu riskleri sigortacıya devretmektedirler. Çünkü sigorta, risk tarafından yaratılan mali belirsizliği azaltarak hizmet vermektedir.

Sigortacıda, sigortalılardan devraldığı bu riskleri karşılayabilmek için sigortalılardan bir prim almaktadır. Riskin sigortalılara dağıtımı esas olduğundan, zararlar sigortalıların ödediği bu primler kanalı ile paylaşılmaktadır. Yani bir sigortalının uğradığı zarar, diğer sigortalılar tarafından paylaşılmış olmaktadır. Dolayısıyla da sigortalı sayısı arttıkça, zarar daha çok sigortalı tarafından paylaşılacak ve buna paralel olarak da sigortalıların ödeyeceği prim azalmış olacaktır. İşte bu durum büyük sayılar kanunu vasıtasıyla açıklanmaktadır.

Büyük sayılar kanunu konuya uygulanırsa:

Burada iki sigorta şirketinin olduğu varsayılmıştır. Birinci sigorta şirketinin 2.000 tane, ikinci sigorta şirketinin de 10.000 tane sigortalısının olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca rizikonun gerçekleşme oranının da yüzde 20 olduğu varsayılmıştır. Buna göre birinci sigorta şirketinde rizikonun gerçekleşme sayısı $2.000 \times 0,2 = 400$ iken, ikinci sigorta şirketinde bu sayı $10.000 \times 0,2 = 2.000$ 'dir.

Riskin bir ölçütü olan standart sapma şöyle hesaplanmaktadır. Standart sapmanın formülü $\sqrt{n \cdot x \cdot y}$ 'dir. Bu formüldeki ifadeler:

n = Örnek hacmi (Sigortalı sayısı),

x = Rizikonun gerçekleşme olasılığı,

y = Rizikonun gerçekleşmeme olasılığı ($1-x$)

İlgili rakamlar formülde yerine konulacak olursa, birinci ve ikinci sigorta şirketlerinin standart sapmaları sırasıyla 18 ve 40 olmaktadır.

$$\sqrt{(2.000)(0,2)(0,8)} \cong 18$$

$$\sqrt{(10.000)(0,2)(0,8)} = 40$$

Görüldüğü gibi sigortalı sayısı ve rizikoların gerçekleşme sayısı açısından iki sigorta şirketi arasında beş kat fark olmasına rağmen, standart sapmalar arasındaki fark yaklaşık olarak iki kat olmaktadır.

Standart sapmadan sonra da varyasyon katsayısı hesaplanmaktadır ki, genellikle varyasyon katsayısı riskin göreceli bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Varyasyon katsayısı, standart sapmanın, rizikonun gerçekleşme sayısına bölünerek bulunmaktadır.

Buna göre birinci sigorta şirketinin varyasyon katsayısı $18/400=0,045$ iken, ikinci sigorta şirketinin varyasyon katsayısı ise $40/2.000=0,02$ olmaktadır. Sigorta primleri de riski yansıttığından birinci sigorta şirketinin sigortalıları, ikinci sigorta şirketinin sigortalılarından daha fazla bir prim ödeyeceklerdir. Sonuç olarak sigortalı sayısının artması, sigortalıların ödeyecekleri primlerin düşmesine neden olmaktadır.

1.10. Sigortacının Mali Yükümlülüğünü Azaltan Tedbirler

Şirketlerin sermaye ve ihtiyatları ve diğer varlıkları ne kadar fazla olursa olsun, çok büyük birkaç hasarın aynı anda meydana gelmesi halinde sigorta şirketlerinin öz varlıkları ile bu hasarları karşılayabilme olanakları yoktur. İşte bu nedenle sigorta şirketleri üstlerindeki riski azaltıcı çeşitli tedbirlere başvurmaktadırlar.

Sigortacıların başvurduğu bu tedbirler reasürans ve koasüranstır.

1.10.1. Reasürans

1.10.1.1. Reasüransın Tanımı ve Faydaları

Sigorta şirketleri teminat verdikleri rizikoların bir kısmını prim karşılığında başka sigorta şirketlerine devrederler ki, bu işleme reasürans (tekrar sigorta) adı verilmektedir. Sigorta şirketleri kapasitelerini aşan işleri karşılayacak imkanlar araştırmakta ve bunun içinde diğer sigorta şirketleri ile reasürans anlaşmaları yapmaktadırlar.

Reasürörün üstlendiği riziko, sigorta şirketinin mal varlığında meydana gelecek eksilmedir. Bu sebeptendir ki buna sigortacının sigortasıdır da denilmektedir (13).

Sigorta şirketleri teminat verdikleri rizikoların, bir kısmını üzerlerinde tutarlar ki buna "konservasyon" (saklama payı) denilmektedir. Sigorta şirketlerinin teminat verdikleri rizikoların ne kadarını kendi üstlerinde tutacakları sigorta şirketlerinin mali ve teknik kapa-

(13) ARSEVEN, Haydar : a.g.e., s. 50

sitelerine, yönetimlerinin riskten kaçınma eğilimlerine, riskin özelliğine ve tehlike derecesine vb. unsurlara bağlıdır. Genel bir kural olarak yeni ve küçük şirketlerin saklama payı limitleri, büyük ve eski şirketlerinkinden daha düşük olmaktadır (14).

Reasürans anlaşmalarında, riskin bir bölümünü devreden şirkete "sedan", devir alan şirkete ise "reasürör" denilmektedir.

Reasürörün de kendisini sigortalama ihtiyacı duyarak, devraldığı riskin bir bölümünü tekrar devretmesine ise "retrosesyon" denilmekte ve bu aktarmanın yapıldığı sigortacıya da "retrosesyoner" denilmektedir.

Sigorta şirketlerinin teminat verdikleri riskleri reasüre etmelerinin başlıca faydaları ise şöyle sıralanabilmektedir:

- 1- Reasürans sedan'a geniş kapasite sağlamakta, yani şirketin büyük limitli teminatlar verebilmesini sağlamaktadır,
- 2- Reasürans sedan'a mali destek olmaktadır,
- 3- Reasürans sivri risklerin portföy içinde dengelenmesini sağlamaktadır,
- 4- Reasürans sayesinde şirketler karşılıklı iş ve bilgi alışverişi-ne girebilmektedirler.

Türkiye'de dört adet reasürans şirketi vardır (15).

(14) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 86

(15) Bu reasürans şirketleri sırasıyla, Millî Reasürans Türk Anonim Şirketi, Destek Reasürans Türk Anonim Şirketi, İstanbul Reasürans A.Ş. ve Halk Reasürans A.Ş.'dir.

1.10.1.2. Reasürans Çeşitleri

Başlıca üç çeşit reasürans vardır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

- 1- İhtiyari (Fakültatif) reasürans anlaşmaları,
- 2- Otomatik reasürans anlaşmaları (Trete),
- 3- Pool anlaşmaları.

1.10.1.2.1. İhtiyari (Fakültatif) Reasürans Anlaşmaları

Bu reasürans şeklinde hem sedan, hem de reasürör sigorta sözleşmeleri ile ilgili reasürans işlemlerinde tamamıyla serbest davranmaktadırlar. Yani, sedan, işin ne kadarlık bölümünü hangi reasüröre vereceği konusunda, reasürör de kendisine teklif edilen poliçeyi kabul edip etmemekte veya hangi oranda kabul edeceği konusunda tamamen serbest davranmaktadırlar. Her iki tarafta kendi çıkarlarına en uygun şekilde hareket etmektedirler.

İlk reasürans türü olan bu reasürans anlaşmaları, zaman almaları ve masraflı olmaları nedeniyle bugün yerlerini otomatik reasürans anlaşmalarına bırakmışlardır. Ancak hala uygulama alanları da vardır ve özellikle de sigorta şirketlerinin almakta tereddüt ettikleri risklerde bu yönetime başvurulabilmektedir.

1.10.1.2.2. Otomatik Reasürans Anlaşmaları (Trete)

Otomatik reasürans anlaşmaları, ileride yapılacak sigorta sözleşmelerinin reasüransına ilişkin olarak önceden sedan ile reasürör

arasında yapılmış bir ön anlaşmadır. Trete anlaşması ile her sigorta şirketi bir reasüröre bağlanmaktadır. Sigorta şirketinin teminat verdiği her rizikonun belirli bir kısmı, belirli bir yüzdesi veya belirli bir bölümü otomatik olarak reasüröre devredilmektedir. Bu nedenle de buna otomatik reasürans denilmektedir.

Otomatik reasürans anlaşması uyarınca reasürör, sedan'ın göndereceği reasürans önerilerini kabul etmek, sedan'da önceden anlaşmaya varılan konu, biçim ve şartlar çerçevesinde reasürans devirlerini yapmak zorundadır.

Bu yöntem türlü şekillerde uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi oransal olarak uygulanan trete yöntemidir ki buna kotpar denilmektedir. Burda her rizikonun belirli bir yüzdesi, örneğin, 3/5'i reasüröre geçmektedir. Bu sistemde reasürör, her sigortadan kendine düşen primi almaktadır. Buna karşılık da gerçekleşen her riziko ile ilgili olarak kendisine düşen oranda sigorta şirketine hasar ödemesi yapmaktadır (16).

Oransal olmayan trete yöntemi ise eksedan yöntemidir. Burda sedan rizikonun saklama payını aşan kısmını kendi eşiti veya dilimleri oranında reasürörlere devretmektedir. Bu yöntemde sigorta şirketi kotpar anlaşmasında olduğu gibi teminat verdiği bütün rizikoları bir reasüröre devretmek zorunda değildir. Bu yöntemde sedan rizikoları inceleyip, yüksek rizikolarda saklama payını düşük tutup, rizikonun büyük bir kısmını reasürörlere devredebilmektedir. Eksedan yönteminin en önemli özelliği, sedan'ı kendi üstünde tutacağı rizikolar, yani saklama payı konusunda serbest bırakmasıdır.

Bir diğerk yöntem ise hasar fazlası anlaşması yöntemidir. Bu yöntem hasarın önceden belirtilmiş belli bir limiti aşan kısmının reasürörce karşılanmasını öngörmektedir. Burda hasarın belli bir oranını sedan şirket üstlenmekte, bunu aşan kısmı ise tamamen reasürörce karşılanmaktadır.

Son yöntemimizde hasar yüzdesi fazlası anlaşması yöntemidir. Bu yöntemde sedan şirketin genellikle bir yıl içinde (yılsonu itibariyle), herhangi bir sigorta branşında hasarının belli bir yüzdeyi geçmesi halinde, bu yüzdeyi geçen kısmını reasürörün karşılamasıdır. Hasar tespit edilen yüzdeyi aşmadığı taktirde, reasürörün herhangi bir sorumluluğu olmamaktadır.

1.10.1.2.3. Pool Anlaşmaları

Pool, şirketler arasında çok taraflı bir anlaşma olup, büyük hasarların meydana gelebileceği rizikoları temin etmek üzere yapılmaktadır. Pool'e üye şirketler pool anlaşmasının kapsamına giren konularda akdettikleri poliçeleri pool'e devretmekte ve devrettikleri işlerin daha küçük bir bölümünü diğerk şirketlerin işleri ile birlikte pool'de ki konservasyonları oranında geri almaktadırlar. Örneğin, yeşilkart sigortaları bu tür bir pool sistemi içerisinde yer almaktadır.

1.10.2. Koasürans

Bir rizikonun birkaç şirket tarafından aynı veya farklı oranlarda ortaklaşa teminat altına alınmasına koasürans denilmektedir.

Policeyi düzenleyip, sigortalıyla muhatap olan ve prim tahsilatını üzerine alıp, koasürans'ta ki diğer şirketlere police tutarı üzerinden hisseleri oranında borçlanan şirkete "Jeran" denilmektedir. Koasürans'ta yer alan diğer şirketlere ise "koasürör" denilmektedir.

Koasürans işlemlerinde her sigortacının, sigortalıya karşı sorumluluğu, koasürans anlaşması yapıldığı anda belirlenen payı kadar olmaktadır.

1.11. Sigorta Çeşitleri

Haydar ARSEVEN "Sigorta Hukuku" adlı kitabında sigortaları zarar sigortaları ve can sigortaları şeklinde ikiye ayırmıştır.

Ali İhsan KARACAN ise "Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri" adlı kitabında sigortaları hayat, sağlık, mal ve sorumluluk sigortaları şeklinde dört çeşite ayırmıştır.

İncelemelerime göre sigortalar mal sigortaları, mali sorumluluk sigortaları, kâr ve iş kaybı sigortaları, sağlık sigortaları ve hayat sigortaları olmak üzere beşli bir sınıflamaya tabi tutulabilir.

Mal sigortaları, malların uğradıkları zararları ve kayıpları sigorta koruması altına alan bir sigorta çeşitidir.

Mali sorumluluk sigortaları, sigortalı kişinin üçüncü şahıslara karşı olan yükümlülüklerinden doğan risklerin sigortalanmasını içeren bir sigortadır.

Bir makinanın kırılması, yaygın vb. nedenlerle kârda ve hası-

latta meydana gelebilecek kayıpları karşılamak amacıyla yapılan sigorta çeşiti ise kâr ve iş kaybı sigortalarıdır.

Sağlık sigortaları, planlanmayan sağlık harcamaları ile gelir kaybı riskine karşı koruma sağlayan sigortalardır.

Hayat sigortaları ise, insanların ölümü, sakatlanması vb. insan hayatı ile ilgili rizikoları teminat altına alan sigorta çeşitidir.

Bu sigorta çeşitlerinin kapsamları aşağıdaki gibidir;

1) Mal sigortaları

- Yangın sigortaları,
- Yangın sigortaları ile birlikte temin edilen ek sigortalar (deprem, sel, fırtına, grev, lokavt vb.),
- Nakliyat sigortaları,
- Oto kasko sigortaları,
- Hırsızlık sigortaları,
- Cam kırılması sigortaları,
- Makina ve montaj sigortaları,
- İnşaat sigortaları,
- Elektronik cihaz sigortaları,
- Zirai sigortalar,
- Uçak, tekne sigortaları,

2) Mali sorumluluk sigortaları

- Mecburi oto mali sorumluluk (trafik) sigortaları,
- İhtiyari oto mali sorumluluk sigortaları,
- Milletlerarası oto mali sorumluluk (yeşilkart) sigortaları,
- Üçüncü şahıslara karşı mali sorumluluk sigortaları,

- İşveren mali sorumluluk sigortaları,
- Asansör mali sorumluluk sigortaları,
- Mesleki sorumluluk sigortaları,

3) Kâr ve iş kaybı sigortaları

- Makina kırılmasından sonra kâr kaybı sigortaları,
- Yangından sonra kâr kaybı sigortaları,
- Hasılat kaybı sigortaları,

4) Sağlık sigortaları

- Ferdi sağlık sigortaları,
- Grup sağlık sigortaları,

5) Hayat sigortaları

- Ferdi hayat sigortaları,
- Grup hayat sigortaları.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HAYAT SİGORTALARI İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

Günlük yaşantı içerisinde insanların canı ve malı pekçok tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu bölümde sadece insanların canlarını tehdit eden tehlikeler incelenecektir.

2.1. Hayat Sigortalarına Genel Bir Bakış

İnsanların hayatları boyunca pekçok gereksinimleri vardır ve insanlar bu gereksinimlerini karşılayabilmek için çalışıp, bir gelir elde etmektedirler. İnsanların çalışarak bir gelir elde etmelerine engel olabilecek bir takım rizikolar mevcuttur. Hastalık, işsizlik, kaza, yaşlılık, sakatlık ve ölüm, insanların karşı karşıya olduğu rizikolardır ve bu rizikoların herhangi birinin meydana gelmesi durumunda insanlar gereksinimlerini karşıladıkları gelirleri elde edemez bir hale gelebilmektedirler. İşte bu durumda benzer rizikolara sahip insanlar, içlerinden herhangi birisinin başına gelebilecek böyle bir durum karşısında onun uğrayacağı gelir kaybının sonucu düşeceği zor durumu biraraya gelerek giderebilmek düşüncesi ile hareket etmişlerdir. İşte bu belittiğimiz benzer rizikolara sahip insanları bir araya getirip, karşılaşılabilecekleri bu tip rizikolara karşı istatistiksel bir takım hesaplamalar sonucu tespit ettikleri bir primi onlardan tahsil edip, buna karşılık onların karşı karşıya oldukları bu rizikolara teminat veren ve bu rizikoları tek tek insanların üstünden alıp, sigortalılara dağıtmak amacıyla hayat sigortası şirketleri kurulmuştur.

Hayat sigortaları alanında hem özel hayat sigortası şirketleri, hem de sosyal güvenlik kuruluşları faaliyet göstermektedirler.

Sosyal güvenlik kuruluşları zorunlu bir yapıya sahip olup, çalışan insanların ölümü, işsiz kalması, bir kaza sonucu sakat kalması ve kişinin yaşlanıp, çalışamayacak bir duruma gelmesi halinde emekliliği gibi durumlarda, insanları güvence altına almaktadır.

Özel hayat sigortaları ise isteğe bağlı olarak hastalık, yaşlılık, sakatlık ve ölüm gibi durumlarda sigortalılarına teminat sağlamaktadırlar. Özel hayat sigortası şirketleri, sigortalılarına sağladıkları bu teminatlar karşılığında, sigortalılardan şirketin yaptığı masrafları ve bir miktar kâr payını da içerecek şekilde bir prim tahsil etmektedirler.

Gelişmiş ülkelerde, özellikle de Amerika Birleşik Devletlerinde ve Kanada'da hayat sigortacılığı çok ilerlemiştir ve bu ülkelerin ekonomilerinde çok önemli bir yere sahiptirler(1). Türkiye'de ise hayat sigortacılığı daha yeni yeni gelişmektedir. Hayat sigortasının gelişmesinde zamanla insana verilen değerin artması büyük bir rol oynamıştır(2).

Bütün bu yapılan açıklamalar ışığında hayat sigortası, insanların ölümü, sakatlık veya belirli bir yaştan sonra hayatta olup çalışamama gibi çeşitli ihtimallerle karşı karşıya bulunmaları nedeniyle ortaya çıkan mali sorunlara çözüm getiren bir sigorta türüdür.

(1) AKMUT, Özdemir: Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara, 1980. s. 2

(2) ÇALDAĞ, Yurdakul: Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, Ankara, 1982, s. 7

Hayat sigortaları, gelir sağlayan kişilerce hem kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını güvence altına almak, hem de çocukların yetiştirmelerini ve ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarını sağlamak amacıyla yapılmaktadır(3).

Hayat sigortası sözleşmeleri ile ölüm, sakatlık ve ihtiyarlık gibi durumlarda sigortalının ödediği primlere göre teminatlar sağlanmaktadır. Ölüm halinde geride kalan aile fertleri, sakatlık veya ihtiyarlık hallerinde ise sigortalının bizzat kendisi teminatlardan yararlanmaktadır.

Hayat sigortası şirketleri tarafından teminat verilen bir diğer sigorta da sağlık sigortasıdır. Sağlık sigortası ise bir insanın bir hastalığa yakalanıp, sağlığının bozulması durumunda hem sağlık masraflarını karşılar, hem de gelir kaybı riskine karşı koruma sağlamaktadır. Zira bir insanın hastalanmasının hem masrafları arttırmak, hem de çalışarak elde ettiği gelir kazanımını azaltmak veya durdurmak gibi mali etkileri vardır(4).

Hayat sigortasında, bir sigortalının ölümü veya belirli bir sürenin dolması sonucu bir para almaya hak kazanması durumlarında ilgili tutar önceden sözleşmede saptandığı için, bu tutarın tesbiti için hayat sigortası şirketinin ayrıca bir inceleme yapmasına gerek yoktur. Ancak sigortalının bir kaza sonucu sakatlanması veya hastalanması gibi durumlarda sigortalının uğradığı zararın tespit edilmesi ve buna göre gerekli tazminatların ödenmesi gerekmektedir(5).

(3) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 11

(4) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 182

(5) ÇALDAĞ, Yurdakul: Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara, 1979, s. 33-34.

2.2. Hayat Sigortaları Genel Şartları

Hayat sigortaları genel şartları Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı namına hareket eden Sigorta Denetleme Kurulu tarafından hazırlanmış olan sigorta sözleşmesi şartlarıdır. Türk Ticaret Kanunu hükümlerine aykırı olmayacak şekilde tanzim edilmiş olan bu şartlar, sigorta sözleşmesinde tarafların hak ve borçlarını göstermektedir ve Türkiye'de faaliyet gösteren bütün hayat sigortası şirketleri bunlara aynen uymak zorundadırlar.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1266. maddesinin son fıkrasına göre, bu genel şartların "zahmetsizce okunabilecek tarzda" basılmış olarak sigortalıya verilmiş olması lazımdır. Eğer bu husus yerine getirilmemiş ise, genel şartlardan sigorta ettirenin zararına olanlar yerine kanun hükümleri tatbik olunmaktadır(6). Burda yararına veya zararına olma kıstası kanun hükümlerine göre tesbit edilmektedir(7).

Genel şartların emredici hükümlerine aykırı olmamak kaydı ile sigorta sözleşmesine birtakım özel şartlar koyulabilmektedir.

Hayat sigortası genel şartları Ek 1'de sunulmuştur.

Ek 1 incelendiğinde hayat sigortası genel şartlarının dilinin çok ağır olduğu, bunların sigortalılara, sigorta poliçeleri ile birlikte verilmesinin sigortalıların bu konuda yeteri kadar bilgilenmelerini sağlayamayacağı açıktır. Bu nedenle genel şartların, bütün sigortalıların rahatlıkla anlayıp, haklarını ve borçlarını öğrenebileceği bir şekilde yeniden kaleme alınması faydalı olacaktır.

(6) KENDER, Rayegân: a.g.e., s. 23

(7) ARSEVEN, Haydar: a.g.e., s. 33

2.3. Hayat Sigortası Çeşitleri

Hayat sigortaları ilk olarak grup hayat sigortaları ve ferdi hayat sigortaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Daha sonra bunlarda kendi içinde ölüme bağlı, yaşamaya bağlı ve karma hayat sigortaları olmak üzere üç çeşide ayrılmaktadırlar.

2.3.1. Grup Hayat Sigortaları

Grup hayat sigortaları, insanların karşı karşıya oldukları riskler için, bireysel olarak değil de, grup olarak sigorta edilmeleri ile meydana gelen sigortalardır. Grup hayat sigortası ile sigorta edilenler, bir işyerinde çalışanlar, bir sendikanın veya derneğin üyeleri veya bir meslek kuruluşunun mensupları olabilmektedir. Burda sigorta işveren, sendika veya meslek kuruluşları ile sigortacı arasında tek bir poliçe düzenlenerek gerçekleştirilmektedir (8).

Grup hayat sigortaları, sosyal sigortalar ile özel sigortalar arasında yer alan bir sigorta çeşitidirler (9).

Grup hayat sigortalarında maliyetler, ferdi hayat sigortalarına göre daha düşüktür. Bunun en önemli nedeni de grup hayat sigortasında sigorta poliçesi tek tek bireyler için yapılmayıp, bütün gruptakileri kapsayacak tek bir poliçe şeklinde düzenlenmektedir.

2.3.2. Ferdi Hayat Sigortaları

Ferdi hayat sigortaları ise grup hayat sigortalarından farklı

(8) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 14

(9) ÇALDAĞ, Yurdakul: Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, a.g.e, s. 37

olarak, kişilerin karşı karşıya bulundukları rizikolar için, bireysel olarak hayat sigortası şirketleri ile yapmış oldukları sözleşmelerdir.

2.3.3. Ölüme Bağlı Sigortalar

Bu çeşit sigortalarda hayat sigortası şirketlerinin sorumluluğu, sigortalının sözleşme süresi içerisinde ölmesi halinde söz konusu olmaktadır. Burda sigorta sözleşmesi belirli bir süre için düzenlenebileceği gibi, bütün bir hayat boyu devam etmek üzere de düzenlenebilmektedir. Bu hayat sigortası çeşidinde, sigortalı sözleşme süresi içerisinde ölürse, hayat sigortası şirketi poliçede belirtilen tutarı sigortalının mirasçılarına ödemektedir.

2.3.4. Yaşamaya Bağlı Sigortalar

Bu sigorta çeşitinde, sigorta sözleşmesinde belirtilen sürenin bitiminde sigortalı halen hayatta ise hayat sigortası şirketi, sigortalıya sözleşmede belirtilen miktarda ödeme yapmakla yükümlüdür (10).

2.3.5. Karma Sigortalar

Karma sigorta, sigortalıya hem ölüme bağlı sigortanın, hem de yaşamaya bağlı sigortanın verdiği teminatları tek bir poliçede veren bir hayat sigortası çeşitidir. Burda, sigortalının ölümü halinde teminattan yararlanacak kimselere, ya da sigorta süresinin dolumunda sigortalının hayatta olması durumunda sigortalının kendisine bir ödeme yapılmaktadır.

(10) ÇALDAĞ, Yurdakul: Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, a.g.e, s. 33

Bu sigorta çeşidinde, sigortalının ödeyeceği primler, ölüme bağlı sigortalarla, yaşamaya bağlı sigortalarda ödenecek primlerden daha fazla olmaktadır. Çünkü hayat sigortası şirketi bu sigorta çeşidinde sigortalıya daha fazla teminat vermektedir (11).

2.4. Hayat Sigortaları Şirket Türleri

Özel hayat sigortaları belirli bir prim karşılığında risk yüklenip, sigortalılarına teminat veren kuruluşlardır. Bunların amaçları şirket türlerine göre farklıdır.

Üç çeşit hayat sigortası şirket türü vardır. Bunlar sırasıyla şöyledir;

- 1- Anonim Şirketler,
- 2- Karşılıklı (Mutual) Sigorta Şirketleri,
- 3- Kardeşlik Şirketleri

2.4.1. Anonim Şirketler

İş dünyasına hakim hukuki organizasyon türü olan anonim şirketler, sigorta işletmelerinin de çoğunlukla tercih ettikleri organizasyon türleridirler.

Bütün anonim şirketlerde olduğu gibi, anonim şirket şeklinde kurulan sigorta işletmelerinde de ana amaç kâr etmektir.

(11) ÇALDAĞ, Yurdakul: Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, a.g.e., s. 34

Anonim şirket şeklindeki sigorta işletmelerinin ortakları aynı zamanda şirketin sigortalısı da olabilmektedirler (12).

2.4.2. Karşılıklı (Mutual) Sigorta Şirketleri

Bu tür sigorta şirketleri, poliçe sahiplerinin kârı için çalışan tüzel kişiliklerdir (13).

Karşılıklı sigorta şirketlerinin sahipleri ve onu kontrol edenler, poliçe sahipleri, yani sigortalılarıdır. Poliçe sahipleri yönetim kurulunu atarlar ve şirketin yönetim kuruluna üye seçilme hakkına sahiptirler.

Karşılıklı sigorta şirketlerinin amacı kâr etmekten çok, sigortalılarına düşük maliyetli sigorta temin etmektir. Tabi ki bunun olabilmesi içinde şirketin verimli ve etkin bir şekilde işletilmesi lazımdır.

Karşılıklı sigorta şirketleri kooperatif esasına göre kurulmak zorundadırlar.

Ülkemizde bu şekilde kurulmuş olan bir tek Birlik Sigorta Kooperatifi vardır (14).

(12) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 111

(13) ÇALDAĞ, Yurdakul: Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, a.g.e., s. 10

(14) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 111

2.4.3. Kardeşlik Şirketleri

Bu tür sigorta şirketleri ülkemizde henüz uygulanmamaktadır (15). Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren bu şirketlerin artık orada da önemleri çok azalmıştır (16).

Bu tür sigorta şirketleri de, aynen karşılıklı sigorta şirketlerinde olduğu gibi kâr elde etmekten ziyade sigortalılarına düşük maliyetle sigorta temin etmeğe çalışmaktadırlar.

Tüzel kişiliğe sahip olan bu şirketler, umumi vekil ile yönetilmektedirler.

2.5. Hayat Sigortası İşletmelerinin Organizasyon Yapısı

Hayat sigortası işletmelerinin organizasyon yapısı pazarlama, finansman, denetim, personel birimleri ile diğer işletme organizasyonlarından farklı olarak aktüerya ve reasürans gibi özellikli birimlerden meydana gelmektedir.

Pazarlama birimi, hayat sigortası işletmelerinin en önemli birimlerinden birisidir. Bu birimde çalışanlar sigortalanmak isteyen kişilerle direkt diyalog kurarlar ve sigorta poliçesinin satışını gerçekleştirirler. Bu açıdan bu birimde çalışanların hayat sigortacılığı ile ilgili olarak çok iyi bilgiyle donatılmış olmaları büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca hayat sigortası işletmelerinin topluma en iyi şekilde tanıtılması da bu birimin görevleri arasındadır. Bunun sağlanabilmesi için

(15) ÇALDAĞ, Yurdakul: Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta İşlemleri ve Muhasebe Denetimi, a.g.e., s. 11

(16) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 112

de gerekli ilanların, reklamların yapılması, seminerlerin düzenlenmesi bu birimin sorumluluğundadır.

Hayat sigortası işletmelerindeki diğer birimlerde tamamlanan işlerin mali yönleri ile ilgili işlemlerinin gerçekleştirildiği birim ise, finansman birimidir. Bu birim ayrıca hayat sigortası işletmelerindeki fonların yönetilmesi ile ilgili işlemleri de gerçekleştirmektedir.

Bütün işletmelerde olduğu gibi hayat sigortası işletmelerinde de denetim birimi vardır. Bu denetim birimi, hayat sigortası işletmesindeki çalışmaları kontrol ederek, herhangi bir hatanın olup olmadığını ve eğer herhangi bir hata mevcut ise, bunun düzeltilmesi için çalışmaktadır.

Personel birimi ise, hayat sigortası işletmelerinde çalışan personelin özlük hakları ile ilgili işlemlerinin yanı sıra, her türlü eğitim faaliyetlerinin de yürütüldüğü birimdir.

Hayat sigortası işletmelerinin en önemli birimlerinden bir diğeri ise, aktüerya (teknik) birimidir. Bu birimde olasılık ve matematik hesaplamaları yardımı ile sigortalılardan alınacak primler ve gerektiğinde sigortalılara ödenecek tazminatlar hesaplanmaktadır.

Hayat sigortası işletmelerinin reasürans ile ilgili her türlü işlerinin yapıldığı birim ise, reasürans birimidir.

2.6. Hayat Sigortacılığının Dış Denetimi

Hayat sigortası işletmelerinin kişilerden aldıkları primlerle onlara bir takım teminatlar verdikleri daha önce belirtilmişti. Hayat

sigortası işletmelerinin sigortalılardan topladıkları bu primler büyük meblağlara ulaşmaktadır. Bu meblağların emniyetli alanlara yatırılıp, ileride sigortalıların mağdur olmamaları ve aynı zamanda bu birikimlerin ülke ekonomisinin yararına kullanılabilmesi için hayat sigortası işletmelerinin denetimine ihtiyaç vardır (17).

Hayat sigortası işletmelerinin kuruluşundan, tasfiyesine kadar tüm faaliyetleri 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu çerçevesinde Sigorta Denetleme Kurulu tarafından denetlenmektedir.

Sigorta Denetleme Kurulu hayat sigortası işletmelerinin faaliyetleri, varlıkları, iştirakleri, alacakları, özkaynakları, borçları ile mali bünyeyi ve idari yapıyı etkileyen tüm unsurlarını kurulun uzmanları ve aktüerleri tarafından denetlemektedir (18).

2.7. Hayat Sigortası Sözleşmesinin Kuruluşu

Hayat sigortası sözleşmesinin kurulmasındaki ilk aşama sigorta teklifnamesinin sigorta olmak isteyen kişi tarafından doldurulmasıdır.

Sigorta teklifnamesi, sigorta olmak isteyen kişiye sigortacının doldurması için verdiği ve sigorta edilecek riziko ile ilgili bilgileri içeren önceden hazırlanmış sorular listesidir. Sigorta teklifnamesi, sigorta poliçesinin doldurulması için gerekli bütün bilgileri kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Sigorta olmak isteyen kişi sigorta teklifnamesindeki sorulara doğru cevap vermek zorundadır.

(17) BOZER, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara, 1981, s. 6

(18) KARACAN, Ali İhsan: a.g.e., s. 279

Sigorta teklifnamesinin doldurulmasından sonraki aşama ise sigorta poliçesinin sigortacı tarafından düzenlenmesidir.

Hayat sigortasında sigortacının sorumluluğunun başlaması için sigortalının mutlaka prim ödemesi gerekmektedir. Prim peşin ödebileceği gibi, eğer primin taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa sigortacının sigortadan kaynaklanan sorumluluğunun başlaması için ilk taksidin ödenmesi gerekmektedir (Hayat Sigortası Genel Şartları, Madde 3).

2.8. Net Bugünkü Değer Hesaplamaları ve Hayat

Sigortacılığının Buna göre Değerlendirilmesi

Net bugünkü değer, bir yatırımdan elde edilecek nakit girişlerinin önceden saptanmış belirli bir iskonto oranı üzerinden bugüne indirgenmiş değerleri ile bu yatırımın gerektirdiği nakit çıkışlarının bu belirli iskonto oranı üzerinden bugünkü değerleri arasındaki farktır (19).

Net bugünkü değere göre, yatırımdan elde edilecek nakit akışlarının bugünkü değerleri, yatırım için yapılacak nakit çıkışlarının bugünkü değerini aşıyor ise bu yatırım, yatırımcıya bir katkı sağlayacaktır (20).

Net bugünkü değer hesaplamaları yapılırken kullanılacak olan iskonto oranı, yatırımdan beklenen verim oranıdır (21).

(19) AKGÜÇ, Öztin: Finansal Yönetim, İstanbul, 1989, s. 323

(20) AKSOY, Ahmet: Yerli ve Uluslararası Finansal Kaynaklar ve Yatırım Politikası, Ankara, 1988, s. 114

(21) GÖNENLİ, Atilla: İşletmelerde Finansal Yönetim, İstanbul, 1988, s. 182

Hayat sigortası işletmeleri, sigortalılara ileride bir gelir elde edeceklerini taahhüt ettiklerine göre, burdan hayat sigortalarının sadece sigortalının üstünden canı ile ilgili rizikoları belirli bir prim karşılığında almakla kalmadıkları ve aynı zamanda bir yatırım aracı oldukları da ortaya çıkmaktadır. Hayat sigortaları aynı zamanda bir yatırım aracı olduklarına göre her yatırımda olduğu gibi bu yatırımda da yatırım için harcanan tutarlar ile yatırımdan elde edilecek gelirlerin bugünkü değerlerinin hesaplanıp, buna göre yatırımın net bugünkü değerinin bulunması gerekmektedir.

Net bugünkü değer hesaplamalarında aşağıdaki formüllerden yararlanılmaktadır.

Bugünkü değer formüllerinden birincisi, n yıl sonraki 1.-TL'nin bugünkü değeridir. Formül 1:

$$B.D. = \frac{1}{(1 + i)^n}$$

Bu formüldeki ifadeler ise şunlardır;

B.D.= Bugünkü Değer

i = İskonto Oranı

n = Yatırım Süresi

Bugünkü değer formüllerinin ikincisi ise n yıl süreyle her yıl elde edilecek 1.- TL'nin bugünkü değeridir. Formül 2:

$$B.D. = \frac{(1+i)^n - 1}{i(1+i)^n}$$

Net bugünkü değerin formülü ise şudur;

$$N.B.D. = \sum_{t=1}^n \frac{N_t}{(1+i)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{M_t}{(1+i)^t}$$

Bu formüldeki ifadeler ise şunlardır;

N.B.D. = Net Bugünkü Değer

t = Nakit Akışlarının Yapıldığı Dönemler

n = Yatırım Süresi

i = İskonto Oranı

N_t = Nakit Girişleri

M_t = Nakit Çıkışları

Bu formüller yardımıyla, Türkiyede ki hayat sigortası işletmelerinin karma hayat sigortası poliçelerinde sigortalılarına, sigortalılardan aldıkları primler karşılığı olarak vermeyi taahhüt ettikleri meblağların, yani sigortalıların yaptıkları yatırımlarının net bugünkü değeri hesaplanabilmektedir.

Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, hesaplamalarda kullanılan iskonto oranı yatırımdan beklenen verim oranı olduğuna

göre hayat sigortaları ile ilgili olarak yapılacak hesaplamalarda iskonto oranı, yıllık enflasyon rakamı olacaktır. Çünkü bir sigortalı yaptığı yatırımın enflasyonun üstünde bir getiri sağlamasını isteyecektir.

Sektörün en büyük firmalarından birisi sigortalılarına 1.200.000.- TL. yıllık prim karşılığında ve her yıl %50 otomatik prim artışı olarak 11 senenin sonunda %50 yatırım gelirinine göre 584.607.700.- TL. toplu para vermeyi taahhüt etmektedir. Yalnız bu sigorta şirketi sigorta süresinin son iki yılında sigortalılarına prim artışı yaptırmamaktadır. Burda yatırımın net bugünkü değerini tespit etmek istersek;

$$n = 11 \text{ yıl}$$

$$i = 0,50 \text{ (Burda hayat sigortası şirketi enflasyonun 11 yıl boyunca \% 50 olacağını düşünerek hareket ettiğine göre)}$$

İlk önce 11 yıl boyunca sigortalı tarafından ödenecek primler hesaplanmaktadır. Yalnız burda dikkat edilmesi gereken konu hesaplamalarda ilk primin ödendiği anın sıfıncı yıl kabul edilmesidir. Çünkü hayat sigortalarında, sigortanın başlaması için primin ödenmiş olması gerektiğinden ve bütün diğer yıllarda ödenecek primler ve 11. yılın sonunda elde edilecek gelir ilk primin yatırılıp sigortanın başladığı anın değerine indirgeneceğine göre hesaplamalar sıfıncı yıldan başlar.

Yıllar	Ödenecek Primler
0 -	1.200.000.- TL
1 - $1.200.000 \times 1,5 =$	1.800.000.- TL
2 - $1.800.000 \times 1,5 =$	2.700.000.- TL
3 - $2.700.000 \times 1,5 =$	4.050.000.- TL
4 - $4.050.000 \times 1,5 =$	6.075.000.- TL
5 - $6.075.000 \times 1,5 =$	9.112.500.- TL
6 - $9.112.500 \times 1,5 =$	13.668.750.- TL
7 - $13.668.750 \times 1,5 =$	20.503.125.- TL
8 - $20.503.125 \times 1,5 =$	30.754.688.- TL
9 -	30.754.688.- TL
10 -	30.754.688.- TL

Daha sonra Formül 1 kullanılarak %50 iskonto oranı üzerinden 11 yıl için 1.-TL'nin bugünkü değerleri hesaplanmaktadır.

Bir sonraki aşamada da 11 yıl için hesaplanan bu 1.- TL'nin bugünkü değerleri sigortalının ödeyeceği primlerle çarpılıp, sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değerleri bulunmaktadır;

Yıllar	Ödenecek Primler	1.-TL'nin %50 İskonto Oranı Üzerinden Bugünkü Değeri	Ödenecek Primlerin Bugünkü Değeri
0	1.200.000.-	1	1.200.000.-
1	1.800.000.-	0,667	1.200.600.-
2	2.700.000.-	0,444	1,198.800.-
3	4.050.000.-	0,296	1.198.800.-
4	6.075.000.-	0,198	1.202.850.-
5	9.112.500.-	0,132	1.202.850.-
6	13.668.750.-	0,088	1.202.850.-
7	20.503.125.-	0,059	1.209.684.-
8	30.754.688.-	0,039	1.199.433.-
9	30.754.688.-	0,026	799.622.-
10	30.754.688.-	0,017	522.830.-
			<u>12.138.319.-</u>

Son olarakta 11. yılın sonunda sigortalının toplu olarak alacağı paranın bugünkü değeri hesaplanıp, bu rakamdan sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri çıkartılıp yatırımın net bugünkü değeri hesaplanmaktadır.

Sigortalının 11. yılın sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri;

$$584.607.700 \times 0,012 = 7.015.292.- \text{ TL}$$

Buna göre yatırımın net bugünkü değeri;

$$\text{N.B.D.} = 7.015.292 - 12.138.319 = - 5.123.027.- \text{ TL}$$

Ayrıca bu sonuç, ilgili veriler net bugünkü değer formülünde yerine koyularak da bulunabilmektedir.

$$\text{N.B.D.} = \left[\frac{584.607.700}{(1+0,50)^{11}} \right] \cdot \left[1.200.000 + \frac{1.800.000}{(1+0,50)^1} + \frac{2.700.000}{(1+0,50)^2} + \dots + \frac{30.754.688}{1+0,50)^{10}} \right]$$

$$\text{N.B.D.} = - 5.123.027.- \text{ TL}$$

Yalnız buradaki hesaplamalarda sigortalının ödediği primler sigortalının vergi matrahından düşürülmemiştir. Aslında uygulamada sigortalılar ödedikleri primleri vergi matrahlarından düşme hakkına sahiptirler. Bu durum dikkate alınarak net bugünkü değer hesaplamaları yapılabilmektedir. Sigortalının % 25'lik vergi dilimine girdiği varsayıldığında sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri 9.103.739.-TL olmaktadır.

Sigortalının 11. yılın sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri ise 7.015.292.- TL idi. Bu verilere göre, bu yatırımın net bugünkü değeri;

$$N.B.D. = 7.015.292 - 9.103.739 = - 2.088.447.- \text{ TL}$$

İkinci bir hayat sigortası şirketinin rakamları net bugünkü değere göre incelendiğinde; bu sigorta şirketinde sigortalılarına 1.200.000.- TL. yıllık prim karşılığında ve her yıl % 50 oranında prim artışı olarak 10 senenin sonunda % 52,6 kâr payı esasına göre 589.369.744.- TL. toplu para vermeyi taahhüt etmektedir. Buna göre;

$$n = 10 \text{ yıl}$$

$$i = 0,50$$

Gene burda da ilk olarak sigortalının ödeyeceği primler hesaplanmaktadır.

Yıllar	Ödenecek Primler
0 -	1.200.000.- TL
1 - $1.200.000 \times 1,5 =$	1.800.000.- TL
2 - $1.800.000 \times 1,5 =$	2.700.000.- TL
3 - $2.700.000 \times 1,5 =$	4.050.000.- TL
4 - $4.050.000 \times 1,5 =$	6.075.000.- TL
5 - $6.075.000 \times 1,5 =$	9.112.500.- TL
6 - $9.112.500 \times 1,5 =$	13.668.750.- TL
7 - $13.668.750 \times 1,5 =$	20.503.125.- TL
8 - $20.503.125 \times 1,5 =$	30.754.688.- TL
9 - $30.754.688 \times 1,5 =$	46.132.032.- TL

Bir sonraki aşamada da gene sigortalının ödeyeceği primler 1.- TL'nin bugünkü değeri ile çarpılarak, sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değerleri bulunmaktadır.

Yıllar	Ödenecek Primler	1.-TL'nın %50 İskonto Oranı Üzerinden Bugünkü Değeri	Ödenecek Primlerin Bugünkü Değeri
0	1.200.000.-	1	1.200.000.-
1	1.800.000.-	0,667	1.200.600.-
2	2.700.000.-	0,444	1.198.800.-
3	4.050.000.-	0,296	1.198.800.-
4	6.075.000.-	0,198	1.202.850.-
5	9.112.500.-	0,132	1.202.850.-
6	13.668.750.-	0,088	1.202.850.-
7	20.503.125.-	0,059	1.209.684.-
8	30.754.688.-	0,039	1.199.433.-
9	46.132.032.-	0,026	1.199.433.-
			<u>12.015.300.-</u>

Yine son olarakta 10. yılın sonunda sigortalının toplu olarak alacağı paranın bugünkü değerini hesaplayıp, bu rakamdan sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değerini çıkartıp, yatırımın net bugünkü değerine ulaşılmaktadır.

Sigortalının 10. yılın sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri;

$$589.369.744 \times 0,017 = 10.019.286.- \text{ TL}$$

Buna göre yatırımın net bugünkü değeri ise;

$$N.B.D. = 10.019.286 - 12.015.300 = - 1.996.014.- \text{ TL}$$

Burda da yine sigortalının vergi avantajından yararlanmadığı durum dikkate alınmıştır. Sigortalının % 25'lik vergi dilimine girdiği ve primlerini vergi matrahından indirttiği varsayılarak net bugünkü değer yeniden hesaplanabilmektedir.

Buna göre sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri 9.011.476.-TL olmaktadır.

Sigortalının 10. yıl sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri ise 10.019.286.- TL idi. Bu veriler ışığında bu yatırımın net bugünkü değeri;

$$N.B.D. = 10.019.286 - 9.011.476 = 1.007.810.- TL$$

Üçüncü olarak başka bir hayat sigortası şirketinin uyguladığı hayat sigortasının verilerinin net bugünkü değeri hesaplanmıştır. Bu hayat sigortası şirketi ise sigortalılarına 12.000.000.- TL yıllık prim karşılığında ve her yıl % 80 oranında prim artışı olarak (bu sigorta şirketi yıllık enflasyon oranını % 80 varsaydığını ilgili tablosunda belirtiyor) 10 senenin sonunda % 90 yatırım getirisine göre 47.316.511.230.- TL toplu para vermeyi taahhüt etmektedir. Buna göre;

$$n = 10 \text{ yıl}$$

$$i = 0,80$$

İlk olarak gene sigortalının yıllar itibariyle ödeyeceği primler hesaplanmaktadır.

Yıllar	Ödenecek Primler
0 -	12.000.000.- TL
1 - 12.000.000 x 1,8 =	21.600.000.- TL
2 - 21.600.000 x 1,8 =	38.880.000.- TL
3 - 38.880.000 x 1,8 =	69.984.000.- TL
4 - 69.984.000 x 1,8 =	125.971.200.- TL
5 - 125.971.200 x 1,8 =	226.748.160.- TL
6 - 226.748.160 x 1,8 =	408.146.688.- TL
7 - 408.146.688 x 1,8 =	734.664.038.- TL
8 - 734.664.038 x 1,8 =	1.322.395.269.- TL
9 - 1.322.395.269 x 1,8 =	2.380.311.484.- TL

Daha sonra ise gene Formül 1 kullanılarak, %80 iskonto oranı üzerinden 10 yıl için 1.-TL'nin bugünkü değerleri hesaplanmaktadır.

Sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değerleri ise aşağıdaki şekilde bulunmaktadır;

Yıllar	Ödenecek Primler	1.-TL'nin %80 İskonto Oranı Üzerinden Bugünkü Değeri	Ödenecek Primlerin Bugünkü Değeri
0	12.000.000.-	1	12.000.000.-
1	21.600.000.-	0,556	12.009.600.-
2	38.880.000.-	0,309	12.013.920.-
3	69.984.000.-	0,171	11.967.264.-
4	125.971.200.-	0,095	11.967.264.-
5	226.748.160.-	0,053	12.017.652.-
6	408.146.688.-	0,029	11.836.254.-
7	734.664.038.-	0,016	11.754.625.-
8	1.322.395.269.-	0,009	11.901.557.-
9	2.380.311.484.-	0,005	11.901.557.-
			<u>119.369.693.-</u>

Son olarakta yine sigorta şirketinin 10. yıl sonunda sigortalıya vermeği taahhüt ettiği rakamın bugünkü değeri hesaplanıp, sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri ile karşılaştırılarak, yatırımın net bugünkü değeri bulunmaktadır.

Sigortalının 10. yılın sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri şudur;

$$47.316.511.230 \times 0,003 = 141.949.534.- \text{ TL}$$

Bu verilere göre yatırımın net bugünkü değeri;

$$\text{N.B.D.} = 141.949.534 - 119.369.693 = 22.579.841.- \text{ TL}$$

Burda da şimdiye kadar yine sigortalının vergi avantajından yararlanmadığı durum incelenmiştir. Gene sigortalının % 25'lik vergi dilimine girdiği ve primlerini vergi matrahından indirttiği varsayılarak net bugünkü değer yeniden hesaplanmaktadır.

Buna göre sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri 89.527.269.-TL olmaktadır.

Sigortalının 10. yıl sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değeri ise 141.949.534.- TL idi. Bu verilere göre yatırımın net bugünkü değeri;

$$N.B.D. = 141.949.534 - 89.527.269 = 52.422.265.- TL$$

Görüldüğü gibi sigorta şirketleri ellerindeki fonları ne kadar iyi değerlendirirlerse, yani yatırımlarından elde edecekleri kârları ne kadar yüksek olursa, sigortalılarda o oranda kâr edecek ve kârlı bir yatırım yapmış olacaklardır. Örneklerden de bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Zira üçüncü olarak incelenen sigorta şirketi % 90 yatırım getirisi elde etmeği düşünmekte (halbuki bu oran birinci sigorta şirketinde % 50, ikinci sigorta şirketinde ise % 52,6 idi) ve buna göre de 10. yılın sonunda sigortalısına vereceği meblağın net bugünkü değeri diğer iki sigorta şirketininkinden çok çok daha yüksek çıkmaktadır.

Dövizle endeksli hayat sigortaları içinde net bugünkü değer hesaplamaları yapılabilmektedir.

Dövizle endeksli olarak teminat veren hayat sigortası şirketlerinden biri yıllık 600 Alman Markı prim karşılığında ve % 7 kâr payı

esasına göre 10 senenin sonunda 7.563 Alman Markı toplu para vermeyi taahhüt etmektedir.

Burda birtakım varsayımlarda bulunması gerekmektedir. Önce her yıl Alman Markının %50 oranında Türk Lirası karşısında değer kazandığı ve enflasyonunda % 50 olduğu varsayılmıştır. Ayrıca hayat sigortasının ilk priminin ödendiği, yani sigortanın başladığı sırada 1 Alman Markının 30.000.- TL olduğu varsayılmıştır. Buna göre;

$$n = 10 \text{ yıl}$$

$$i = 0,50 \text{ (Enflasyon Oranı)}$$

İlk olarak sigortalının ödeyeceği primler hesaplanmaktadır. Bunun için ilk önce her yıl 1 Alman Markının kaç Türk Lirası olacağını hesap edilmesi gerekmektedir.

Yıllar	1 Alman Markı Karşılığı
	Türk Lirası
0 -	30.000.- TL
1 -	$30.000 \times 1,5 = 45.000.- \text{ TL}$
2 -	$45.000 \times 1,5 = 67.500.- \text{ TL}$
3 -	$67.500 \times 1,5 = 101.250.- \text{ TL}$
4 -	$101.250 \times 1,5 = 151.875.- \text{ TL}$
5 -	$151.875 \times 1,5 = 227.813.- \text{ TL}$
6 -	$227.813 \times 1,5 = 341.720.- \text{ TL}$
7 -	$341.720 \times 1,5 = 512.580.- \text{ TL}$
8 -	$512.580 \times 1,5 = 768.870.- \text{ TL}$
9 -	$768.870 \times 1,5 = 1.153.305.- \text{ TL}$
10 -	$1.153.305 \times 1,5 = 1.729.958.- \text{ TL}$

Şimdi de bu kurlara göre sigortalının ödeyeceği primler hesap edilmelidir.

Yıllar	Yıllar İtibariyle Ödenecek Primler (Alman Markı Olarak)	1.-Alman Markının Yıllar İtibariyle Türk Lirası Karşılığı	Yıllar İtibariyle Ödenecek Primler (Türk Lirası Olarak)
0	600	30.000.-	18.000.000.-
1	600	45.000.-	27.000.000.-
2	600	67.500.-	40.500.000.-
3	600	101.250.-	60.750.000.-
4	600	151.875.-	91.125.000.-
5	600	227.813.-	136.687.800.-
6	600	341.720.-	205.032.000.-
7	600	512.580.-	307.548.000.-
8	600	768.870.-	461.322.000.-
9	600	1.153.305.-	691.983.000.-

Yıllar itibariyle Türk Lirası olarak ödenecek primlerin bugünkü değerleri ise;

Yıllar	Yıllar İtibariyle Ödenecek Primler (Türk Lirası Olarak)	1.-TL'nin %50 İskonto Oranı Üzerinden Bugünkü Değeri	Yıllar İtibariyle Ödenecek Primlerin Bugünkü Değeri
0	18.000.000.-	1	18.000.000.-
1	27.000.000.-	0,667	18.009.000.-
2	40.500.000.-	0,444	17.982.000.-
3	60.750.000.-	0,296	17.982.000.-
4	91.125.000.-	0,198	18.042.750.-
5	136.687.800.-	0,132	18.042.790.-
6	205.032.000.-	0,088	18.042.816.-
7	307.548.000.-	0,059	18.145.332.-
8	461.322.000.-	0,039	17.991.558.-
9	691.983.000.-	0,026	17.991.558.-
			<u>180.229.804.-</u>

Sigortalının 10. yılın sonunda alacağı toplu paranın bugünkü değerini hesaplayabilmek için önce 10. yılın sonunda verilecek olan 7.563 Alman Markının, Türk Lirası karşılığının bulunması gerekmektedir. 10. yılda 1.- Alman Markı 1.729.958.- TL olacağına göre,

$$7.563 \times 1.729.958 = 13.083.672.354.- \text{ TL}$$

Bu meblağın bugünkü değeri ise;

$$13.083.672.354 \times 0,017 = 222.422.430.- \text{ TL}$$

Bu verilere göre bu yatırımın net bugünkü değeri;

$$\text{N.B.D.} = 222.422.430 - 180.229.804 = 42.192.626.- \text{ TL}$$

Buraya kadar olan hesaplamalarda yine sigortalının vergi avantajından yararlanmadığı varsayılmıştır. Gene bu sigortalının da %25'lik vergi dilimine girdiği ve ödediği primleri vergi matrahından indirttiği dikkate alınarak net bugünkü değer hesaplamaları yeniden yapılırsa, bu sigortalının ödeyeceği primlerin bugünkü değeri 135.172.354.-TL çıkmaktadır.

Sigortalının 10. yılın sonunda alacağı 7.563 Alman Markının, Türk Lirası cinsinden bugünkü değeri 222.422.430.- TL idi. Bu veriler ışığında bu yatırımın net bugünkü değeri ise;

$$\text{N.B.D.} = 222.422.430 - 135.172.354 = 87.250.076.- \text{ TL}$$

Dövizde endeksli bu sigortayı incelerken her yıl Alman Markının Türk Lirası karşısındaki değer artışının ve ayrıca enflasyonun % 50 olarak alınmasının en önemli nedeni Türk Lirası üzerinden enflasyona

endeksli olarak incelenen ilk iki örnekte de enflasyonun % 50 olarak alınması ve tabi ki primlerin de her yıl % 50 oranında arttırılmasıdır. Bundaki amaç her iki gruptaki prim artışlarını aynı tutup, ilgili sürenin bitiminde sigortalının eşit koşullarda hangi hayat sigortası poliçesinde daha kârlı bir yatırım yapmış olduğunun bulunmaya çalışılmasıdır.

Daha öncede belirtildiği gibi sigortalının toplu parasını aldığı andaki getirisinin yüksek olması tamamıyla sigortalının seçtiği hayat sigortası şirketinin yatırımlarından elde ettiği kârlara bağlıdır. Çünkü hayat sigortası şirketlerinin vermeği taahhüt ettikleri meblağlar, hayat sigortası şirketlerinin elde etmeği düşündükleri kârlara göre hesaplanıp, halka ilan edilmektedir. Dolayısıyla eğer hayat sigortası şirketleri elde etmeği düşündükleri bu kârlardan daha fazla kâr elde ederlerse tabi ki sigortalıların alacakları meblağlar da artacaktır ve tabi ki bunun tersi de doğrudur.

2.9. Enflasyon ve Enflasyon'un Hayat Sigortacılığına Etkileri

Enflasyon genel fiyat seviyesinin yükselmesi, paranın alım gücünün azalması, yani paranın değerinin düşmesi demektir. Buna göre, enflasyon sonucunda belirli bir miktardaki mal ve hizmetin tüketicilere mal oluş fiyatı yükselmekte, yani belirli bir miktar para ile daha az mal ve hizmet alınmaktadır (22).

Net bugünkü değer hesaplamalarında da belirtildiği gibi bir sigortalı, hayat sigortası yaptırırken yatırdığı primlerin karşılığında be-

(22) SALVATORE Dominick ve DIULIO A. Eugene (Haz. Cem ALPAR): İktisat, İstanbul, 1988, s. 88

lirli bir süre sonra sigorta şirketinden alacağı meblağın enflasyon karşısında korunmasını isteyecektir. İşte bu nedenle de enflasyon oranı hayat sigortası şirketlerinin yapacakları yatırımların verimliliğinin alt sınırını belirleyecektir.

2.10. Hayat Sigortacılığının Teknik Temeline Genel Bir Bakış

Hayat Sigortacılığında en önemli risk faktörü ölümdür. Hayat sigortası işletmeleri bu nedenle gözlemlerinden ve geçmiş kayıtlarından yararlanarak risk olasılıklarını (ölüm oranlarını) gösteren tablolar düzenlemektedirler (23). Bu tablolara hayat tabloları denilmektedir.

Hayat tablosu, doğuşları aynı zamana rastlayan bir grubun, yıllar geçtikçe ölümler nedeniyle azalışını gösteren bir tablodur. Hayat tablosu nüfus istatistiklerinden alınan bilgilere göre hazırlanmaktadır(24).

Hayat sigortası işletmeleri, hayat tabloları yardımı ile sigorta sözleşmeleri süresi içerisinde kaç kişinin öleceğini tahmin etmekte, sigortalılardan alacakları primleri ve kendilerinin ödeyecekleri meblağları buna göre hesaplamaktadırlar. Bir başka deyişle, hayat sigortası işletmeleri, hayat tablolarından, risk olasılıklarını (ölüm oranlarını) saptamakta, primlerden elde edilecek gelirleri belirleyip ve böylece yatırımlara yöneltilecek fonların tutarlarını bulmakta, gelecek dönemlerde işletmenin sorumluluğunun ne olabileceğini tahmin etmekte ve buna göre planlama yapmakta, reasürans tutarlarını saptamakta faydalanmaktadırlar.

(23) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 59

(24) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 62

Hayat tabloları düzenlenirken ölüm nedenleri göz önünde bulundurulmaktadır. Yaş durumu başlıca ölüm nedenidir. Hemen her ülkede, özellikle de geri kalmış ülkelerde 0-4 yaş grubunda ölüm oranları yüksektir. Bu yaştan 11 yaşına kadar ölüm oranları düşmekte ve 11 yaşında en düşük seviyesine inmektedir. 11 yaşından sonra ise ölüm oranları yaş ilerledikçe artmaktadır. Doğustaki yüksek ölüm oranlarına ise 60-65 yaşlarında tekrar erişilmektedir (25). Bu yaşlardan sonraki yaşlarda ölüm oranlarındaki artış daha da hızlanmaktadır. Çünkü vücut yaşlılıkla ölüm tehlikelerine karşı daha az dayanıklı bir durumda bulunmaktadır (26). İşte bu nedenlerden dolayı da hayat sigortası şirketleri, belirli bir yaştan üzerinde olanları sigortalamak istememektedirler.

Sosyal ve ekonomik durumda ölüm oranlarını etkilemektedir. Zira düşük gelir gruplarında saptanan ölüm oranları, yüksek gelir gruplarındaki ölüm oranlarına nazaran daha fazladır (27).

Ölüm oranları cinsiyete göre de farklılıklar göstermektedir. Kadınların ölüm oranlarının, erkeklerinkine nazaran daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Örneğin; genellikle erkekler daha zor ve tehlikeli işlerde çalışmaktadır, ayrıca erkekler genellikle daha yoğun spor faaliyetleri içindedirler ve genellikle erkekler kadınlara nazaran daha fazla alkol, sigara vb. gibi zararlı maddeler kullanmaktadırlar (28).

(25) URAL, Kenan: Yaşam Sigortalarının Aktüaryel Prensipleri, İstanbul, 1994, s. 41

(26) GÜLÇÜR, Fazıl Kamil: Sigorta Muameleleri Matematiği ve Prensipleri, İstanbul, 1946, s. 53

(27) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 64

(28) URAL, Kenan: a.g.e., s. 42

Ölüm oranları kentlerde ve kırsal bölgelerde de birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkelerde kırsal bölgelerde ki ölüm oranları kentlere nazaran daha düşüktür, az gelişmiş ülkelerde kamu hizmetlerinin, özellikle de sağlık hizmetlerinin köylere kadar ulaşamamasından dolayı bunun tersi bir durum görülmektedir (29).

Ölüm oranlarını etkileyen bir diğer unsur da kişinin mesleğidir. Bazı mesleklerde ölüm oranları daha yüksektir. Kazalardan dolayı meydana gelen ölümler veya meslek hastalıklarından dolayı meydana gelen ölümler gibi. Örneğin; kömür madeninde çalışan bir işçi ile, masa başında çalışan bir memurun ölüm riskleri birbirinden farklıdır.

Ayrıca bu belirttiklerimizin dışında, kişinin medeni hali, genel sağlık durumu, kötü alışkanlıkları, aileden kalıtım yoluyla gelen özellikleri, savaşlar, terör, trafik kazaları vb. gibi şeylerde ölüm oranlarını etkileyen diğer unsurlardır.

Konunun başında belirtilen, sigorta sözleşmeleri süresi içerisinde kaç kişinin öleceğini tahmin etmek için hayat sigortası işletmeleri aktüerlerinin kullandıkları matematiksel ve istatistiksel hesaplamalar incelenecek olursa.

İlk olarak ölüm bakımından eşit ihtimaller gösteren bir insan topluluğunun tespit edildiği varsayılmıştır. Öyleki bu topluluğa ait olan bir kişinin ölümü yalnızca yaşına bağlı olmaktadır (30). Bu topluluğun x yaşında olanlarının sayısı l_x ile gösterilmektedir. Dolayısıyla $x+n$ yaşında olanların sayısı ise l_{x+n} ile gösterilmektedir. X yaşındaki

(29) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 65

(30) SELEK, Sıtkı: Sigorta Matematiği, İstanbul, 1955, s. 3

bir kişinin $x+n$ yaşına erişmesi ihtimali ise ${}_np_x$ ile gösterilmektedir. Diğer bir şekilde ${}_np_x$ x yaşındaki bir kişinin n yıl sonunda yaşama olasılığıdır (31). Öyleyse ${}_np_x$ şöyle hesaplanır;

$${}_np_x = \frac{l_{x+n}}{l_x}$$

X yaşı ile $x+n$ yaşı arasında ölenlerin durumu incelenecek olursa. Buna göre x yaşı ile $x+n$ yaşı arasında ölenlerin sayısı ${}_nd_x$ ile gösterilmektedir (32). Öyleyse ${}_nd_x$ şöyle hesaplanmaktadır;

$${}_nd_x = l_x - l_{x+n}$$

X yaşında olan bir kişinin x yaşı ile $x+n$ yaşı arasında ölmesi ihtimali ${}_nq_x$ ile gösterilmektedir. Buna göre ${}_nq_x$ şöyle hesaplanmaktadır;

$${}_nq_x = \frac{l_x - l_{x+n}}{l_x}$$

Ayrıca x yaşındaki bir kişinin $x+n$ yaşına erişmesi ile, $x+n$ yaşına erişmeden ölmesi olaylarının toplamı bire eşittir. Yani;

$${}_np_x + {}_nq_x = 1$$

Buna göre ${}_nq_x$ şöyle de bulunabilmektedir.

$${}_nq_x = 1 - {}_np_x$$

(31) URAL, Kenan: a.g.e., s. 25

(32) GERBER, U. Hans: Life Insurance Mathematics, Lausanne, 1990, p. 119

Ayrıca ölüm ihtimali (${}_nq_x$) ölenlerin sayısının (${}_nd_x$) yaşayanların sayısına (l_x) bölünmesi ile de bulunmaktadır (33).

$${}_nq_x = \frac{{}_nd_x}{l_x}$$

X yaşındaki bir kişinin $x+n$ ile $x+n+t$ yaşları arasında ölmesi olasılığı incelenirse. Buna göre $x+n$ ile $x+n+t$ yaşları arasında ölenlerin sayısı şöyle bulunmaktadır;

$${}_td_{x+n} = l_{x+n} - l_{x+n+t}$$

Buradan da x yaşındaki bir kişinin $x+n$ ile $x+n+t$ yaşları arasında ölmesi ihtimali şöyle bulunmaktadır;

$${}_n{}_tq_x = \frac{{}_td_{x+n}}{l_x} = \frac{l_{x+n} - l_{x+n+t}}{l_x}$$

X yaşında bulunan bir kişinin $x+n+t$ yaşına kadar yaşaması ihtimali ise ${}_n{}_tp_x$ ile gösterilmektedir. Bunun hesaplaması ise şu şekildedir;

$${}_n{}_tp_x = ({}_np_x) ({}_tp_{x+n}) = \left[\frac{l_{x+n}}{l_x} \right] \left[\frac{l_{x+n+t}}{l_{x+n}} \right]$$

Yine konunun başında belirtilen hayat sigortası işletmelerinin sigortalılarından alacakları primleri nasıl hesap ettikleri incelenecek olursa.

Hayat sigortası işletmelerinin, sigortalanan riskin olası değerine karşılık sigortalılarından aldığı pay net primdir (34). Çünkü hayat sigortasının net primi eşitlik prensibi esasına göre hesaplanmaktadır. Bu değer, sigorta edilecek tutarların maliyetini karşılamak üzere belirlenmektedir (35). Bunun dışında her işletmede olduğu gibi hayat sigortası işletmelerinin de faaliyette bulundukları süre içerisinde bir takım giderleri vardır. İşte hayat sigortası işletmeleri net primlerin üstüne yönetim, genel giderler vb. gibi masraflardan da pay vererek ve ayrıca belirli bir kâr payını da dahil ederek brüt primleri belirlemektedirler.

Hayat sigortası işletmelerinin giderleri sabit ve değişken giderler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sabit giderler sigorta poliçesinin tutarına bağlı olmaksızın her sigortalıdan belirli tutarlarda alınmaktadır. Poliçe çıkarılması, primlerin alınması, ödencelerin ödenmesi sırasında gerçekleşen giderler vb. gibi giderler bu gruba girmektedir (36). Değişken giderler ise sigorta tutarına bağlı olarak alınmaktadır. Ödenen vergi ve komisyonlar buna örnek gösterilebilmektedir (37).

Burada net primlerin hesaplanması incelenmektedir. Hayat sigortası işletmeleri primleri bir defada veya taksitle alabilmektedirler. Burada her iki durum da sırasıyla incelenecektir. Yalnız hesaplamalarda primlerin dönem başlarında, hayat sigortası işletmelerinin sigortalılarına ödeyecekleri meblağların ise dönem sonlarında ödendiği varsayılmıştır ve uygulamada da genellikle bu şekildedir.

(34) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 82

(35) URAL, Kenan: a.g.e., s. 83

(36) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 83

(37) AKMUT, Özdemir: a.g.e., s. 83

Buradaki incelemelerimiz en çok uygulanan karma hayat sigortası şekli için yapılmıştır. Bu hayat sigortası şeklinde hayat sigortası işletmesi, sigortalının sigorta sözleşmesi süresi içerisinde ölmesi halinde mirasçılara, yok eğer sigortalı sigorta sözleşmesi süresinin sonuna kadar hayatta kalmışsa sigortalının kendisine bir para vermeyi kabul etmektedir. Buna göre, ilk olarak sözleşmenin yapıldığı anda bütün primin hayat sigortası işletmesi tarafından tahsil edildiği durum incelenmektedir.

$$l_x \cdot A_{x:\overline{n}|} = d_x \cdot V + d_{x+1} \cdot V^2 + d_{x+2} \cdot V^3 + \dots + d_{x+n-1} \cdot V^n + l_{x+n} \cdot V^n$$

$$A_{x:\overline{n}|} = \frac{d_x \cdot V + d_{x+1} \cdot V^2 + d_{x+2} \cdot V^3 + \dots + d_{x+n-1} \cdot V^n + l_{x+n} \cdot V^n}{l_x}$$

$$A_{x:\overline{n}|} = q_x \cdot V + q_{x+1} \cdot V^2 + q_{x+2} \cdot V^3 + \dots + q_{x+n-1} \cdot V^n + {}_n p_x \cdot V^n$$

Bu formüllerde ki $(A_{x:\overline{n}|})$ karma sigortanın net primini ifade etmektedir. Gene bu formüllerde ki (V^n) de, n yıl içinde ödenecek bir birim paranın net bugünkü değerini göstermektedir. Buna göre, $(d_x \cdot V)$ 1. yıl sonunda ölenlere ödenecek bir liranın net bugünkü değerini göstermektedir.

Şimdi de primlerin hayat sigortası işletmesi tarafından taksitle tahsil edildiği durum incelenmektedir.

Burada primlerin değeri, primlerin hayat boyu devam ettiği veya (m) yıl süre ile ödendiği varsayımlarına göre değişmektedir. İlk olarak primlerin hayat boyu devam ettiği durum incelenmektedir;

$$P_{x:\overline{n}|} = \frac{d_x \cdot V + d_{x+1} \cdot V^2 + d_{x+2} \cdot V^3 + \dots + d_{x+n-1} \cdot V^n + l_{x+n} \cdot V^n}{l_x + l_x \cdot V + \dots + l_{x+n-1} \cdot V^{n-1}}$$

Bu formülde ki ($P_{x:\overline{n}|}$)'de karma sigortanın net primini ifade etmektedir.

Şimdi de primlerin (m) yıl süreyle ödendiği durum incelenmektedir. Buna göre (${}_mP_{x:\overline{n}|}$), (m) yıl süreyle ödenen net primleri gösterirse ($m \leq n$) olmak üzere formül;

$${}_mP_{x:\overline{n}|} = \frac{d_x \cdot V + d_{x+1} \cdot V^2 + d_{x+2} \cdot V^3 + \dots + d_{x+n-1} \cdot V^n + l_{x+n} \cdot V^n}{l_x + l_x \cdot V + \dots + l_{x+m} \cdot V^m}$$

Bu formüller kullanılarak, bir hayat tablosu örneği tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Hayat Tablosu

Yaş	Yaşayanların Sayısı	Ölenlerin Sayısı	Yaşama Olasılığı	Ölme Olasılığı
17	102,787	909	0.9911565	0.0088435
18	101,878	936	0.9908125	0.0091875
19	100,942	942	0.9906679	0.0093321
20	100,000	919	0.9908100	0.0091900
21	99,081	908	0.9908358	0.0091642
22	98,173	887	0.9909649	0.0090351
23	97,286	861	0.9911498	0.0088502
24	96,425	835	0.9913404	0.0086596
25	95,590	816	0.9914635	0.0085365
26	94,774	804	0.9915167	0.0084833
27	93,970	797	0.9915186	0.0084814
28	93,173	795	0.9914675	0.0085325
29	92,378	800	0.9913399	0.0086601
30	91,578	808	0.9911769	0.0088231
31	90,770	818	0.9909882	0.0090118
32	89,952	831	0.9907617	0.0092383
33	89,121	841	0.9905634	0.0094366
34	88,280	856	0.9903036	0.0096964
35	87,424	873	0.9900142	0.0099858
36	86,551	889	0.9897286	0.0102714
37	85,662	906	0.9894235	0.0105765
38	84,756	928	0.9890509	0.0109491
39	83,828	950	0.9886673	0.0113327
40	82,878	975	0.9882357	0.0117643
41	81,903	1,006	0.9877172	0.0122828
42	80,897	1,035	0.9872060	0.0127940
43	79,862	1,063	0.9866895	0.0133105
44	78,799	1,092	0.9861420	0.0138580
45	77,707	1,117	0.9856255	0.0143745
46	76,590	1,140	0.9851156	0.0148844
47	75,450	1,169	0.9845063	0.0154937
48	74,281	1,204	0.9837913	0.0162087
49	73,077	1,246	0.9829495	0.0170505
50	71,831	1,303	0.9818602	0.0181398
51	70,528	1,362	0.9806885	0.0193115
52	69,166	1,425	0.9793974	0.0206026
53	67,741	1,490	0.9780045	0.0219955

Yaş	Yaşayanların Sayısı	Ölenlerin Sayısı	Yaşama Olasılığı	Ölme Olasılığı
54	66,251	1,556	0.9765136	0.0234864
55	64,695	1,621	0.9749440	0.0250560
56	63,074	1,691	0.9731902	0.0268098
57	61,383	1,759	0.9713439	0.0286561
58	59,624	1,832	0.9692741	0.0307259
59	57,792	1,900	0.9671235	0.0328765
60	55,892	1,976	0.9646461	0.0353539
61	53,916	2,038	0.9622005	0.0377995
62	51,878	2,097	0.9595782	0.0404218
63	49,781	2,149	0.9568309	0.0431691
64	47,632	2,197	0.9538755	0.0461245
65	45,435	2,246	0.9505667	0.0494333
66	43,189	2,302	0.9466994	0.0533006
67	40,887	2,355	0.9424022	0.0575978
68	38,532	2,399	0.9377401	0.0622599
69	36,133	2,432	0.9326931	0.0673069
70	33,701	2,452	0.9272425	0.0727575
71	31,249	2,455	0.9214375	0.0785625
72	28,794	2,436	0.9153990	0.0846010
73	26,358	2,406	0.9087184	0.0912816
74	23,952	2,360	0.9014696	0.0985304
75	21,592	2,299	0.8935254	0.1064746
76	19,293	2,210	0.8854507	0.1145493
77	17,083	2,103	0.8768952	0.1231048
78	14,980	1,982	0.8676903	0.1323097
79	12,998	1,848	0.8578243	0.1421757
80	11,150	1,730	0.8448430	0.1551570
81	9,420	1,599	0.8302548	0.1697452
82	7,821	1,443	0.8154967	0.1845033
83	6,378	1,264	0.8018188	0.1981812
84	5,114	1,080	0.7888150	0.2111850
85	4,034	896	0.7778880	0.2221120
86	3,138	715	0.7721479	0.2278521
87	2,423	566	0.7664053	0.2335947
88	1,857	442	0.7619817	0.2380183
89	1,415	344	0.7568905	0.2431095

Kaynak: URAL, Kenan, Yaşam Sigortalarının Aktüaryel Prensipleri, İstanbul, 1994, s. 356-357

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIĞI

Bu bölümde esas olarak dünyada ve Türkiyede hayat sigortacılığının hangi aşamalarda olduğu incelenilmeye çalışılmıştır. Bunun için de bu konu ile ilgili temel bir takım göstergeler incelenilmiş, ayrıca dünyada ve Türkiyede uygulanan hayat sigortası çeşitleri açıklanmıştır.

Bu bölümde ayrıca Türkiyede sigorta mesleğinde çalışanların eğitim düzeyleri ve sigorta şirketlerinin sigorta konusunda halkı sağlıklı ve yeterli bilgilendirmeleri konusu ile ilgili olarak yapılan bir anket çalışmasının sonuçları yer almıştır.

3.1. Dünya'da ve Türkiye'de Hayat Sigortacılığı İle İlgili Göstergeler

Dünya'da ve Türkiyede ki Hayat Sigortacılığı ile ilgili ilk göstergeler ülkelerin prim üretimleridir. Daha sonra da ülkelerin ürettikleri bu primlerin ülkenin milli gelirine oranı ve bundan sonra da ülkelerin kişi başına düşen prim üretimleri bu konudaki temel göstergelerdir.

İşte bu göstergelerden hareketle Türkiyedeki hayat sigortacılığı, dünya ülkelerinde ki hayat sigortacılığı ile rahatlıkla karşılaştırılabilmektedir. Çünkü bu göstergeler sigortacılıkla ilgili çok önemli verileri sunmaktadır.

Yalnız bu göstergeleri incelerken sadece ülkelerin hayat sigortacılığı ile ilgili verileri değil, aynı zamanda hayat dışı sigortacılıkla il-

gili verilerinin de incelenmesinde fayda vardır. Çünkü bu sayede ülkelerin toplam prim üretimleri de görülmekte ve ayrıca ülkelerin toplam sigortacılık faaliyetlerinin içerisinde hayat sigortacılığının payı görülmekte ve böylece o ülke halkının hayat sigortacılığına olan yaklaşımının bütün sigortacılık içerisindeki yeri de tespit edilerek incelenebilmektedir. Böylece bu açıdan da Türkiye'de ki hayat sigortacılığını, dünya ülkelerinin, özellikle de gelişmiş ve ekonomileri istikrar gösteren ülkelerin hayat sigortacılığı ile karşılaştırmakta mümkün olabilmektedir.

İlk olarak Tablo 2'de ülkeler itibariyle prim üretimleri Amerikan Doları bazında gösterilmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye'de ki prim üretiminin gelişmiş ülkelerin prim üretimlerinin ne kadar altında yer aldığı açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de ki toplam prim üretimleri içerisinde, hayat sigortacılığı prim üretiminin, hayat dışı dallar sigortacılığına ait prim üretimine nazaran ne kadar düşük kaldığı da bariz bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de 1990 yılındaki toplam prim üretimi içerisinde, hayat dalı prim üretimi yaklaşık olarak % 20,5 paya sahip iken, bu oran Amerika Birleşik Devletleri'nde % 42,7, Japonya'da % 73, İngiltere'de % 64,5, Almanya'da % 38,5 ve Fransa'da ise % 52,5 dolaylarındadır.

Tablo 3 ülkelerin prim üretimlerinin milli gelirlerine oranını, Tablo 4 ise ülkeler itibariyle kişi başına düşen prim üretimlerini göstermektedir.

Eğer Tablo 3 incelenecek olursa, Türkiye'deki prim üretiminin

milli gelire oranının gelişmiş ülkelerin prim üretimlerinin milli gelirlerine oranlarının ne kadar gerisinde olduğu apaçık bir şekilde görülmektedir.

Yine aynı şekilde, Tablo 4 de incelendiğinde, kişi başına düşen prim üretiminin de, Türkiye'de gelişmiş ülkelere nazaran ne kadar düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Ülkeler İtibariyle Prim Üretimi - 1990.

SIRA	ÜLKE ADI	TOPLAM PRİM ÜRETİMİ		HAYAT DIŞI DALLAR PRİM ÜRETİMİ		HAYAT DALI PRİM ÜRETİMİ	
		PRİMLER (MİLYON \$)	PAYI (%)	PRİMLER (MİLYON \$)	PAYI (%)	PRİMLER (MİLYON \$)	PAYI (%)
1	ABD	482,108	35.7	276,352	42.9	205,756	29.1
2	JAPONYA	278,273	20.6	74,994	11.6	203,279	28.8
3	İNGİLTERE	101,716	7.5	36,071	5.6	65,645	9.3
4	BATI ALMANYA	92,451	6.8	56,867	8.8	35,584	5.0
5	FRANSA	74,317	5.5	35,236	5.5	39,081	5.5
6	SSCB	36,326	2.7	16,969	2.6	19,357	2.7
7	KANADA	31,829	2.4	15,823	2.5	16,006	2.3
8	İTALYA	30,223	2.2	22,558	3.5	7,665	1.1
9	GÜNEY KORE	27,405	2.0	5,011	0.8	22,394	3.2
10	HOLLANDA	24,101	1.8	11,627	1.8	12,474	1.8
11	AVUSTURALYA	22,157	1.6	10,663	1.7	11,494	1.6
12	İSVİÇRE	19,637	1.5	8,666	1.3	10,971	1.6
13	İSPANYA	16,801	1.2	12,114	1.9	4,687	0.7
14	İSVEÇ	11,351	0.8	5,450	0.8	5,901	0.8
15	GÜNEY AFRIKA	10,862	0.8	2,161	0.3	8,701	1.2
16	FİNLANDİYA	9,439	0.7	3,063	0.5	6,376	0.9
17	BELÇİKA	8,674	0.6	6,163	1.0	2,511	0.4
18	AVUSTURYA	8,291	0.6	5,708	0.9	2,583	0.4
19	TAYVAN	6,842	0.5	2,064	0.3	4,778	0.7
20	DANİMARKA	6,266	0.5	3,665	0.6	2,601	0.4
21	NORVEÇ	5,468	0.4	3,349	0.5	2,119	0.3
22	HİNDİSTAN	4,634	0.3	1,547	0.2	3,087	0.4
23	İRLANDA	4,313	0.3	1,747	0.3	2,566	0.4
24	İSRAİL	2,887	0.2	1,824	0.3	1,063	0.2
25	ÇİN	2,826	0.2	2,232	0.3	594	0.1
26	YUGOSLAVYA	2,780	0.2	2,722	0.4	58	0.0
27	MEKSİKA	2,616	0.2	1,664	0.3	952	0.1
28	BREZİLYA	2,522	0.2	2,201	0.3	321	0.0
29	PORTEKİZ	2,173	0.2	1,655	0.3	518	0.1
30	YENİ ZELANDA	1,717	0.1	776	0.1	941	0.1
31	İRAN	1,640	0.1	1,466	0.2	174	0.0
32	TAYLAND	1,461	0.1	676	0.1	785	0.1
33	MALEZYA	1,316	0.1	733	0.1	583	0.1
34	SİNGAPUR	1,150	0.1	504	0.1	646	0.1
35	YUNANİSTAN	1,045	0.1	608	0.1	437	0.1
36	ENDONEZYA	945	0.1	706	0.1	239	0.0
37	ARJANTİN	864	0.1	771	0.1	93	0.0
38	VENEZUELLA	859	0.1	810	0.1	49	0.0
39	ÇEKOSLOVAKYA	831	0.1	550	0.1	281	0.0
40	FİLİPİNLER	760	0.1	306	0.0	454	0.1
41	TÜRKİYE	755	0.1	600	0.1	155	0.0
42	ŞİLİ	748	0.1	302	0.0	446	0.1
43	POLONYA	738	0.1	684	0.1	54	0.0
44	MACARİSTAN	648	0.0	500	0.1	148	0.0
45	KOLOMBİYA	639	0.0	524	0.1	115	0.0
46	FAS	507	0.0	408	0.1	99	0.0
47	CEZAYİR	462	0.0	452	0.1	10	0.0
48	IRAK	460	0.0	347	0.1	113	0.0
49	LÜKSEMBURG	449	0.0	299	0.0	150	0.0
50	MISIR	367	0.0	300	0.0	67	0.0
51	PAKİSTAN	350	0.0	178	0.0	172	0.0
52	ZİMBABVE	313	0.0	110	0.0	203	0.0
53	ROMANYA	222	0.0	138	0.0	84	0.0
54	KENYA	212	0.0	172	0.0	40	0.0
55	NİJERYA	211	0.0	178	0.0	33	0.0
56	LİBYA	210	0.0	205	0.0	5	0.0
57	TUNUS	198	0.0	182	0.0	16	0.0
58	İZLANDA	197	0.0	191	0.0	6	0.0
59	FİLDİŞİ SAHİLLERİ	196	0.0	172	0.0	24	0.0
60	KIBRIS RUM KESİMİ	157	0.0	84	0.0	73	0.0
61	PANAMA	147	0.0	86	0.0	61	0.0
62	URUGUAY	129	0.0	105	0.0	24	0.0
63	KAMERUN	127	0.0	104	0.0	23	0.0
64	KUVEYT	106	0.0	87	0.0	19	0.0
65	DOMİNİK	104	0.0	80	0.0	24	0.0
DÜNYA TOPLAMI		1,350,528	100.0	644,560	100.0	705,968	100.0

Tablo 3: Prim Üretiminin Milli Gelire Oranı - 1990 (%)

SIRA	ÜLKE ADI	TOPLAM	HAYAT DIŞI	HAYAT
1	GÜNEY KORE	11.6	2.1	9.5
2	GÜNEY AFRIKA	10.6	2.1	8.5
3	İNGİLTERE	9.7	3.4	6.2
4	İRLANDA	9.5	3.8	5.6
5	ABD	8.9	5.1	3.8
6	JAPONYA	8.8	2.4	6.4
7	HOLLANDA	8.1	3.9	4.2
8	İSVİÇRE	8.0	3.5	4.5
9	AVUSTURALYA	7.6	3.6	3.9
10	FİNLANDİYA	6.5	2.1	4.4
11	FRANSA	5.9	2.8	3.1
12	BATI ALMANYA	5.7	3.5	2.2
13	İSRAİL	5.7	3.6	2.1
14	KANADA	5.5	2.7	2.8
15	ZİMBABVE	5.2	1.8	3.3
16	AVUSTURYA	5.0	3.4	1.6
17	NORVEÇ	4.9	3.0	1.9
18	İSVEÇ	4.8	2.3	2.5
19	LÜKSEMBURG	4.8	3.2	1.6
20	DANİMARKA	4.5	2.6	1.9
21	TAYVAN	4.4	1.3	3.1
22	BELÇİKA	4.1	2.9	1.2
23	YENİ ZELANDA	4.0	1.8	2.2
24	PORTEKİZ	3.4	2.6	0.8
25	İSPANYA	3.3	2.3	0.9
26	SİNGAPUR	3.2	1.4	1.8
27	İZLANDA	3.2	3.1	0.1
28	MALEZYA	3.1	1.7	1.4
29	ŞİLİ	3.0	1.2	1.8
30	PANAMA	3.0	1.7	1.2
31	SSCB	2.9	1.4	1.6
32	ÇEKOSLOVAKYA	2.9	1.9	1.0
33	KIBRIS RUM KESİMİ	2.8	1.5	1.3
34	İTALYA	2.6	2.0	0.7
35	KENYA	2.6	2.1	0.5
36	URUGUAY	2.1	1.8	0.4
37	FİLİPİNLER	2.0	0.8	1.2
38	FAS	1.9	1.5	0.4
39	MACARİSTAN	1.9	1.5	0.4
40	VENEZUELLA	1.9	1.8	0.1
41	TAYLAND	1.8	0.8	1.0
42	DOMİNİK	1.8	1.4	0.4
43	KOLOMBİYA	1.8	1.4	0.3
44	HİNDİSTAN	1.7	0.6	1.1
45	YUGOSLAVYA	1.6	1.6	0.0
46	YUNANİSTAN	1.6	0.9	0.7
47	FİLDİŞİ SAHİLLERİ	1.6	1.4	0.2
48	TUNUS	1.5	1.4	0.1
49	CEZAYİR	1.4	1.4	0.0
50	BREZİLYA	1.4	1.2	0.2
51	POLONYA	1.2	1.1	0.1
52	MEKSİKA	1.2	0.7	0.4
53	ROMANYA	0.9	0.6	0.3
54	ENDONEZYA	0.9	0.7	0.2
55	MISIR	0.9	0.7	0.2
56	PAKİSTAN	0.9	0.5	0.4
57	ÇİN	0.9	0.7	0.2
58	ARJANTİN	0.8	0.7	0.1
59	KAMERUN	0.8	0.6	0.1
60	TÜRKİYE	0.8	0.6	0.2
61	NİJERYA	0.8	0.7	0.1
62	IRAK	0.7	0.5	0.2
63	LİBYA	0.6	0.6	0.0
64	İRAN	0.3	0.3	0.0

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri, Ankara, Mart 1993, s.54

Tablo 4: Kişi Başına Prim Üretimi - 1990 (ABD \$)

SIRA	ÜLKE ADI	TOPLAM	HAYAT DIŞI	HAYAT
1	İSVİÇRE	2,926.6	1,291.5	1,635.1
2	JAPONYA	2,252.5	607.0	1,645.5
3	ABD	1,928.7	1,105.5	823.1
4	FİNLANDIYA	1,901.1	616.9	1,284.2
5	İNGİLTERE	1,775.1	629.5	1,145.6
6	HOLLANDA	1,613.2	778.3	834.9
7	BATI ALMANYA	1,462.8	899.8	563.0
8	İSVEÇ	1,326.1	636.7	689.4
9	FRANSA	1,316.7	624.3	692.4
10	AVUSTURALYA	1,296.7	623.9	672.8
11	NORVEÇ	1,289.7	789.8	499.9
12	İRLANDA	1,232.2	499.2	732.9
13	DANİMARKA	1,219.0	713.1	505.9
14	KANADA	1,216.6	594.8	621.7
15	LÜKSEMBURG	1,167.5	777.3	390.2
16	AVUSTURYA	1,075.4	740.3	335.1
17	BELÇİKA	868.3	616.9	251.4
18	İZLANDA	756.6	734.0	22.7
19	GÜNEY KORE	640.5	117.1	523.4
20	İSRAİL	619.5	391.3	228.1
21	İTALYA	524.2	391.2	132.9
22	YENİ ZELANDA	512.5	231.6	280.9
23	İSPANYA	431.3	310.9	120.3
24	TAYVAN	338.2	102.0	236.2
25	SİNGAPUR	325.8	186.7	139.1
26	GÜNEY AFRIKA	307.7	61.2	246.5
27	KIBRIS RUM KESİMİ	224.3	119.4	105.0
28	PORTEKİZ	206.3	157.1	49.2
29	SSCB	126.1	58.9	67.2
30	YUGOSLAVYA	116.7	114.3	2.4
31	YUNANİSTAN	103.9	60.5	43.5
32	MALEZYA	73.7	41.0	32.7
33	MACERİSTAN	61.4	47.4	14.0
34	PANAMA	60.6	35.7	24.9
35	ŞİLİ	56.8	23.0	33.9
36	ÇEKOSLOVAKYA	53.1	35.1	17.9
37	LİBYA	46.2	45.1	1.1
38	VENEZUELLA	43.5	41.0	2.5
39	URUGUAY	41.8	34.1	7.7
40	ZİMBABVE	32.2	11.4	20.8
41	MEKSİKA	30.4	19.3	11.1
42	İRAN	29.0	25.9	3.1
43	ARJANTİN	25.7	22.9	2.9
44	TAYLAND	25.5	11.8	13.7
45	IRAK	24.4	18.4	6.0
46	TUNUS	24.2	22.2	2.0
47	FAS	20.1	16.2	3.9
48	KOLOMBİYA	19.4	15.9	3.5
49	POLONYA	19.3	17.9	1.4
50	CEZAYİR	19.2	18.8	0.4
51	BREZİLYA	16.8	14.6	2.1
52	FİLDİŞİ SAHİLLERİ	15.5	13.6	1.9
53	DOMİNİK	14.3	11.1	3.3
54	TÜRKİYE	12.8	10.2	2.6
55	FİLİPİNLER	12.4	5.0	7.4
56	KAMERUN	10.7	8.8	2.0
57	ROMANYA	9.6	5.9	3.7
58	KENYA	8.4	6.8	1.6
59	MISIR	6.9	5.7	1.3
60	ENDONEZYA	5.3	3.9	1.3
61	HİNDİSTAN	4.6	1.9	2.7
62	PAKİSTAN	3.1	1.6	1.5
63	ÇİN	2.5	2.0	0.5
64	NİJERYA	1.8	1.5	0.3

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri, Ankara, Mart 1993, s.54

3.2. Dünya'da ve Türkiye'de Uygulanan Hayat Sigortası Çeşitleri

Dünya'da ve Türkiye'de pek çok hayat sigortası çeşiti uygulanmaktadır. Bu konuda ülkemiz hayat sigortası şirketleri, gelişmiş ülkelerin hayat sigortası şirketleri ile hemen hemen aynı seviyede bir çeşitlilik sunmaktadırlar.

İlk olarak yıllık sigortalar incelenecektir. Uygulamadaki bu sigorta çeşiti daha önce hayat sigortası çeşitleri bölümü içerisinde belirtilen ölüme bağlı sigortalar grubuna girmektedir.

Bu hayat sigortası çeşitinde bütün hayat sigortası şirketlerinde verilen ana teminat, sigortalının ölmesi durumunda, sigortalının, sigorta poliçesinde belirttiği menfaattar veya menfaattarlara sigortalının seçtiği teminat tutarına göre ödeme yapılmaktadır. Bu ana teminatın dışında, ayrıca, çeşitli hayat sigortası şirketlerinde, bu ana teminata ilave olarak sakatlık teminatı da verilmektedir. Bu ek teminat ile sigortalının bir yıl içerisinde bir kaza sonucunda tam sakatlığı halinde sigortalının belirlediği sigorta bedelinin tamamı, kısmi sakatlığı halinde ise belirlediği sigorta bedelinin sakatlık oranına göre hesaplanan bölümü kendisine ödenmektedir.

Bütün bunların dışında bazı hayat sigortası şirketleri ek bir prim karşılığında hastalık sonucu tam ve kısmi sakatlık tazminatı, kaza sonucu vefat halinde sigortalının seçmiş olduğu vefat teminatı tutarının 2 katının menfaattarlara ödenmesi, kaza sonucu tedavi masraflarını teminatı ve kaza sonucu çalışamayan günler için gündelik tazminat ödemeleri gibi bir takım teminatları da tek bir poliçede sigortalıya sunmaktadır.

Bu hayat sigortası çeşitinde primler sigortalının yaşına göre değişmektedir. Sigorta şirketinden sigorta şirketine değişmekle birlikte genellikle 18 ile 60 yaşları arasındaki kişilere yapılabilen bu hayat sigortası çeşitinde, 18 yaşındaki bir sigortalının aynı teminat tutarı için 60 yaşındaki bir sigortalıya göre ödeyeceği prim çok daha düşük olmaktadır. Zira bu sigorta çeşitinde yaş küçüldükçe ödenen prim azalmakta, yaş büyüdükçe ödenen prim yükselmektedir.

Ayrıca bütün hayat sigortası çeşitlerinde olduğu gibi bu hayat sigortasında da sigortalı ödediği primleri gelir vergisi matrahından düşürtebilmektedir. 1. Ocak. 1986 tarihinden itibaren ücretliler 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 63. maddesi uyarınca bordrolarındaki gelir vergisi matrahından, beyana tabii mükellefler ise aynı kanunun 89. maddesine göre beyan ettikleri gelir vergisi matrahlarından ödedikleri sigorta primlerini düşürtebilmektedirler. Böylece sigortalılar ödedikleri sigorta primlerini tâbi oldukları vergi oranında devletten geri almış olmaktadır. Ancak ücretliler için gelir vergisi matrahlarından düşürtebilecekleri tutar S.S.K veya Emekli Sandığına ödemekte oldukları kesenekten fazla olamamaktadır. Beyana tabi mükellefler için gelir vergisi matrahlarından düşürtebilecekleri tutar ise beyan ettikleri gayri safi gelirin % 5'ini ve asgari ücretin bir yıllık tutarını geçememektedir.

İkinci hayat sigortası çeşiti ise özel emeklilik sigortasıdır. Uygulamada ki bu sigorta çeşiti ise daha önce hayat sigortası çeşitleri bölümü içerisinde belirtilen yaşamaya bağlı sigortalar grubuna girmektedir.

Bu hayat sigortası uzun vadeli bir sigorta çeşitidir. Bu hayat sigortası çeşitinde, sigortalı, kaç yıl sonra emekli olmak istediğini poliçesini doldururken belirlemektedir. Aynı şekilde bu hayat sigortası çeşitine sahip olan sigortalılar, sigorta süresinin sonunda nasıl ödeme almak istediklerini de belirtmektedirler. Burda sigortalıya çeşitli seçenekler sunulmaktadır. Bunlardan birincisi, toplu para almak şeklindedir. İkincisi sigortalının kendisine yaşadığı sürece ve her yıl artan miktarlarda aylık emeklilik maaşı ödenmesi şeklindedir. Burda emekli maaşının her yıl artmasındaki neden, sigortalının içerideki toplu parasına yıl sonlarında hayat sigortası şirketi tarafından işletilen kâr paylarıdır. Üçüncü seçenekte sigortalı, aynen ikinci seçenekte olduğu gibi ömür boyu her yıl artan miktarda emekli aylığı almaya devam etmektedir. Ayrıca belirttiği bir süre içerisinde (örneğin, 5 veya 10 yıl gibi) ölürse, lehdar olarak gösterdiği kişiye emekli aylığı bu belirttiği sürenin kalan bölümünde, yine her yıl artan miktarlarda ödenmektedir. Sonuncu seçenekte ise sigortalı yaşadığı sürece ve her yıl artan miktarda emekli aylığı almakta, ayrıca sigortalının ölümü halinde ise emekli maaşının belirli bir oranı yaşadığı sürece ve yine her yıl artan miktarlarda sigortalının eşine ödenmektedir.

Bu hayat sigortası çeşitinde de sigortalı bir önceki hayat sigortası çeşitinde belirtildiği şekilde ödediği sigorta primlerini gelir vergisi matrahından düşürtebilmektedir.

Üçüncü hayat sigortası çeşiti ise karma hayat sigortasıdır.

Bu hayat sigortası daha önce açıklanan iki hayat sigortası çeşitinin özelliklerini bir arada sunan bir yapıdadır. Burda sigortalı belli

bir süre sonunda (bu süre en az 10 yıl, en çok da 30 yıldır) ya toplu para şeklinde, ya da emekli aylığı alma şeklinde kendisini, eşini veya çocuklarını sigorta ettirmektedir. Eğer çocukları 18 yaşının altında ise poliçeyi kendi adına düzenletip, çocuklarını da menfaattar olarak gösterebilmektedir. Sigortalı, ilgili süre dolup emekliliğe hak kazandığı zaman toplu para alabileceği gibi, her yıl artan miktarda emekli aylığı alma şeklini de seçebilmektedir. Sigortalı emekliliğe hak kazanıp, emekli aylığı almağa başladıktan sonra ölürse, bazı hayat sigortası şirketleri sigortalının ailesine son aldığı aylık maaşın belli bir katı kadar toplu para ödemektedir.

Bu hayat sigortası çeşitinde, hayat sigortası şirketleri, poliçeleri düzenlerlerken sigortalının tercihleri doğrultusunda, sigortalıların her yıl prim ödemelerinde belirli bir oranda artış yapmalarını zorunlu tutmaktadırlar. Çoğunlukla da uygulanan enflasyon oranında yıllık otomatik prim artışlı poliçelerdir. Gerçekten de sigortalıların gelecek yıllarda hayat sigortasından elde edecekleri değerlerin, o dönemde de satınalma gücünü koruyabilmesi için, primlerin her yıl enflasyon oranında arttırılması gerekmektedir. Böylece enflasyon oranında yapılacak prim artışları teminat ve birikimlerin enflasyona yenilmesini önleyecektir.

Bu hayat sigortası çeşitinde sigortalı, sigorta süresi içerisinde ölürse, sigortalının poliçesinde belirttiği menfaattarlarına, sigortalının en son ödediği aylık prim tutarının belirli bir katı kadar para, sigortalının o ana kadar ödediği primler ve bu primlere işleyen kâr payları ile birlikte ödenmektedir. Bu durum kişinin eceli ile ölümü halinde geçerlidir. Ayrıca pek çok hayat sigortası şirketi sigortalısının bir kaza sonu-

cu ölmesi durumunda o ana kadar ödediği primleri, bu primlere işleyen kâr paylarını, en son ödediği aylık primin ecel ile ölüm halinde verdiği katının iki katını menfaattarlarına vermektedir. Örneğin sigortalının ecel ile ölümü halinde, menfaattarlarına sigortalının o ana kadar ödediği primler, bu primlere işlemiş kâr payları ile birlikte, sigortalının ödediği en son aylık primin 200 katı kadar toplu para ödeniyor ise, sigortalının kaza ile ölümü halinde, menfaattarlarına, sigortalının o ana kadar ödediği primler, bu primlere işlenmiş kâr payları ile birlikte, sigortalının ödediği en son aylık primin 400 katı kadar toplu para ödenmektedir.

Ayrıca bu hayat sigortası çeşitinde, sigortalının bir kaza veya hastalık sonucu maluliyeti halinde de, maluliyet derecesine göre sigortalıya bir toplu para ödenmektedir.

Bu sigorta çeşitinde, hayat sigortası şirketine göre değişmekle birlikte, sigortalı genellikle 3. yılını doldurduktan sonra birikmiş parasının % 95'i kadarını belirli bir faiz ile borç olarak alabilmektedir.

Bu hayat sigortası çeşitinde de sigortalı, ödediği hayat sigortası primlerini, yıllık sigortalar (ölüme bağlı sigortalar) grubunda izah edilen koşullar çerçevesinde gelir vergisi matrahından düşürtebilmektedir. Bu da daha başlangıçta sigortalının vergi oranı kadar kazançlı çıkmasını sağlamaktadır. Çünkü sigortalı, hayat sigortası şirketine ödediği primin, tâbi olduğu vergi oranı kadar tutarını vergi matrahından düşerek daha az vergi ödemekte, diğer bir deyimle sigortalı ödediği primin tâbi olduğu vergi oranı kadar tutarını devletten geri almaktadır.

Bu hayat sigortası çeşitinde, bazı hayat sigortası şirketleri ek bir prim karşılığında sigortalısına hastahane de yatarak geçirdikleri her gün için bir bedel ödemektedir. Yani sigortalısının hastahane de yatarak tedavi gördüğü süreler için sigortalısına ek bir teminat sunmaktadır.

Karma hayat sigortasında, sigortalı sigorta primlerini vadesinde ödemediği takdirde hayat sigortası şirketi sigortalıya bir ihtarname göndermektedir. Bu ihtarnameden sonra da sigortalı, belirli bir gün içerisinde (genellikle bu 30 gündür) prim borçlarını ödemez ise iki durum ortaya çıkabilmektedir. Eğer sigortalı üç yıl boyunca primlerini ödemiş ise (bu süre bazı hayat sigortası şirketlerinde daha kısa da tutulabilmektedir) sigortası iptal edilmez, ücretsiz sigortaya çevrilmiştir. Ücretsiz hale dönüşen sigortanın ölüm ve maluliyet teminatları yürürlükten kalkmakta ve sigortalıya sadece sigorta süresinin sonunda kâr paylı emeklilik kapitali ödenmektedir. Eğer sigortalı ilk üç senesini doldurmamış ise hayat sigortası iptal edilmekte ve sigortalıya o güne kadar ödediği primlerden bir iade yapılmamaktadır.

Bu hayat sigortası çeşitinde sigortalı, ilk üç yıllık sigorta primlerini ödemediği sigortadan vazgeçerse, ödediği primler kendisine iade edilmemektedir. Eğer sigortalı ilk üç yıllık primlerini ödedikten sonra sigortadan vazgeçer ise sigortalıya poliçenin o tarihteki tenzil kıymeti ödenmektedir. Bu durumda sigortalıya kâr payı ödenmemektedir. Ancak beş yıllık primlerini ödedikten sonra sigortadan vazgeçen sigortalıya, sigorta poliçesinin o tarihteki tenzil kıymetine ilaveten, işlemiş olan kâr payları, yani kâr paylı emeklilik kapitali ödenmektedir.

18 ile 60 yaşları arasındaki sağlıklı herkes karma hayat sigortası yaptıırabilmektedir.

Şimdiye kadar incelenen bu ana hayat sigortası dallarının dışında gerek Türkiye'de, gerekse gelişmiş ülkelerde uygulanan bu ana hayat sigortası dallarının çeşitli türevleri vardır.

İlk olarak hanımlar için hayat sigortası incelenirse. Gerek Türkiye'de, gerekse gelişmiş ülkelerde olsun hanımlar için hayat sigortaları, tamamıyla bir karma hayat sigortası şeklindedir. Zira bu hayat sigortası ile sigorta şirketleri hanımlara hem belirli bir süre sonunda emekli olabilme imkanı sağlamakta, hem de bir ölüm veya maluliyet halinde menfaattarlarına toplu bir ödemede bulunma teminatlarını bir arada vermektedirler. Tabiki bunların dışında da daha önce karma hayat sigortaları uygulamalarının anlatıldığı kısımdaki diğer haklardan da faydalanmaktadırlar. Örneğin, hanımlar ödedikleri sigorta primlerini vergi matrahlarından düşürtebilmekte ve emeklilik süreleri dolduğunda toplu para alabilecekleri gibi emekli aylığı almayı da tercih edebilmektedirler vb.

Ayrıca bu hayat sigortası çeşitinde, gelişmiş ülkelerde hanımlar, aynı tutardaki sigorta teminatı için erkeklere nazaran daha az prim ödemektedirler. Bunun nedeni ise, daha önce hayat sigortacılığının teknik temeli kısmında belirttiğimiz gibi hanımların, erkeklere nazaran daha uzun yaşamalarıdır.

Bir diğer karma hayat sigortası türevi ise aile sigortasıdır. Bu hayat sigortası çeşitinde evli çiftler kendilerini hayat sigortası güvencesi altına almaktadırlar. Karma hayat sigortasında anlatılan bütün

teminat ve avantajlar aile sigortasında mevcuttur. Ayrıca bu hayat sigortası çeşitinde eşlerden birinin ölümü halinde, hayatta kalan eşe bir tazminat ödenmekte ve hayatta kalan eş dilerse sigortasına ferdi olarak devam edebilmektedir.

Bir diğer karma hayat sigortası türü de, dövizde endeksli hayat sigortalarıdır.

Dövizde endeksli hayat sigortası da daha önce açıklanan TL karma hayat sigortasının bütün teminat ve avantajlarını kapsamaktadır. Tek bir farkla ki, burada gerek sigortalının ödeyeceği primler olsun, gerekse sigorta süresinin dolumunda hayat sigortası şirketinin sigortalıya ödeyeceği toplu para veya emekli aylıkları veya sigortalının sigorta süresi içerisinde ölmesi veya maluliyeti halinde hayat sigortası şirketinin sigortalıya ödeyeceği tazminatlar döviz üzerinden hesaplanarak ödenmektedir. Uygulamada bütün bu ödemeler, ödeme tarihindeki T.C. Merkez Bankası efektif satış kurları üzerinden yapılmaktadır. Bunun dışında dövizde endeksli hayat sigortalarının, TL karma hayat sigortalarından hiçbir farkı yoktur.

Bir diğer dövizde endeksli hayat sigortası türü ise eğitim sigortasıdır. Bu sigorta ölüme bağlı sigortanın bir türü olarak düşünülebilir.

Bu sigorta çeşitinde sigortalı kendisinin ölümü halinde eğitim gören çocuğunun eğitim masraflarının hayat sigortası şirketi tarafından karşılanmasını sağlamaktadır. 18-60 yaşları arasında olan öğrenci veliliğini üstlenmiş herkeş bu sigortadan faydalanabilir. Burada sigortalı, sigortanın ilk yılında prim ödemektedir. Ödediği prim sigortalının

yaşına, seçtiği teminatın, yani sigortalının ölümü halinde her yıl çocuğuna ödenecek tutara ve teminatın süresine göre değişmektedir. Eğitim sigortasında gerek sigortalının ödeyeceği prim, gerekse kendisinin ölümü halinde çocuğuna belirlediği süre boyunca her yıl ödenecek tutarlar, ödemenin yapıldığı andaki T.C. Merkez Bankası efektif satış kuru üzerinden TL olarak ödenmektedir.

Bu sigorta çeşitinin dövize endeksli olarak seçilmesindeki en büyük faktör, yıllar geçtikçe eğitim masraflarının enflasyon nedeniyle artması sonucu ilerdeki yıllarda sigorta şirketi tarafından sigortalının çocuğuna ödenecek tutarların enflasyon karşısında korunmasını sağlamak ve böylece sigortalının çocuğuna gerçek bir teminat oluşturabilmektir.

Bu sigorta çeşitinde de, diğer bütün hayat sigortası çeşitlerinde olduğu gibi sigortalı vergi avantajından yararlanabilmektedir. Yani ödediği primleri daha önce anlatılan koşullar çerçevesinde gelir vergisi matrahından düşürtebilmektedir.

Hayat sigortaları ferdi olarak uygulanabileceği gibi, grup olarak da uygulanabilmektedir. Buraya kadar incelenen bütün bu sigorta çeşitleri ferdi olarak uygulanabilmekte, ayrıca bazıları grup olarak da uygulanabilmektedirler.

Grup sigortaları ile işletmede, fabrika vb. gibi işyerlerinde çalışan personelin tümü için ölüm, sakatlık, emeklilik ve hastalık risklerine karşı teminatlar verilebilmektedir.

Grup sigortaları esas olarak grubu oluşturan kişilerin ölümü

veya maluliyeti gibi hallerde teminatlar veren bir yapıda uygulanmaktadır. Burda grubu oluşturan kişiler hakkında genel bir takım bilgiler alınmaktadır. Örneğin, grubu oluşturan kişilerin adı-soyadı, doğum tarihleri ve işletmede yaptıkları işler gibi bilgiler alınmaktadır. Grubu oluşturan değişik yaşlardaki kişilerin ortalama yaşı bulunarak tüm gruba aynı fiyat uygulanmaktadır. Grubun ortalama yaşı ne kadar küçük çikarsa, uygulanan fiyatta o denli düşük olmaktadır.

Grup sigortaları genellikle işverenler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca grup sigortaları meslek kuruluşları veya sendikalar vb. gibi kurumlar tarafından da yapılabilir.

Her ne kadar grup sigortaları uygulamada çoğunlukla ölüm ve sakatlık teminatlarını içerecek şekilde yapılmakla birlikte, karma hayat sigortası şeklinde de yapılabilir. Grup sigortası şeklinde uygulanabilen ölüme bağı sigortalar veya karma hayat sigortaları, daha önce ölüme bağı sigortalar (yıllık sigortalar) ile karma hayat sigortalarının açıklandığı kısımdaki bütün teminat ve avantajları içermektedir.

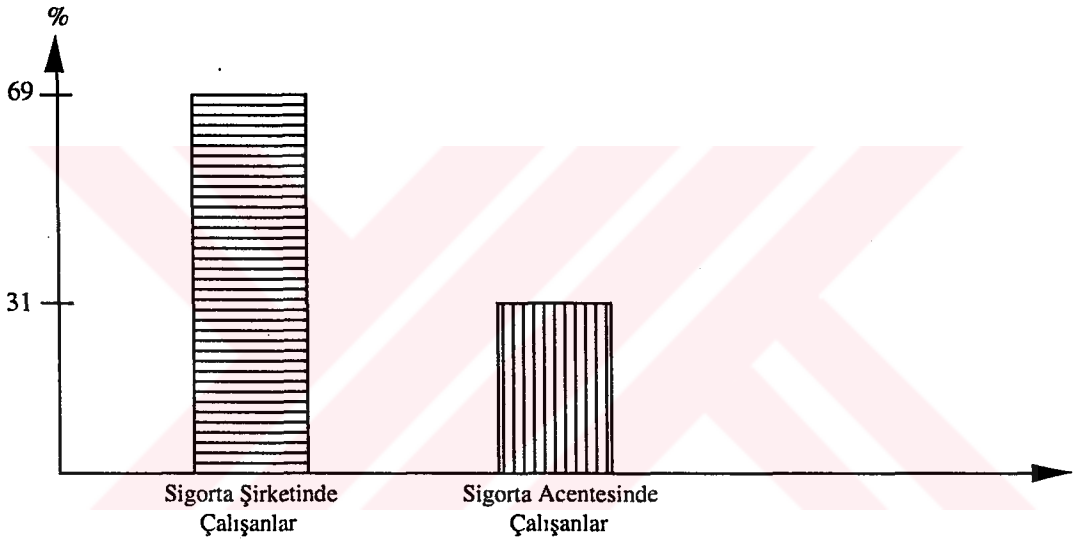
3.3. Türkiye'de Sigorta Mesleğinde Çalışanların Eğitim Düzeyleri ve Sigorta Şirketlerinin Sigorta Konusunda Halkı Sağlıklı ve Yeterli Bilgilendirmeleri Konusu ile İlgili Anket Sonuçları

Bu anket Türkiyede sigorta mesleğinde çalışanların eğitim düzeylerini ve sigorta şirketlerinin sigorta konusunda halkı sağlıklı ve yeterli bir şekilde bilgilendirip, bilgilendirmediklerini araştırmak için yapılmıştır.

Ek 2'de yer alan anket formu sigorta şirketleri ve acentelerine 500 adet gönderilmiş, 411 kişi cevap vererek tarafıma ulaştırılmıştır.

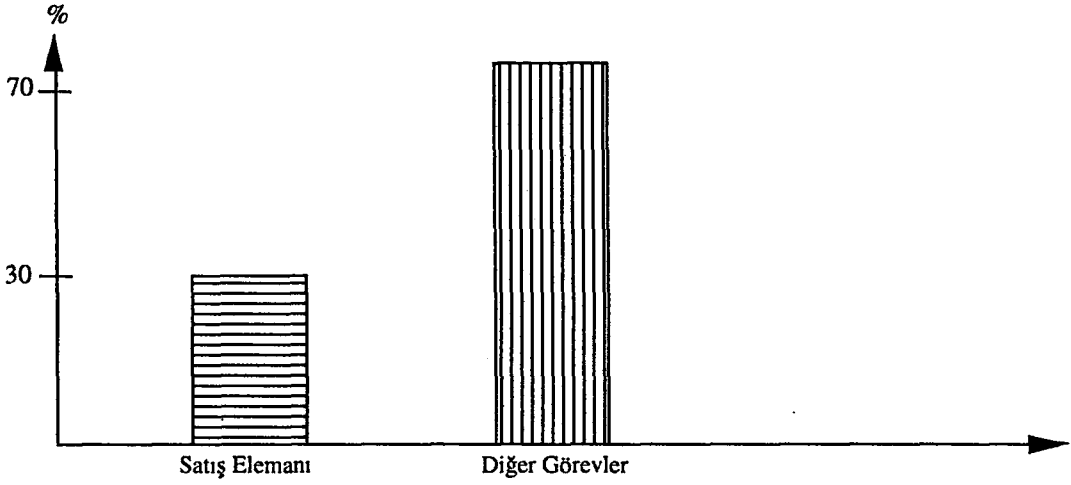
Anket sonuçları yüzdelenmiş olarak verilmiştir.

Şekil 1'de de görüleceği üzere Ek 2'de yer alan anketi cevaplandıranların %69'u sigorta şirketinde çalışanlardan, %31'i ise sigorta acentesinde çalışanlardan oluşmaktadır.

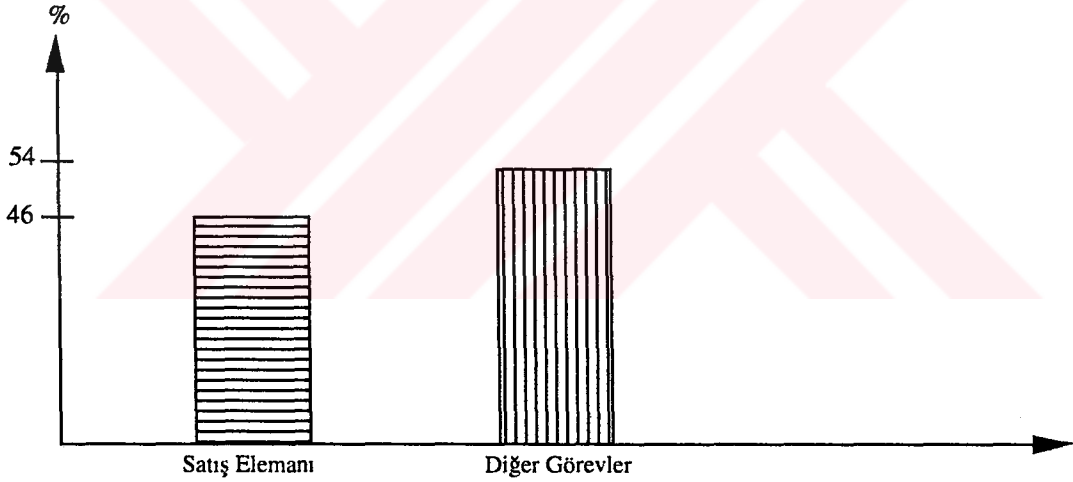

Şekil 1: Anketi Cevaplandıranların Çalıştıkları Yerlere Göre Yüzde Dağılımı

Anketi cevaplandıranlardan, sigorta şirketinde çalışanların %30'u satış elemanı olarak görev yapmakta iken, %70'i diğer görevlerde çalışmaktadır. Şekil 2'de bu durum gösterilmiştir. Sigorta acentesinde çalışanların ise %46'sı satış elemanı olarak görev yapmakta iken, %54'ü diğer görevlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Bu durum ise, Şekil 3'te gösterilmiştir.

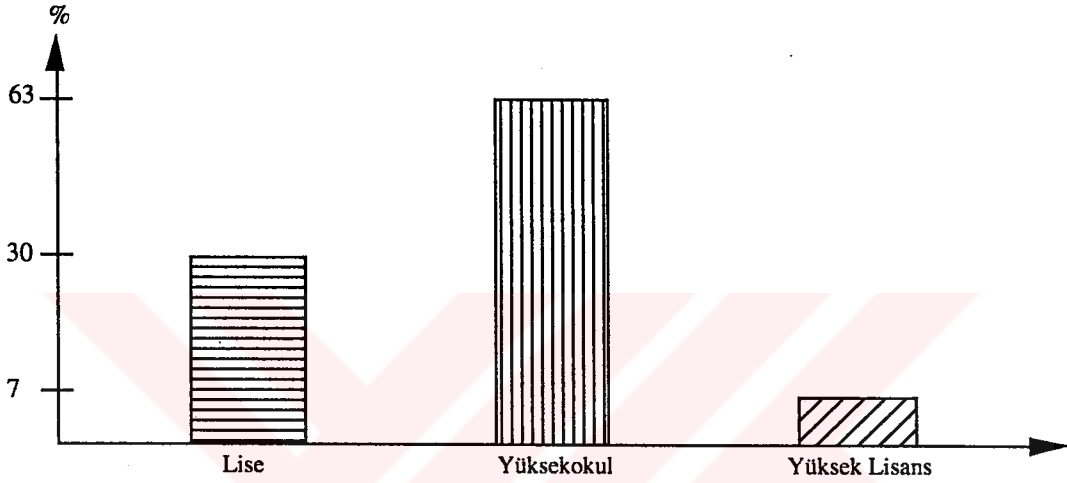
Şekil 2: Anketi Cevaplandıran Sigorta Şirketi Çalışanlarının Görevleri Açısından Yüzde Dağılımı

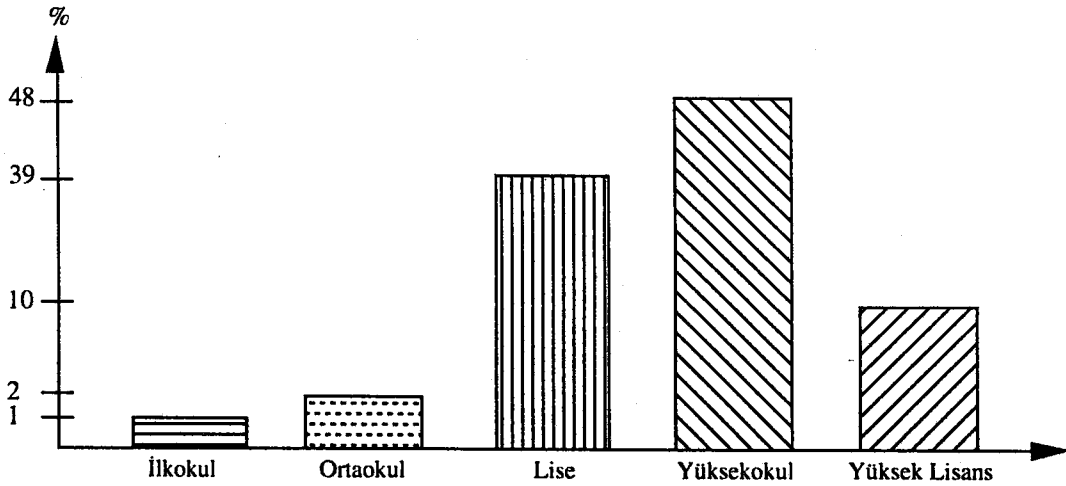
Şekil 3: Anketi Cevaplandıran Sigorta Acentesi Çalışanlarının Görevleri Açısından Yüzde Dağılımı

Anket sonuçlarına göre, sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %30'u lise mezunu ve %63'ü yüksekokul mezunu iken, %7'si de yüksek lisans mezunudur. Sigorta şirketlerindeki diğer görevlerde çalışanların ise %1'i ilkokul, %2'si ortaokul, %39'u lise, %48'i yüksekokul mezunu iken, %10'u da yüksek lisans mezunudur. Sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanlarda ise %2 ilkokul, %13 or-

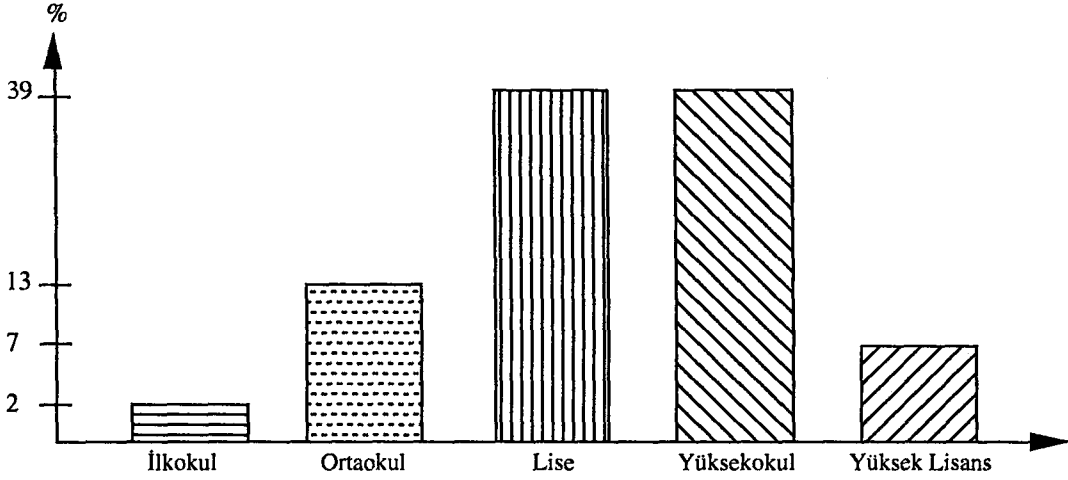
taokul, %39 lise, yine %39 yüksekokul ve %7 yüksek lisans mezunu mevcuttur. Sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanların ise %4'ü ortaokul, %60'ı lise, %32'si yüksekokul ve %4'ü de yüksek lisans mezunudur.

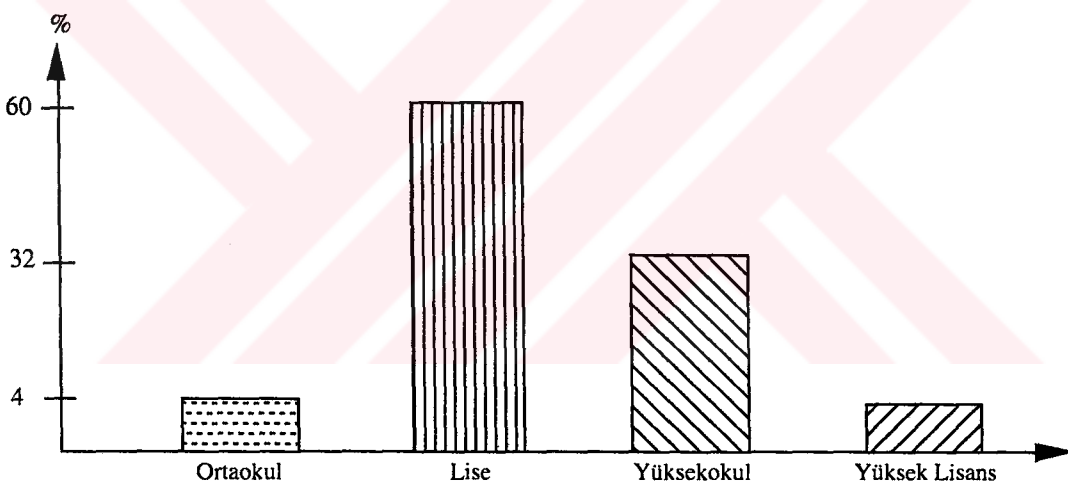
Şekil 4: Sigorta Şirketlerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 5: Sigorta Şirketlerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 6: Sigorta Acentelerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 7: Sigorta Acentelerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Genel Eğitim Düzeylerinin Yüzde Dağılımı

Anketi cevaplandıranlardan sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %18'inin, sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanların %5'inin ve sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların %9'unun en son bitirdiği okul sigortacılık mesleği ile ilgili iken, sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanların hiçbirinin bitirdiği en son okul sigortacılık mesleği ile ilgili değildir.

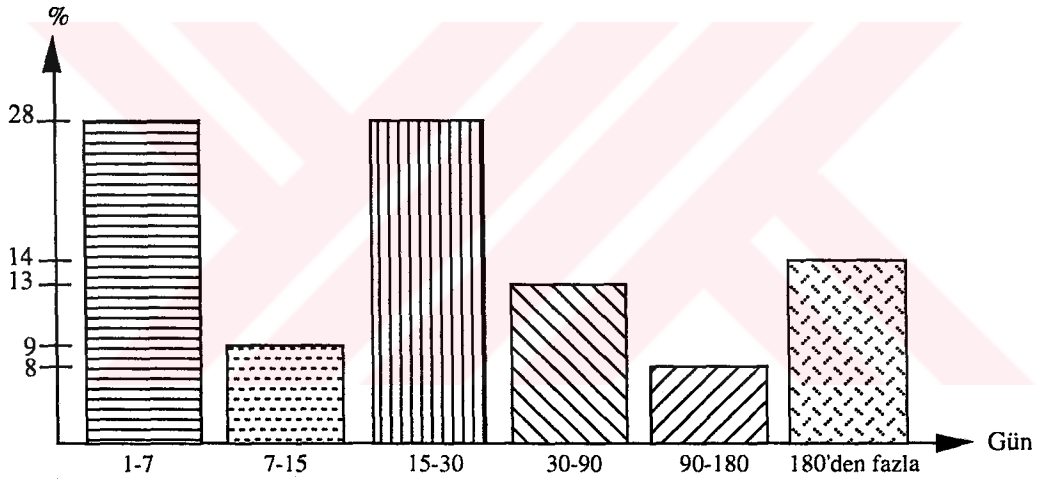
Anket sonuçlarına göre, sigorta şirketlerinde satış elemanı ola-

rak çalışanların %90'ı sigortacılık mesleğini devamlı olarak yapmayı düşünürken, bu oran sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanlarda %88, sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanlarda %96 ve sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanlarda ise %87 olarak çıkmaktadır.

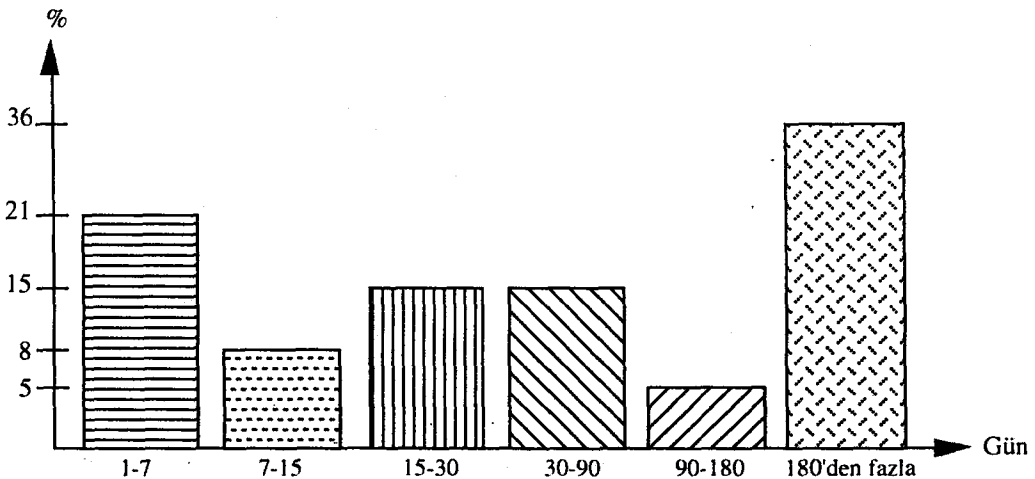
Anketi cevaplandıranlardan, sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %99'u sigortacılık ile ilgili eğitim aldığını belirtmiştir. Bunların %87'si kurum içinden, %1'i kurum dışında, %12'si ise hem kurum içinden, hem de kurum dışından eğitim aldığını vurgulamıştır. Sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanların ise %83'ü sigortacılık ile ilgili eğitim almış olduğunu belirtmiştir. Burda eğitim alanların %89'u kurum içinden, %6'sı kurum dışından ve %5'i de her iki şekilde de eğitim aldığını söylemiştir. Sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanlarında %83'ü sigortacılık ile ilgili eğitim aldığını belirtmiştir. Burda ise eğitim alanların %95'i kurum içinden, %2,5'u kurum dışından ve kalan %2,5u da her iki şekilde de eğitim aldığını vurgulamıştır. Sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanların ise %87'si sigortacılık ile ilgili eğitim aldığını belirtmiştir. Bunların ise %85'i kurum içinden, %6'sı kurum dışından, %9'u ise, hem kurum içinden, hem de kurum dışından eğitim aldığını vurgulamıştır.

İlgili sonuçlara göre, sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %28'i 1 ile 7 gün arasında, %9'u 7 ile 15 gün arasında, %28'i 15 ile 30 gün arasında, %13'ü 30 ile 90 gün arasında, %8'i 90 ile 180 gün arasında ve %14'ü de 180 günden fazla eğitim almış olduğunu belirtmiştir. Sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanların ise %21'i 1 ile 7 gün arasında, %8'i 7 ile 15 gün arasında, %15'i 15 ile 30 gün arasında, bir diğer %15'i 30 ile 90 gün arasında, %5'i 90 ile 180

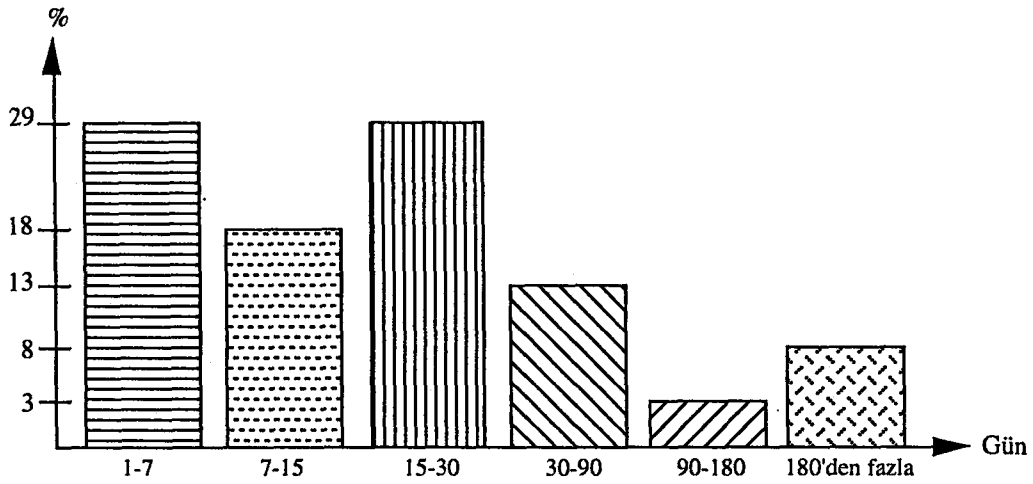
gün arasında ve %36'sı da 180 günden fazla eğitim aldığını vurgulamıştır. Sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların %29'u 1 ile 7 gün arasında, %18'i 7 ile 15 gün arasında, diğer bir %29'u 15 ile 30 gün arasında, %13'ü 30 ile 90 gün arasında, %3'ü 90 ile 180 gün arasında ve %8'i 180 günden fazla eğitim aldığını belirtmişken, sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanlarda ise bu oranlar %13 1 ile 7 gün arasında, %7 7 ile 15 gün arasında, %36 15 ile 30 gün arasında, %11 30 ile 90 gün arasında, %4 90 ile 180 gün arasında ve %29 180 gün fazla şeklinde gerçekleşmiştir.

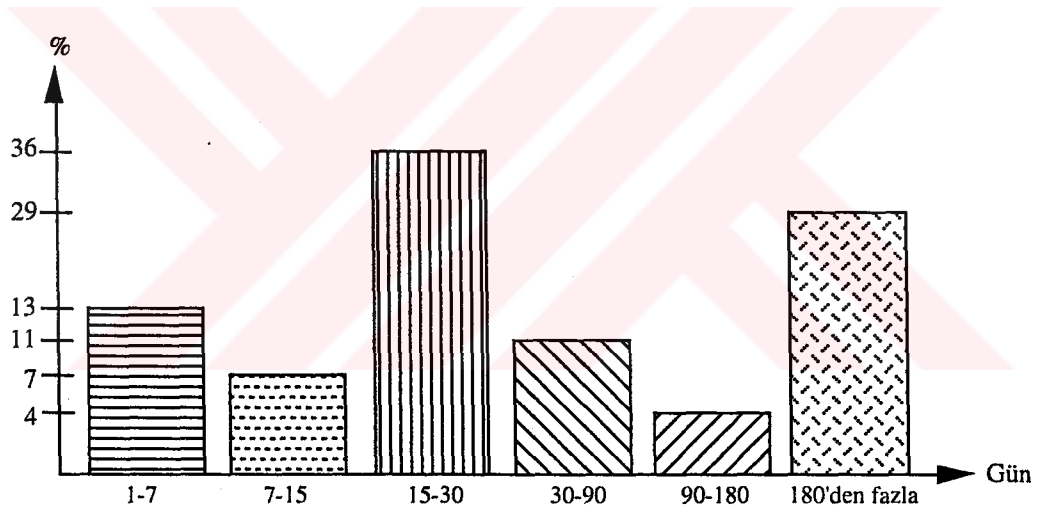
Şekil 8: Sigorta Şirketlerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 9: Sigorta Şirketlerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 10: Sigorta Acentelerinde Satış Elemanı Olarak Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 11: Sigorta Acentelerinde Diğer Görevlerde Çalışanların Sigortacılık ile İlgili Almış Oldukları Eğitimlerin Toplam Sürelerinin Yüzde Dağılımı

Anketi cevaplandıranlardan, sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %85'i sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanların %69'u, sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların %78'i ve sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanların %68'i şirketlerinin halkı bilgilendirmek için çalışmaları olduğunu belirtmiştir.

Sigorta şirketi ve acentelerinde çalışan bu kişiler, şirketlerinin halkı bilgilendirmek için kullandığı yöntemlerin başında, seminerler düzenlenmesi, broşürler bastırılması, gazete ve dergilerde ilanlar, radyo ve televizyonlarda da reklamlar verilmesini göstermektedirler. Ayrıca bazı sigorta şirketlerinin yıllık haber bültenlerini gazetelerde yayınladıklarını ve bazı sigorta şirketlerinin de radyoda reklam harici olarak sigortacılık ile ilgili programlar yaptıklarını belirtmişlerdir.

SONUÇ

Sigorta, insanların karşılaşılabilecekleri tehlikeler karşısında birleşerek, ortaya çıkabilecek zararların bölüşülmesi esasına dayanan ekonomik bir faaliyettir.

Hayat sigortası ise sigortacılığın özel bir dalı olup, insanların kazandıkları gelirin hastalık, işsizlik, kaza, yaşlılık, sakatlık ve ölüm gibi nedenlerle ortadan kalkmasını önleyerek, insanlara bu alanda güvence sağlayan ekonomik bir hizmettir. Buna göre hayat sigortasının amacı, çeşitli rizikolara karşı insanların kendisi ve yakınları için geleceğin güvence altına alınması ve ayrıca bir tasarruf aracı olmasıdır.

Ülkemizde sosyal güvenlik kuruluşları bu alanda yeterli hizmeti sunamamaktadır. Bu noktada özel hayat sigortası işletmelerinin devreye girerek bu alandaki eksiklikleri tamamlamaları gerekmektedir.

İnsanların bu son derece önemli gereksinmelerine cevap veren hayat sigortacılığı Türkiye'de hak ettiği yere ve konuma henüz gelememiştir. Yurt dışında, özellikle de gelişmiş ve ekonomileri istikrar gösteren ülkelerde ise hayat sigortacılığı etkin bir konuma sahiptir. Yıllık prim üretimlerinin, yıllık milli gelire oranlarını inceleyecek olursak, 1990 yılı itibarıyla bu oran Japonya'da % 6,4, İngiltere'de % 6,2, İrlanda'da % 5,6, İsviçre'de % 4,5, A.B.D.'de % 3,8 ve Fransa'da % 3,1 iken Türkiye'de bu oran % 0,2'dir.

Türkiye'de hayat sigortacılığının bu durumda olmasının pek çok sebebi vardır. Bu sebeplerden biri, sigorta acentelerinde satış ele-

manı olarak çalışan kişilerdir. Ek 2'de yer alan anket sonuçlarına göre sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların %46'sı yüksekokul veya yüksek lisans mezunu iken, %54'ü ilk ve orta öğretim okullarından mezundur. Gerçekten Ek 2'de yer alan anket sonuçlarına göre bu sektörde çalışanların genel olarak yeterli eğitim düzeylerine sahip olmadıkları söylenebilir. Sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %70'i, sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanların %58'i, sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların %46'sı ve sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanların ancak %36'sı yüksekokul veya yüksek lisans mezunudur. Ancak özellikle sigorta acentesi personelinin eğitim düzeylerinin daha da düşük bir seviyede olduğu hemen dikkati çekmektedir. Ayrıca sigorta şirketlerinde satış elemanı olarak çalışanların %18'inin en son bitirdiği okul sigortacılık mesleği ile ilgili iken, bu oran sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanlarda %9'a düşmektedir. Yine bu oran sigorta şirketlerinde diğer görevlerde çalışanlarda %5 iken, sigorta acentelerinde diğer görevlerde çalışanlarda %0 şeklindedir. Bu oran genel olarakta son derece düşük olmakla beraber, gene acente personeline çok daha düşük seviyelere inmektedir. Bu noktada sigorta şirketlerine büyük görevler düşmekte ve sektörde çalışanlara sigortacılık ile ilgili yeterli ve sağlıklı bilgiler verilmesi gerekmektedir. Bu da ancak kaliteli eğitim programları vasıtası ile gerçekleştirilebilir.

Anket sonuçlarını inceleyecek olursak, sigortacılık sektörünün eğitime ne kadar önem verdiğini ve gerek sigorta şirketlerindeki, gerekse sigorta acentelerindeki personelin yaklaşık %85'lik bir kesiminin sigortacılık işlemleri ile ilgili olarak özellikle kendi kurumlarının için-

den ağırlıklı olmak üzere eğitim aldıkları görülmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen sigorta acentelerinde satış elemanı olarak çalışanların büyük bir bölümü sadece para kazanmak amacıyla ve ne pahasına olursa olsun herhangi bir kişiyi sigortalayıp, alacakları primi düşünerek, sigorta yaptıracak kişilere çok yanlış bir takım bilgiler vermekte ve onları yanıltabilmektedirler. Bu açıdan da sektördeki denetimin daha da yoğunlaştırılması ve sigortacılığa bu şekilde yaklaşan kişilerin yeterli ve sağlıklı eğitilmesi, sigortacılık bilinci ve ahlakının bu kişilere yerleştirilmesi gerekmektedir.

Bir başka önemli konu da, sigorta şirketlerinin sigortacılıkla ilgili olarak halkı yeterli seviyede bilgilendirmediğidir. Gerçi Ek 2'de yer alan anket sonuçlarına göre gerek sigorta şirketlerinde, gerekse sigorta acentelerinde çalışan personelin büyük bir kesimi şirketlerinin halkı aydınlatmak için çalışanları olduğunu bildirmişlerdir. Ancak şirketlerinin halkı bilgilendirmek için kullandıkları yöntemlere verdikleri cevaplardan, bunların daha çok reklam amaçlı faaliyetler olduğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de çeşitli sigorta şirketlerinin bölge müdürleri ile yapılan görüşmelerde, bölge müdürleri bu konuda hakikaten geç kaldıklarını ancak Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği bünyesinde bu konudaki çalışmalara hız verdiklerini öğrenmiş bulunuyorum. Hakikaten de son yıllarda Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin değişen sigorta mevzuatı ile ilgili olarak gazete, dergi gibi basın yayın organları vasıtasıyla bu konularda halkı bilgilendirdikleri görülmektedir. Ancak bana göre bu faaliyetlerin bütün sigorta şirketleri tarafından çok daha ayrıntılı bir şekilde ve daha yoğun kampanyalarla halka duyurulması gerekmektedir. Zira halkımız sigortacılık ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı gibi, daha önceden kendilerinin veya ya-

kınlarının yaşadığı kötü tecrübelerden dolayı sigortacılığa karşı ilgisiz davranmaktadır.

Türkiye'de hayat sigortacılığının gelişmemesindeki en önemli nedenlerden biri de enflasyondur. Çünkü halkımız uzun yıllar itibari ile yatırdıkları primlerin sonucu olarak elde edecekleri gelirlerin enflasyon karşısında eriyip yok olacağını düşünmektedir. Eskiden hayat sigortası primleri, sigortalı emekli oluncaya kadar sabit bir rakam olarak alınıyordu. Hakikaten de ilgili süre dolup sigortalı emekliye ayrılacağı zaman alacağı paralar çok düşük miktarlarda kalıyordu. Ancak sigorta şirketleri bu konuda çalışmalar yapıp, enflasyona endeksli sigortalılar çıkartmışlardır. Bu sayede sigortalılar her yıl enflasyon oranında primlerini arttırmakta (dilerse farklı oranlarda da arttırabilir) ve emeklilik zamanı geldiğinde de primlerini en az enflasyon oranında arttıranlar, enflasyonun, alacakları para üzerindeki negatif etkisini yok etmiş olacaktırlar. Ancak sigortalının süre dolumunda alacağı paranın yüksek veya düşük olması hayat sigortası şirketinin yatırımlarından elde ettiği kârlara bağlıdır. Hayat sigortası şirketleri ellerindeki fonları ne kadar iyi değerlendirirlerse, yani yatırımlarının verimliliğini ne kadar çok arttırıp, yatırımlarından elde edecekleri kârları ne kadar yüksek gerçekleştirebilirlerse, sigortalılar da o oranda kâr edecek ve kârlı bir yatırım yapmış olacaktırlar. Çünkü hayat sigortası şirketleri elde ettikleri kârın belirli bir oranını (pek çok hayat sigortası şirketinde bu oran % 95'tir) sigortalılarına dağıtmaktadır. Bu yüzden de hayat sigortası şirketlerinin çok iyi bir fon yönetimi uygulamaları gerekmektedir.

Hayat sigortacılığının gelişimindeki önemli bir konuda, eskiden

sigorta şirketlerinde hayat sigortası şirketleri ve hayat dışı alanlarda çalışan sigorta şirketleri diye bir ayırım yoktu. Hayat sigortası dışındaki yangın, kaza, nakliyat gibi sigorta dallarında likidite ihtiyacının yüksek olduğu ise bilinen bir gerçektir. Eskiden sigorta şirketleri, önemli bir tasarruf ve yatırım aracı olan hayat sigortası aracılığı ile topladıkları fonları, diğer sigorta dallarının ödemelerinde kullanıyorlardı. Ancak 1991 yılından itibaren hayat dalında çalışan sigorta şirketleri, hayat dışı dallardan ayrı olarak şirket kurup çalışmaya başladıkları için artık bu tarz bir durumda söz konusu değildir. Yani hayat sigortası şirketleri sigortalılarından topladıkları primleri direkt olarak yatırımlara yöneltmektedirler.

Bütün bu yaptığımız açıklamaların ışığında Türkiye'de hayat sigortacılığının öneminin daha yeni yeni anlaşılmaya başladığını ve hayat sigortacılığına gereken önemin de yeni yeni verilmeye başladığını söyleyebilirim. Ancak daha halen bu konunun çok başında olduğumuzu ve daha bu konuda yapılacak çok şeyler olduğunu düşünmekteyim. Ayrıca Türkiye'de hayat sigortacılığının önümüzdeki yıllarda daha çok gelişmeler göstereceği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Öztin

- 1989 **Finansal Yönetim.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları, No: 56.

AKMUT, Özdemir

- 1980 **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 447.

AKSOY, Ahmet

- 1988 a **Menkul Kıymet Yatırımlarının Analizi.** Ankara.
1988 b **Yerli ve Uluslararası Finansal Kaynaklar ve Yatırım Politikası.** Ankara.

AKTUĞLU, Mehmet Ali

- 1975 **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi.** İzmir: Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 64/47

ALKIN, Erdoğan ve Diğerleri

- 1988 **Genel Ekonomi Ansiklopedisi.** İstanbul: Milliyet Yayınları.

ANA BRITANICA

- 1994 "Sigorta", **Ana Britanica**, xxvii: 435-436

AREN, Sadun

- 1989 **İstahdam Para ve İktisadi Politika.** Ankara: Savaş Yayınları, No: 13

ARSEVEN, Haydar

- 1991 **Sigorta Hukuku.** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., No: 264

ATASEV, Tansı

- 1995 "Sigorta Acenteleri Yönetmeliği Üzerine", **Ankara Ticaret Odası (ATO) Haber**, 10. Mart: 4

BELTH, Joseph

- 1985 **Life Insurance A Consumer's Handbook.** Indiana: Indiana University Press

BİLSAY, Cevdet

- 1950 **Sigorta Matematiği.** İzmir: Teknik Kitap ve Mecmua Basımevi.

BOZER, Ali

- 1981 **Sigorta Hukuku.** Ankara: Olgaç Matbaası.

CHANCE, Clifford

- 1990 **Insurance In The EEC.** London: Lloyd's of London Press Ltd.

CUMHURİYET ANSİKLOPEDİSİ

- 1972 "Sigorta", **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, x: 2898.

ÇALDAĞ, Yurdakul

- 1979 **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi.** Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 125

- 1982 **Hayat Sigortası Ortaklıklarında Sigorta işlemleri ve Muhasebe Denetimi.** Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 194.

ÇUBUK, Ali

- 1986 **Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik.** Ankara

ERDOĞAN, İlhan

- 1993 **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum.** İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş.

ERELMALI, Sait

- 1983 **Sigortacılık Sözlüğü.** Ankara: Yargıçoğlu Matbaası

ESKİL, Hasan

- 1993 "Hayat Sigortalarının Esasları ve Türkiye'de Hayat Sigortaları", İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Türkiye'de Hayat Sigortaları.** İstanbul: 33-51

GENÇ, Ahmet

- 1991 "İngiliz Sigortacılık Sistemi", **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, 9, Temmuz: 64-79

GERBER, U. Hans

- 1990 **Life Insurance Mathematics.** Lausanne: Swiss Association of Actuaries

GÖNENLİ, Atilla

- 1988 **İşletmelerde Finansal Yönetim.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No: 187

GÖRGÜN, Şanal

1985 **Hukukun Temel Kavramları.** Ankara: Teori Yayınları

GÜLÇÜR, Fazıl Kâmil

1946 **Sigorta Muameleleri Matematiği ve Prensipleri.** İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası

GÜNEŞ SİGORTA A.Ş.

1995 **Sigorta Temel Bilgileri.** İstanbul

HAZİNE VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI

1993 **Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri.** Ankara

HOWE, John

1989 **Insurance Of A Life.** London: Witherby & Company Limited

KARACAN, Ali İhsan

1994 **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri.** İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

KARACIK, Abdullah

1993 "Enflasyonist Bir Ortamda Hayat Sigortalarının Düzenlenmesi", İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Türkiye'de Hayat Sigortaları.** İstanbul: 55-66.

KAYLAV, Şevki

1993 "Hayat Sigortaları", İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Türkiye'de Hayat Sigortaları.** İstanbul: 19-30

KENDER, Rayegan

- 1990 **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku.** İstanbul: Filiz Kitabevi.

LEBİB YALKIN

Sigortacılık Mevzuatı. Lebib Yalkın Yayınları, No: 15

MEYDAN LAROUSSE

- 1973 "Sigorta", **Meydan Larousse**, xi: 310-315

MÜFTÜOĞLU, Tamer

- 1989 **İşletme İktisadı.** Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları

NOMER, Cahit

- 1967 **Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans.** İstanbul

PEKİNER, Kamuran

- 1981 **Sigorta İşletmeciliği Prensipleri Hesap Bünyesi.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No: 124

SALVATORE, D. ve E. DIULIO

- 1988 **İktisat.** (Haz. Cem ALPAR), İstanbul: Evrim Basım-Yayın-Dağıtım, No: 19

SARIASLAN, Halil

- 1990 **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi.** Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları

SELEK, Sıtkı

- 1955 **Sigorta Matematiği.** İstanbul: İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Yayınları, No: 35.

SÜZEK, Sarper

- 1992 **Temel İş Yasaları.** Ankara: Savaş Yayınları.

ULAŞ, Işıl

- 1992 **Uygulamalı Sigorta Hukuku.** Ankara.

ULUTEKİN, Hanefi

- 1979 "Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri", Sigorta Hukuku Türk Derneği, **Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri.** Ankara: 3-12

URAL, Kenan

- 1994 **Yaşam Sigortalarının Aktüaryel Prensipleri.** İstanbul: Aktüerler Derneği Yayını.

YÜCESOY, Cevat

- 1966 **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi.** İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

EKLER

EK-1 HAYAT SİGORTASI GENEL ŞARTLARI

Madde 1- Beyan

Bu poliçe, akidin veya hayatı sigorta edilen kimsenin (sigortalı) beyanatı esas tutularak aktolunmuştur.

Madde 2- Eksik ve/veya Yanlış Beyan

Sigortanın akdi sırasında gerek akidin, gerek sigortalının tek-lifname, muayene raporu ve bunları tamamlayıcı vesikalarda kendisi-ne sorulan suallere verdiği cevaplarda gerek rizikonun kabul edilip edilmemesi, gerek tâbi olacağı şartları tayin hususlarına müessir olabi-lecek, hakikate uymayan ifadeleri kasden vermiş olduğu hükmen ta-hakkuk ederse poliçe hükümsüz kalır ve alınan primler iade edilmez. Ancak poliçe, tanzim tarihinden itibaren fiilen ve itirazsız olarak iki sene müddetle yürürlükte kalmışsa, poliçeye şirket bu bakımdan artık itiraz edemez.

Madde 3- Yürürlüğe Giriş

Poliçe, akit tarafından imza ve ilk prim tediye edildikten sonra yürürlüğe girer. İlk primin tediyesinde sigortalının hayatta bulunması şarttır.

Madde 4- Hususi Şartların Mer'iyeti

Akit tarafından istenecek hususi şartlar poliçeye yazılmadıkça veya bir zeyilname ile tesbit edilmedikçe muteber değildir.

Madde 5- İstisnalar

a) Harp Rizikosu

Sigortalı harp esnasında ve harp hareketleri dolayısıyla ölürse, ölüm tarihindeki riyazi ihtiyat, tediye tarihine kadar geçecek müddete ait teknik faizleriyle birlikte hak sahiplerine ödenir.

b) İntihar

Sigortalı intihar eder veya intihara teşebbüs neticesinde ölürse, poliçe hükümsüz kalır. Şayet sigorta, poliçenin tanzimi tarihinden en az iki sene müddetle fasılasız olarak yürürlükte kalmış ise, hak sahiplerine müemmen meblağ ödenir. Poliçenin tekrar yürürlüğe konması halinde de bu hüküm caridir.

c) Hava Yolculuğu

Sigortalının ölümü uçak veya herhangi bir hava gemisinde bulunmasından ileri gelirse şirket yalnız riyazi ihtiyatı ödemekle mükelleftir. Şu kadar ki, şirket, muntazam ticari hava hatları üzerinde yolcu nakline ruhsatlı müesseselerin uçak ve herhangi bir hava gemisinde yolcu sıfatıyla yapılan seyahatlerden doğan rizikoları, bu poliçede yazılı hüküm ve şartlara göre temin eder.

Madde 6- Primlerin Ödenme Tarzı

Sigorta primi senelik olarak peşin ödenir. Senelik prim takside de bağlanabilir. Ölüm vukuunda, sigorta senedinin vadeleri gelmemiş olan taksitleri, şirketçe ödenecek meblağdan indirilir.

Madde 7- Vadesinde Ödenmeyen Primler

Sigorta primi tayin olunan vadede ve nihayet bu vadeyi takip eden 30 gün içinde şirketin imzalı makbuzu mukabilinde ödenir. Prim bu müddet zarfında ödenmediği takdirde, şirket tasdikli ve kopyalı bir defterden koparılmış taahhütlü bir mektupla keyfiyeti akide bildirerek, ödenmeyen primin kanuni hükümlere göre bir ay zarfında tediyesi lüzumunu ihtar eder. İhtarname masrafı sigortalıya aittir.

Mezkur taahhütlü mektubun gönderme tarihi posta makbuzu ile, muhteviyatı da tasdikli defterlerdeki kopyasının ibrazı suretiyle ispat edilmiş olur.

Taahhütlü mektup, akidin şirketçe bilinen en son adresine gönderilecektir. Akit adresini değiştirdiği zaman bunu taahhütlü bir mektupla şirkete bildirmeğe mecburdur. Aksi takdirde şirket tarafından yapılacak tebligatın akide ulaştırılmamış olmasından doğacak bilimum kanuni neticeler doğrudan doğruya akide ait olacaktır.

Ödenmeyen prim, bu taahhütlü mektubun gönderilmesini takip eden bir ay zarfında verilmeyecek olursa poliçe fesh edilir. İlk üç senenin primleri tamamen ödenmemiş bulunuyorsa ödenen primler şirkete kalır.

İlk üç senenin primi ödendikten sonra müteakip primler ödenmeyecek olursa, poliçe fesh edilemez. Ancak şirket sekizinci madde hükümlerini tatbik eder.

Madde 8- Müemmen Meblağın İndirilmesi

İlk üç senenin primi ödendikten sonra müteakip primler herhangi bir sebeple ödenmediği takdirde müemmen meblağ aşağıdaki şekillerde indirilir.

a) Muhtelif ve o kategoriye dahil sigortalarla müeccel sermayeli ve muayyen vadeli sigortalarda müemmem meblağ, ödenmiş olan primler yekunu ile poliçe müddetince ödenmesi icabeden primler yekunu arasındaki nisbete göre indirilir.

b) Vefat ile mukayyet sigortalarda, müemmen meblağ, sigortalının tenzil tarihindeki riyazi ihtiyatından müemmen meblağın % 1'i düşüldükten sonra kalanı sigortalının o tarihteki yaşına tekabül eden tek envanter primine nisbet edilmek sureti ile indirilir.

c) İndirilmiş müemmen meblağlar, bu poliçede yazılı cetvelde gösterilmiştir. Müemmen meblağı indirilen poliçe tutarı, poliçede tayin olunan şartlar dairesinde ödenir. Müemmen meblağın indirilmesi halinde maluliyeti temin eden sigortalarla muhtemel iratlı, ikramiyeli ve temettülü sigortalarda maluliyet irat, temettü ve ikramiyeye müteallik hükümler sakit olur.

Madde 9- İştirâ

Şirket, en az üç senenin primi ödenmiş olan sigortayı akidin isteği üzerine ve poliçenin iadesi mukabilinde iştirâ eder.

İştirâ kıymeti;

a) Muhtelit, muayyen vadeli ve bu kategorilere dahil sigortalar-

da 8. maddenin (a) fıkrasına göre indirilmiş olan müemmen meblağın geri kalan müddeti için % 5 iskontosu ile,

b) Vefat ile mukayyet sigortalarda ıştira talebi tarihindeki riya-zi ihtiyattan henüz itfa edilmemiş bulunan istihsal masraflarının ten-zili suretiyle,

c) Müeccel sermayeli sigortalarda ödenmiş primler tutarından en fazla bir seneliğın indirilmesiyle elde edilir.

Madde 10- Borç Verme

En az üç senenin primleri ödendikten sonra şirket, poliçenin terhini mukabilinde, akide 9. maddede yazılı ıştira kıymetinin % 95'ine kadar borç verir. Borç, şirketçe tanzim ve akit tarafından imza edilecek borç senesinde yazılı şartlar dairesinde verilir.

Borcun faizleri, borç senesinde yazılı vadelerinde ödendiğı müddedçe poliçenin yürürlüğüne hael gelmez. Faizler vadelerinde ödenmeyecek olursa şirket, akide bir ihbar mektubu göndererek borcu-nu işlemiş faiz ve masraflarıyla beraber üç ay içinde ödemeğı davet eder. Borç bu müddet içinde ödenmemiş olursa şirket sigortayı resen ıştira etmek suretiyle alacağını işlemiş faiz ve masrafları ile birlikte tahsil eder. Kalan da akidin hesabına alacak kaydolunur.

Madde 11-Poliçenin Tekrar Yürürlüğı Konması

Primin ödenmemesinden dolayı feshedilmiş veya müemmen meblağı indirilmiş olan poliçe, ödenmeyen ilk primin vadesini takip eden altı ay içinde ve birikmiş primler, her birinin vadesinden itibaren

hesap edilecek % 5 teehhür faiziyle birlikte, akit tarafından defaten ödenmek şartıyla tekrar yürürlüğe konur.

Bu altı aylık müddet geçtiği takdirde sigortalı, masrafı akide ait olmak üzere yeni bir muayeneye tabi tutulur. Muayene neticesi kabule şayan görüldüğü ve birikmiş primler yukarıdaki fıkra yazılı esaslar dahilinde ödendiği takdirde şirket, poliçeyi tekrar yürürlüğe koyar.

Tediye sırasında sigortalının hayatta bulunması şarttır.

Sigortanın tekrar yürürlüğe konması esnasında akit ve sigortalı tarafından yapılacak beyanların hakikate aykırı olması halinde ikinci madde hükümleri tatbik olunur.

Madde 12- Hak ve Menfaatlerin Devri

Bu poliçeden doğacak hak ve menfaatlerin başkalarına devri kabildir. Ancak devir muamelesinin şirkete karşı muteber olabilmesi için akidin yazılı talebi üzerine şirketçe tanzim edilecek zeyilnamenin taraflarca imza edilmiş olması şarttır.

Madde 13- Menfaattarın Değiştirilmesi

Akit, sigortadan faydalanacak olan şahsı tayin ve bunu dilediği zaman değiştirmek hakkına haizdir.

Şu kadar ki, akit, değiştirme hakkından vazgeçtiğini poliçeye dercettirmekle beraber poliçeyi menfaattarlara teslim etmiş ise artık o şahsı değiştiremez.

Bu değişikliklerin muteber olabilmesi için keyfiyetin poliçeye derci veya bir zeyilname ile tesbiti lazımdır.

Madde 14- Mümmen Meblağın Ödenmesi

Sigortalının ölümü halinde alakalılar keyfiyeti derhal şirkete bildirmekle mükelleftirler.

Hak sahipleri, poliçeden doğan haklarını talep edebilmek için, aşağıda yazılı vesikaları, masrafı kendilerine ait olmak üzere temin ederek şirkete vermeğe mecburdurlar.

- 1- Poliçe ve son ödenen prim makbuzu,
- 2- Nüfus idaresi tarafından verilecek tasdikli ölüm kağıdı,
- 3- Sigortalının tasdikli nüfus kaydı sureti (Nüfus hüvviyet cüzdanı evvelce ibraz edilmemişse),
- 4- Ölümün sebebini izah eden doktor raporu.

Ancak yukarıda sayılan bu vesikalar tediyeinin icrasına kafi gelmediği takdirde şirket, ölümü ve hak subutunu teyid edici vesikaları da talep edebilir.

Bu vesikalar usulüne muvafık bulunduğu takdirde şirket poliçe hükümlerine göre tediyesi icabeden meblağı on gün içinde hak sahiplerine öder. Bu tediye akidin şirkete olan bilimum borçları kesilir.

Vade gelimi dolayısıyla yapılacak ödemelerde sadece 1 ve 3 sayılı fıkralarda yazılı vesikaların şirkete verilmesi kafiştir.

Madde 15- Yaş Farkı

Poliçenin akdinde beyan olunan doğum tarihi ile müemmen meblağın tediyesi sırasında ibraz olunacak nüfus hüvviyet cüzdanında yazılı olan doğum tarihi arasında primin eksik alınmasına sebep olmuş bir fark görülürse müemmen meblağ, sigortalının doğru yaşına göre alınması lazım gelen prim ile noksan tahsil edilen prim arasındaki nisbet dahilinde tenzil edilir. Eğer yaş farkı fazla prim alınmasına sebep olmuş ise, fazlası faizsiz olarak iade edilir.

Şu kadar ki, sigortanın akti tarihinde sigortalının şirketten saklamış olduğu hakiki yaşı ile sigorta müddetinin yekununun 75'i geçmiş bulunduğu, sigortalının ölümünden sonra anlaşılırsa, poliçe hükümsüz kalır ve şirket, ödenmiş olan primler toplamından bir senenin primini tenzil ettikten sonra kalanını faizsiz olarak hak sahiplerine iade eder. Bu suretle iade edilecek primler riyazi ihtiyatı geçemez.

Madde 16- Poliçenin Kaybı

Poliçenin kaybı halinde keyfiyetin tevsiki için akidin kanuni ikametgâhının bulunduğu veya en yakın mahalde çıkan günlük bir gazetede ilanı lazımdır.

İlan tarihinden itibaren bir ay içinde poliçe bulunmadığı ve üçüncü şahıslar tarafından herhangi bir hak ileri sürülmediği takdirde kaybolan nüsha hükümsüz addedilerek yerine, akit tarafından imza edilecek bir kayıp beyannamesi mukabilinde, ikinci nüsha poliçe verilir. Bu hususta yapılacak masraflar akide aittir.

Madde 17- Vergi ve Resimler

Sigorta primlerine, müemmen meblağı ve poliçeye müteallik olarak halen mevcut ve poliçenin aktinden sonra konulacak bilcümle vergi ve resimler ile sair harçlar akit veya hak sahiplerine aittir.

Madde 18- Zaman Aşımı

Bu poliçeden doğan bilcümle hak ve menfaatler ihtilafa sebep olan hadise tarihinden itibaren iki sene geçmesiyle sakit olur.

EK-2 TÜRKİYEDE Kİ HAYAT SİGORTACILIĞI İLE İLGİLİ ANKET

1- Bir sigorta şirketinde mi, yoksa sigorta acentesinde mi çalışıyorsunuz?

Sigorta Şirketi ☐

Sigorta Acentesi ☐

2- Satış elemanı olarak mı çalışıyorsunuz?

Evet ☐

Hayır ☐

3- En son bitirdiğiniz okul aşağıdakilerden hangisidir?

İlkokul ☐

Ortaokul ☐

Lise ☐

Yüksekokul ☐

Yüksek Lisans ☐

4- En son bitirdiğiniz okul sigortacılık mesleği ile ilgili bir okul mudur?

Evet ☐

Hayır ☐

5- Sigortacılık mesleğini devamlı yapmayı düşünüyor musunuz?

Evet ☐

Hayır ☐

6- Sigortacılık ile ilgili eğitim aldınız mı?

Evet ☐

Hayır ☐

7- Sigortacılık ile ilgili eğitimi nereden aldınız?

Kurum İçi ☐

Kurum Dışı ☐

Her İki Şekilde ☐

8- Sigortacılık ile ilgili olarak almış olduğunuz eğitimlerin toplam süresi ne kadardır?

1-7 Gün ☐

7-15 Gün ☐

15-30 Gün ☐

30-90 Gün ☐

90-180 Gün ☐

180 Günden Fazla ☐

9- Şirketinizin halkı bilgilendirmek için çalışmaları var mı?

Evet ☐

Hayır ☐

10. Şirketinizde halkı bilgilendirmek için ne tür çalışmalar yapılıyor?

.....
.....
.....
.....